

Turun yliopisto
University of Turku

”SELLASEEN VAKAASEEN, HARKITTUUN JA JÄRKEVÄÄN RAHANKÄYTTÖÖN ON AINA KAN- NUSTETTU”

Talousoasaamisen merkitys orastavaa aikuisuutta eläville

Taloussosiologian pro gradu -tutkielma
Master's Thesis
in Economic Sociology

Laatija/Author:
Kaisla Karhuvirta

Ohjaajat/Supervisors:
VTT Arttu Saarinen
VTT Erica Åberg

9.5.2025
Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

☐	Kandidaatintutkielma
☒	Pro gradu -tutkielma
☐	Lisensiaatintutkielma
☐	Väitöskirja

Oppiaine	Taloussosiologia	Päivämäärä	9.5.2025
Tekijä(t)	Kaisla Karhuvirta	Sivumäärä	72 + 3 liitesivua
Otsikko	”Sellaseen vakaaseen, harkittuun ja järkevään rahankäyttöön on aina kannustettu”: Talousosaamisen merkitys orastavien aikuisten elämässä		
Ohjaaja(t)	VTT Arttu Saarinen ja VTT Erica Åberg		

Pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan nuorten aikuisten talousosaamista ja sen merkitystä heidän elämässään. Talousosaaminen muodostuu yksilön asenteista, tiedoista, taidoista sekä taloudellisesta käyttäytymisestä ja se mahdollistaa mielekkään elämän. Talousosaaminen tehdään näkyväksi rahankäytön ja kuluttajuuden kautta ja kulutusyhteiskunnan, kulutuskulttuurin sekä kuluttajakansalaisuuden käsitteet täydentävät teoreettista viitekehystä. Kulutusyhteiskunnassa rakenteet ohjaavat jäseniään eli kuluttajakansalaisia kuluttamaan yhä kiihtyvään tahtiin. Kulutuskulttuuri on puolestaan käsitteenä melko lähellä kulutusyhteiskuntaa, mutta sen painopisteenä ovat yhteiskunnan arvot, normit ja merkitysjärjestelmät.

Nuoruutta lähestytään orastavan aikuisuuden käsitteen kautta. Orastava aikuisuus kuvaa länsimaille tyypillistä elämänvaihetta, jossa nuoruus on yhä pidentynyt ja nuoret viivästyttävät siirtymää aikuisuuteen. Tyypillistä on, että orastavaa aikuisuutta elävä kokee olevansa ikään kuin välitilassa, ei enää nuori, muttei vielä täysin aikuinenkaan. Elämä voi olla epävarmaa, koska niin työpaikkaan, opintoihin kuin parisuhteisiin ei sitouduta yhtä voimakkaasti kuin aikuisuudessa. Orastavaa aikuisuutta elävät nuoret ovat vielä henkisesti ja taloudellisesti riippuvaisia vanhemmistaan, mutta vanhempien kontrolli on huomattavasti heikompaa kuin vielä teini-iässä. Elämänvaihe on otollinen talousosaamisen taitojen opetteluun ja taloudellisen itsenäisyyden saavuttamiseen on yksi elämänvaiheen tärkeimpiä kehitystehtäviä. Tämä tekee siitä myös hedelmällisen näkökulman tarkasteltaessa talousosaamista.

Aineistonkeruu on toteutettu orastavien aikuisten teemahaastatteluina (n=10), jotka on kerätty joulukuun 2024 ja helmikuun 2025 välillä. Haastattelut muodostavat tutkielman aineiston, joka on analysoitu teoriaohjaavaa sisällönanalyysia hyödyntäen. Analyysissa on käytetty avuksi NVivo 14 -ohjelmaa, joka on melko yleisesti käytössä laadullisessa tutkimuksessa. Aineisto jäsentyy kolmen pääkategorian kautta, jotka ovat asennoitumine, tiedot ja taidot sekä käyttäytyminen. Pääkategoriat on johdettu aiemmasta tutkimuksesta, jossa edellä mainitut muodostavat talousosaamisen kolme osa-alueita. Kategorisointia on edelleen jatkettu ylä- ja alakategorioihin.

Tutkimustulokset osoittavat, että orastavan aikuisuuden elämänvaiheessa talousosaamiselle annetaan moninaisia merkityksiä. He tunnistavat talousosaamisen itsessään merkityksellisenä, mutta samalla sille annetaan monia merkityksiä sen välineellisen arvon kautta. Talousosaamisen nähdään mahdollistavan taloudellisen hyvinvoinnin osa-alueita kuten vakaus ja vauraus. Orastavien aikuisten elämässä talousosaaminen ei ole itsestäänselvyys tai pysyvä ominaisuus, vaan sen kehittäminen tarvitsee jatkuvasti nuorilta omaa aktiivisuutta. Talous aiheutti monissa pelkoa, ahdistusta ja muita negatiivisia tunteita ja asennoituminen talouden teemoja kohtaan olikin kaikkiaan melko negatiivista. Talousosaamisen tieto- ja taitotaso koettiin hyvänä, mutta siinä oli myös puutteita. Osallistujat korostivat oppineensa paljon vanhemmiltaan, mutta koulussa opittuja tietoja- ja taitoja ei tunnistettu. Taloudellisen käyttäytymisen osalta aineistosta piirtyy kuva säästäväisistä kuluttajista, joilla oli myös tietyissä tilanteissa ongelmia taloudenhallinnassa ja itsesäätelystä. Yhteenvetona voidaan sanoa, että talousosaaminen näyttäytyy orastavien aikuisten elämässä monitahoisena kokonaisuutena, jossa on paljon sekä talousosaamista ja sen kehittymistä tukevia, että sitä haastavia elementtejä.

Asiasanat	Talousosaaminen, taloudellinen osaaminen, orastava aikuisuus, kulutusyhteiskunta, kuluttajakansalaisuus, teemahaastattelu, sisällönanalyysi, teoriaohjaava sisällönanalyysi
Muita tietoja	

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	KULUTUSYHTEISKUNTA JA -KULTTUURI	4
2.1	KULUTUS YHTEISKUNNAN JA KULTTUURIN KESKIÖSSÄ	4
2.2	NUORET KULUTTAJAKANSALAISINA	7
3	NUORTEN TALOUSOSAAMINEN	13
3.1	TALOUSOSAAMISEN MONINAISET MÄÄRITELMÄT	13
3.2	NUORTEN TALOUSOSAAMINEN AIEMMASSA TUTKIMUKSESSA	16
3.3	ORASTAVA AIKUISUUS JA TALOUSOSAAMINEN	22
4	TUTKIMUSASETELMA	27
4.1	TUTKIMUSKYSYMYKSET	27
4.2	AINEISTO	28
4.3	SISÄLLÖNANALYYSI ANALYYSIMENETELMÄNÄ	33
4.4	TUTKIMUKSEN EETTINEN TARKASTELU	37
5	TULOKSET	40
5.1	ASENNOITUMINEN	40
5.1.1	<i>Motivaatiotekijät</i>	41
5.1.2	<i>Tunteet</i>	44
5.2	TIEDOT JA TAIDOT	48
5.3	KÄYTTÄYTYMINEN	56
5.3.1	<i>Talouden suunnittelu</i>	57
5.3.2	<i>Itsesäätely</i>	63
6	POHDINTA	68
7	LÄHTEET	73
8	LIITTEET	83
8.1	LIITE 1: HAASTATTELURUNKO	83

Taulukot

Taulukko 1. Osallistujien taustatiedot..... 30

Taulukko 2. Kategoriat. 36

1 JOHDANTO

”Nuorten talousosaaminen huolettaa, mutta mitä sanovat nuoret itse? 18-vuotiaat Ella Okko ja Anna Ihamuotila kaipaavat talousopetukseen konkretiaa” (Yle 18.7.2019)

”Nuorten talousosaaminen heikompaa kuin vanhemmilla ikäryhmillä” (Helsingin Sanomat 15.5.2023)

Talousosaamista käsitteleviä uutisia on viime vuosina julkaistu tiuhaan tahtiin ja aiheesta on kirjoitettu useita kertoja myös Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksissa. Kuten yllä olevissa uutisotsikoissakin, uutisoinnissa korostuu erityisesti voimakas huoli nuorten ja nuorten aikuisten talousosaamisen heikosta tasosta ja sen vaikutuksista heidän elämäänsä. Myös tutkimuskentällä jaetaan uutismediassa esitetty huoli. Nuorten ja nuorten aikuisten talousosaamisen on tutkimuksessa havaittu olevan kaikkia muita ikäryhmiä heikompaa. Osaaminen on kuitenkin polarisoitunutta ikäryhmän sisällä, toisilla osaaminen on erinomaisella tasolla, kun taas toisilla osaamisessa on suuriakin puutteita. (Kalmi ym. 2023; Wilska, Nyrhinen & Ranta 2024.) Nuoret myös itse kokevat talousosaamisensa heikoksi (Raijas ym. 2020, 4). Talousosaamisen kehittämistä tulisi priorisoida, jotta nuorten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien talousosaaminen saadaan riittävälle tasolle (Lusardi 2019). Mihin talousosaamista sitten tarvitaan nykypäivän yhteiskunnassa ja miksi heikko talousosaaminen on ongelma?

Nykypäivän taloudellisessa ympäristössä menestyminen vaatii yksilöltä riittävää talousosaamista eli kattavaa tietopohjaa, taitoja sekä oikeaa asennetta oman talouden hallitsemiseksi ja järkevien taloudellisten päätösten tekemiseksi (Ranta 2022). Talousosaamista tarvitaan päivittäisen talouden hoitoon, oman talouden suunnitteluun ja seuraamiseen sekä esimerkiksi finanssituotteiden valintaan (Peura-Kapanen 2012, 4; Ranta 2022, 1). Nuoret aikuiset eivät ole tässä poikkeus, vaan he tarvitsevat taloustaitoja siinä, missä muutkin täysi-ikäiset. Nuorille aikuisille ei kuitenkaan ole vielä ehtinyt kertyä riittävää kokemusta taloudellista päätöksenteosta, mikä tekee heistä erityisen haavoittuvaisia taloudellisen ympäristön riskeille ja muutoksille. (Silinkskas, Ahonen & Wilska 2023). Jatkuvasti muuttuva taloudellinen ympäristö haastaa talousosaamista, kun yksilöiden on päivitettävä omaa osaamistaan säännöllisesti (Raijas ym. 2010). Inflaatio, korkoympäristössä tapahtuneet muutokset sekä sosiaaliturvan jatkuvat heikennykset ovat vain

muutamia esimerkkejä siitä, miten taloudellinen ympäristö on viimeisen muutaman vuoden aikana muuttanut. Pidemmällä aikavälillä esimerkiksi digitalisaatio on muuttanut taloudellista ympäristöä ja uudet digitaaliset finanssituotteet ovat myös luoneet markkinoille uusia riskejä (Lusardi & Messy 2023).

Taloulosaaminen on tunnistettu tärkeäksi kansalaistaidoksi niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla. Suomeen on vuonna 2020 luotu Suomen Pankin aloitteesta taloulosaamisen kansallinen strategia, jonka tavoitteena on edistää suomalaisten kotitalouksien taloulosaamista. Strategiassa määritelty visio on, että suomalaisten taloulosaaminen on maailman kärkeä vuoteen 2030 mennessä. Tarkoituksena on lisätä taloudellista hyvinvointia ja ehkäistä taloudellisia ongelmia. (Suomen Pankki 2021.) Taloulosaamisen kehittämisen tavoitteena tulisikin aina olla nimenomaan taloudellisen hyvinvoinnin edistäminen (OECD 2020). Taloudellisen hyvinvoinnin edistämisen lisäksi taloulosaamista kehittämällä voidaan vahvistaa kansalaisten kuluttajataitoja ja -käyttäytymistä (Kortesalmi & Autio 2019). Ylipäätään taloulosaaminen on yksi tekijä, joka mahdollistaa yksilöille mielekkään elämän nyky-yhteiskunnassa.

Taloulosaaminen ymmärretään tässä tutkimuksessa käsittävän yksilön taloutta koskevat asenteet, tiedot ja taidot sekä kyvyn soveltaa näitä kolmea omassa taloudellisessa päätöksenteossään (Atkinson & Messy 2012). Kohderyhmäksi on valittu itsenäistymisen kynnyksellä olevat nuoret aikuiset ja tätä elämänvaihetta lähestytään tässä työssä orastavan aikuisuuden käsitteen kautta. Tämän työn tarkoituksena on kartoittaa nuorten aikuisten käsityksiä taloulosaamisen ja rahan merkityksestä. Lisäksi tarkoituksena on valottaa, mitkä tekijät yhtäältä tukevat ja toisaalta haastavat nuorten aikuisten taloulosaamista. Olen kiinnostunut syventymään nuorten omiin kokemuksiin ja näkemyksiin taloulosaamisesta. Tarkoituksena on tuottaa taloulosaamisesta sellaista laadullista tietoa, jota voidaan jatkossa hyödyntää taloulosaamisen kansallisen strategian mukaisen tavoitteen saavuttamiseksi. Aiemmassa nuorten aikuisten taloulosaamista koskevassa tutkimuksessa pääpaino on ollut määrällisessä tutkimuksessa (Lusardi 2019; Vosylis & Klimstra 2022; Kalmi ym. 2023; Wilska, Nyrhinen & Ranta 2024). Sen rinnalle tarvitaan kuitenkin myös laadullista tutkimusta, jossa nuorten oma ääni tulee kuuluvaksi. Nuorten omat kokemukset ja kertomukset yhdessä muissa tutkimuksissa saatujen määrällisten tutkimustulosten kanssa voivat auttaa taloulosaamisen opetuksen ja koulutuksen kehittämisessä.

Toivonkin, että talousosaamisen sidosryhmät löytävät tämän tutkielman pariin ja hyödyn-tävät saamiensa tutkimustuloksia omassa toiminnassaan.

Tutkielma alkaa teoreettisen viitekehyksen määrittelystä. Ensimmäisenä käsitellään ku-lutuskulttuuria ja kulutusyhteiskuntaa sekä kuluttajuutta. Kulutusyhteiskunnan termillä viitataan kulutuksen jatkuvasti lisääntyvään määrään ja merkitykseen yhteiskunnissa (Bauman 2007b, 24). Kulutusyhteiskunta ja kuluttajuus ovat sidoksissa talousosaami-seen, koska talousosaaminen tehdään näkyväksi juuri kulutuspäätösten kautta. Talous-osaaminen ilmentää nuoria aikuisia kulutusyhteiskunnan jäseninä. (Leskinen & Raijas 2006.) Teoriaosuudessa pureudutaan lisäksi talousosaamisen määritelmiin sekä suoma-laisten nuorten talousosaamisesta tehtyihin aiempiin tutkimuksiin. Nuoruutta tarkastel-laan orastavan aikuisuuden käsitteen kautta, mikä auttaa ymmärtämään länsimaille tyy-pillistä yhä pidentyvää nuoruuden kehitysvaihetta (Arnett 2000, 2006).

Tutkielma etenee teoreettisen viitekehyksen määrittelyn jälkeen tutkimusasetelmaan, jossa esitellään tutkimuskysymykset sekä aineisto ja aineistonkeruuprosessi. Aineistona toimii nuorten aikuisten teemahaastattelut (n=10), jotka on litteroitu analyysia varten. Li-säksi tutkimusasetelmassa käsitellään teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä tutkimusmenetel-mänä, avataan varsinaista analyysiprosessia ja tarkastellaan tutkimuksen eettisiä näkökul-mia. Empiirisessä osuudessa esitellään sisällönanalyysin keskeisimmät tulokset, joita pei-lataan suhteessa aiempaan tutkimustietoon. Tutkielma päättyy pohdintaan, jossa käsitel-lään tutkimustulosten merkitystä, mahdollisia jatkotutkimuskysymyksiä ja tutkielman luotettavuutta sekä rajoitteita.

2 KULUTUSYHTEISKUNTA JA -KULTTUURI

Tässä luvussa käsitellään kuluttajuuden, kulutusyhteiskunnan ja kulutuskulttuurin oleellisia piirteitä sekä määritelmiä tukeutuen pääasiassa alan sosiologiseen tutkimuskirjallisuuteen. Osa tutkijoista pitää kulutuskulttuurin ja kulutusyhteiskunnan käsitteiden eriyttämistä keinotekoisena, koska pohjimmiltaan termit edustavat kulutuksen jatkuvasti kasvavaa roolia yhteiskunnissa. Käsitteet ovat toki lähellä toisiaan, mutta kulutusyhteiskunnan termi keskittyy pääasiassa yhteiskunnan rakenteisiin, kun taas kulutuskulttuurin käsite painottaa yhteiskunnan arvoja, normeja sekä kulutukselle annettuja merkityksiä. (Mäkelä 2013, 87.) Kappale etenee kulutusyhteiskunnan erityispiirteistä ja historiasta kohti kulutuskulttuuria koskevan tutkimuskirjallisuuden esittelyä. Kappaleen painopisteinä ovat kuitenkin nuoret ja heidän roolinsa kuluttajakansalaisina, mitä käsitellään omassa alaluvussaan.

2.1 Kulutus yhteiskunnan ja kulttuurin keskiössä

Kulutus ymmärretään arkikielessä usein melko suppeasti jonkin asian hankkimisena tai ostamisena. Sosiologiassa termin käsitetään usein sisältävän tuotteiden hankinnan lisäksi niiden käytön kuten esimerkiksi kulutushyödykkeillä pelaamisen sekä tuotteiden poiston. Kuluttaminen on yhteiskuntien kulttuurinen piirre sekä käytäntöjen muoto, joka kietoo sisäänsä moninaisia identiteettejä (Trentmann 2008, 13). Kuluttajat tai kuluttajakansalaiset liittyvät oleellisesti kulutusyhteiskuntaan, kulutuskulttuuriin ja niiden määrittelyyn, mutta kuluttajia on myös kulutusyhteiskuntien ulkopuolella (Bauman 2007b, 23). Ennen kulutusyhteiskuntien ja kulutuskulttuurin syntymistä kuluttaminen liittyi voimakkaasti sen luonteeseen selviytymisen takaajana, mikä myös määritteli kuluttamisen rajat. Kuluttaminen (esim. syöminen tai hengittäminen) onkin selviytymisen kannalta oleellista kaikille elollisille olennoille yhteiskunnan rakenteista riippumatta. (Bauman 2001, 12.) Kulutusyhteiskunnilla on kuitenkin ominaiset piirteensä, jotka erottavat ne muista kuluttajien muodostamista yhteiskunnista.

Modernit länsimaiset yhteiskunnat ovat kulutusyhteiskuntia, jotka eroavat aiemmista tuottajayhteiskunnista ensisijaisesti siinä, miten yhteiskunnan, kulttuurin ja jokapäiväisen

elämän toiminnot painottuvat yhä voimakkaammin kuluttamisen ja kuluttajien ympärille (Bauman 2007b, 24). Kulutusyhteiskunta käsitetään joskus eräänlaisena kulttuurisena vasteena yhteiskunnassa tapahtuneille perustavanlaatuisille taloudellisille muutoksille. Kulutusyhteiskunnan luonteen ja kehityksen ymmärtämiseksi Sassatelli (2007) painottaa monisyistä lähestymistapaa, joka huomioi niin taloudelliset, kulttuuriset kuin sosiaalisetkin lähtökohdat ja ulottuvuudet. On hedelmätöntä tarkastella kulutusyhteiskuntaa ainoastaan kapitalistisen tuotantoyhteiskunnan väijäämättömänä lopputuloksena. (Sassatelli, 2007.)

Laajasti kulutusta tutkinut sosiologi Bauman (2007a) pitää kuluttamista moderneille länsimaisille yhteiskunnille jopa niin oleellisena, että hän kuvailee sen olevan eräänlainen voima, joka ylläpitää yhteiskunnan rakenteita. Kulutusyhteiskunnan jäsenten tehtävänä on kuluttaa ja olla kuluttajia, siis osallistua kuluttamiseen (Lammin, Mäkelän & Timosen 2008, 94 mukaan Mäenpää 2005, 12). Kulutus itsessään nähdään yhteiskunnassa tarkoituksenmukaisena ja itseisarvoisena toimintana (Bauman 2001, 13; Featherstone 2007, 16). Kulutusyhteiskunnan jäseniä sosiaalistetaan ensisijaisesti kuluttajiksi (Bauman 2007b, 23), ja kuluttamisesta sekä kulutusvalintojen tekemisestä on sen myötä tullut yhä kiinteämpi osa länsimaisen kuluttajakansalaisen elämäntapaa (Wilska 2014). Kulutus-hyödykkeet hankitaan vaihdon kautta eikä niitä enää tuoteta itse, kuten vielä tuottajayhteiskuntien aikaan oli tavanomaista (Rassuli & Hollander 1986, 5). Yksilöt rakentavat kuluttamisen avulla kulutusyhteiskunnissa sosiaalisia suhteita ja identiteettiä esimerkiksi erottamalla muista. Bauman (2007a, 58) kuvailee kulutusta eräänlaisena investointina yksilön sosiaaliseen arvoon ja itsetuntoon. Kulutusyhteiskunnan normit ohjaavat kuluttamaan omasta sosioekonomisesta asemasta, tulotasosta tai iästä riippumatta (Bauman 2007a, 52).

Suomalaiseen yhteiskuntaan kehittyi kulutusyhteiskunnan piirteitä verrattain myöhään, vasta 1960-luvun kaupungistumisen myötä. Kaupungistumisen taustalla oli suomalaisen elinkeinoelämän painotuksen siirtyminen pelloilla tehdystä työstä yhä voimakkaammin teollisuuteen. Palkkatyön ansiosta suomalaisten oli mahdollista käyttää rahaa myös eivälttämättömiin hankintoihin, mikä loi edellytykset palveluiden ja kulutustuotteiden lisääntyneelle tarjonnalle. Käytännössä kulutusyhteiskunnan ihanteiden omaksumisessa oli pitkälti kysymys nimenomaan köyhyyden vähentymisestä palkkatyön myötä. Tämän

seurauksena ruokaan ja muihin välttämättömiin kulutushyödykkeisiin käytetty osuus kotitalouksien tuloista vähentyi merkittävästi ja muu kulutus lisääntyi. (Autio 2019, 207–209.) Kulutushyödykkeiden tarjonta oli kuitenkin 1960-luvulla vielä maltillista ja niiden määrä lisääntyi huomattavasti 2000-luvulle tultaessa (Autio, Heinonen & Huttunen 2008, 52). Lisäksi vapaa-ajan lisääntyminen sekä yksilöllisyyden ihanteiden korostuminen olivat omiaan lisäämään kulutuksen merkitystä yhteiskunnassa. Nykypäivän suomalainen jälkimoderni kulutusyhteiskunta on kerrostuma eri aikakausien kulutustapoja, -käytänteitä sekä -normeja. (Autio 2019, 207–209.)

Kulutusyhteiskunnista puhuttaessa on lähes mahdotonta olla mainitsematta kulutuskulttuurin termiä. Kulutusyhteiskunta ja kulutuskulttuuri ovatkin toisistaan erottamattomia ja kulutusyhteiskunnissa esiintyviä kulttuureja nimitetään usein kulutuskulttuureiksi. Kulutuskulttuuri viittaa sosiaaliseen järjestykseen, jossa sosiaalisten, symbolisten ja materiaalistien resurssien, eletyn kulttuurin sekä merkityksellisen elämän väliset suhteet välittyvät markkinoiden kautta (Arnould & Thompson 2005, 869). Kulutuskulttuurit muodostuvat joukosta ihmisiä, jotka määrittelevät itsensä kulutuksen käytäntöjen kautta sekä muodostavat yhteisön näiden käytäntöjen ympärille (Belk 2017, 17). Eli kulutuskulttuuri muodostuu kuluttajista, joita kutsutaan myös kuluttajakansalaisiksi (vrt. Wilska 2014).

Rassuli ja Hollander määrittivät vuonna 1986 ilmestyneessä artikkelissaan kulutuskulttuurin neljä tunnusomaista piirrettä, jotka kuvaavat kulutusyhteiskuntien kulttuureja vielä tänäkin päivänä. Nämä ovat ei-välttämättömän kulutuksen lisääntynyt määrä, kulutushyödykkeiden hankinta ensisijaisesti vaihdon kautta, kulutuksen pitäminen hyväksyttävänä ja tarkoituksenmukaisena toimintana sekä kulutusvalintoihin ja -elämäntyyliin liittyvän arvostelun lisääntyminen. Ei-välttämättömän kulutuksen lisääntyneellä määrällä tarkoitetaan sitä, että ihmiset kuluttavat huomattavasti enemmän kuin heidän olisi selviämisen kannalta pakollista. Rassuli ja Hollander (1986) pitävät tunnusomaisena myös sitä, miten yksilöt hankkivat kulutushyödykkeitä. Kulutushyödykkeitä hankitaan vaihdon kautta sen sijaan, että ihmiset tuottaisivat kuluttamansa hyödykkeet itse, ja tämän vaihdannan välineenä käytetään ensisijaisesti rahaa. Kaksi viimeisenä mainittua heidän listauksensa kulutuskulttuurille ominaisista piirteistä liittyy ihmisten arvoihin ja asenteisiin. Ensinnäkin kulutusta pidetään yhteiskunnassa hyväksyttävänä ja tarkoituksenmukaisena toimintana. On siis normatiivisesti hyväksyttyä käyttää rajallisia resursseja kulutukseen.

Toiseksi ihmiset arvottavat sekä itseään että muita kulutusvalintojen ja -elämäntyylien kautta, minkä myötä kulutus kytkeytyy osaksi identiteettiä. (Rassuli & Hollander 1986, 5.)

Yksinkertaisesti ilmaistuna kulutusyhteiskunnissa raha on paitsi vaihdon väline, myös arvon määrittäjä, sen säilyttäjä ja maksuväline (Ahokas & Holappa 2014, 81–87). Käytösämme olevaa rahaa voidaan kutsua fiat-rahaksi, jolla ei ole itseisarvoa, vaan sen arvo perustuu luottamukseen (Euroopan Keskuspankki 2024). Se ei kuitenkaan ole vain taloudellinen instrumentti, vaan rahaan kietoutuu monimutkaisia sosiaalisia merkityksiä. Eli myöskään rahankäyttö ei ole enää vain taloudellinen käytäntö, vaan monimutkaista sosiaalista ja kulttuurista toimintaa. (Zelizer 2017, 201.) Se vaikuttaa yksilön päätöksentekoon ja motiiveihin sekä määrittelee sosiaalisia suhteita, ja raha voidaan myös itsessään nähdä sosiaalisena suhteena (Ahokas & Holappa 2014, 18–19). Yhteiskunnan arvot, moraalit ja normit vaikuttavat siihen, miten ja mihin rahaa käytetään. Kaikki raha ei ole samanlaista, vaan meillä on tapana ikään kuin korvamerkitä eri lähteistä tulevia ja eri käyttötarkoitukseen olevia rahoja. (Zelizer 2017.)

2.2 Nuoret kuluttajakansalaisina

Kulutusyhteiskunnan ja -kulttuurin tunnusomaiset piirteet nojaavat yhteiskunnan normien ja rakenteiden lisäksi melko paljon kulutusyhteiskunnan jäsenten eli kuluttajien tai kuluttajakansalaisten toimintaan, identiteettiin ja käytäntöihin. Kuluttajakansalaisuuden käsite syntyi käytännössä toisen maailmansodan jälkeen alkaneen talouskasvun myötä. Kuluttajakansalaisten oikeuksia ja turvaa parannettiin toisen maailmansodan jälkeen lisäämällä poliittista sääntelyä, jota on sittemmin purettu. Toisaalta poliittisen sääntelyn ideana oli itsessään lisätä ja tukea talouskasvua. Toisen maailmansodan jälkeisellä nousukaudella perustettiin kasvavan talouden varaan rakentuvia julkisia palveluita kuten terveydenhuollon palveluja. Kansalaisille luotiin vahva kuluttajakansalaisuuden identiteetti, joka kannusti kuluttamaan tulotasosta ja yhteiskuntaluokasta riippumatta. Hyvän kuluttajakansalaisen odotettiin kuluttavan yhä kiihtyvään tahtiin, vaikka sitten lainarahalla, jos muutoin tulotaso ei sitä mahdollistanut. Kulutus kytkettiin vahvasti

hyvinvoinnin teemoihin, joista sen erottaminen ei edes nykyisen ekokriisin kynnyksellä ole onnistunut. (Dulsrud, 2017, 215–223.)

Samoihin aikoihin eli toisen maailmansodan jälkeen myös nuorten arvo kuluttajina alkoi voimakkaasti lisääntyä. Kehityskulku on jatkunut aina tähän päivään asti, vaikkakin nuorten suhteellisesti heikompi taloudellinen asema usein rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan kuluttajina (Wilska 2017, 314–315). Nuorten ostovoima kasvoi erityisesti 1970-luvulla, mikä antoi heille valtaa kuluttajina (Autio 2019, 213). Nuoren kuluttajan termillä viitataan usein epävakaassa elämäntilanteessa oleviin tai esimerkiksi vanhemmistaan vielä jonkin verran riippuvaisiin kuluttajiin. Eli moderneissa länsimaisissa yhteiskunnissa elävillä nuorilla kuluttajilla ei usein ole vielä vakaata asemaa työmarkkinoilla tai esimerkiksi lapsia. Nuoriin liitetään kuluttajina erityisiä piirteitä. Heidän esimerkiksi ajatellaan omaksuman uusia trendejä muita ikäryhmiä nopeammin. (Wilska 2017, 314–315.) Nuoret ovat kuluttajina vanhempia ikäryhmiä haavoittuvammassa asemassa. Tämä johtuu muun muassa siitä, että heillä on vielä suhteellisen vähän kokemusta sekä rajalliset tiedot ja taidot. Silti he ovat täysi-ikäisyyden jälkeen vastuussa omasta toiminnastaan kuluttajina, aivan kuten kaikki vanhemmatkin kuluttajat. (Raijas, Uusitalo & Luukkanen 2012, 9.)

Yhteiskunnan muodostavat jäsenensä, eikä tähän ole poikkeus kulutusyhteiskuntaan, jonka jäsenet näyttäytyvät ensisijaisesti kuluttajaroolin kautta. Usein tutkijat ottavat ikään kuin annettuna kuluttajan käsitteen, vaikka se onkin käsitteenä hyvin epätarkka, jopa abstrakti. Trentman (2008, 12) näkee, että kuluttajuutta määriteltäessä on vallalla kolme erilaista lähestymistapaa, jotka ovat vapaa kuluttaja, manipuloitu kuluttaja sekä diskursiivisesti rakentuva kuluttaja. Ensimmäisellä hän viittaa käsitykseen kuluttajasta rationaalisena toimijana, jonka kulutusvalinnat ovat linjassa hänen oman etunsa kanssa. Toinen eli manipuloitu kuluttaja viittaa ikään kuin kulutusyhteiskunnan vääjäämättömään tuotokseen, jonka valinnanvapaus sekä toimijuus ovat voimakkaasti rajoittuneita. Viimeinen on näistä lähestymistavoista tuorein, ja siinä kuluttajat mielletään paitsi aktiivisiksi toimijoiksi myös yhteiskunnallisten murrosten tuotteeksi. (Trentman 2008, 12–13.)

Myös Bauman (2001) kokee ongelmalliseksi sen, että toimijan eli kuluttajan käsite otetaan annettuna. Kuluttajan käsite mielletään usein kuluttamisen kautta siten, että kuluttajan ajatellaan tyydyttävän rajallisia tarpeitaan kuluttamalla. Nykyisen kaltaisissa kulutusyhteiskunnissa tarpeiden määrä on voimakkaasti lisääntynyt eikä kuluttaja voi täten

koskaan täysin tyydyttää tarpeitaan vaatimusten jatkuvasti kasvaessa. Baumanin (2001) mukaan kulutusyhteiskuntien yhteydessä ei tulisikaan enää puhua kulutuksesta tarpeiden tyydyttäjänä. Hänen mukaansa kulutusyhteiskunnassa kulutus itsessään ei enää liity yksilön tai yhteisön tarpeiden tyydyttämiseen, vaan tarpeiden sijasta tulisi puhua enemmänkin haluista (desire) ja halujen kuluttamisesta (consuming desire). Nämä halut ohjaavat kuluttajan toimintaa kulutusyhteiskunnissa paljon tarpeita voimakkaammin. Kuluttaja ei siis enää kuluta tarpeitaan tyydyttääkseen, vaan halujensa ohjaamana. (Bauman 2001, 13.) Näen tämän lähestymistavan olevan yhteydessä Trentmanin käsitykseen manipuloidusta kuluttajasta, jossa kuluttaja nähdään melko passiivisena entiteettinä, jonka toimijuutta rajoittaa tässä yhteydessä halujen loputon määrä (vrt. Trentman 2008, 12–13).

Toisaalta kuluttajakansalaisen toimijuutta rajoittaa rahan rajallinen määrä. Lisääntyneiden halujen voidaan nähdä synnyttävän useita ongelmia kulutusyhteiskunnassa, kun yksilöt pyrkivät kieltämään rahan rajallisuuden esimerkiksi ottamalla velkaa, mihin myös yhteiskunnan rakenteet ohjaavat. Kulutusyhteiskunnan valta perustuu siihen, että kuluttajat ovat jossain määrin jatkuvasti epätyytyväisiä ja pyrkivät poistamaan tai vähentämään tätä epätyytyväisyyttä kuluttamalla. Tämä luo väistämättä edellytykset sellaisille yhteiskunnallisille rakenteille, joissa kulutuksen määrä jatkuvasti kasvaa. Bauman (2007a, 47) kutsuukin kulutusyhteiskuntaa harhauttavaksi taloudeksi (economics of deception). Harhauttava talous rakentuu kuluttajien epäjohtonmukaisuuden ympärille pyrkien herättämään kuluttajissa kuluttamiseen ohjaavia ja kuluttamista lisääviä tunteita. (Bauman 2007a, 47–48.) Harhauttavan talouden vietävänä ovat kuluttajat kokevat hallitsevansa kulutusvalintojaan, vaikka todellisuudessa vapaus on kaukana kuluttajien saavuttamattomissa (Bauman 2007b, 26).

Kuluttajaksi sosiaalistuminen ja yhteiskunnan normit ohjaavat ja määrittävät kuluttamisen tapoja. Kuluttajakansalaiset omaksuvat kulutukseen liittyviä taitoja, arvoja ja asenteita ympäristöstään kuten vanhemmiltaan. Lapsuuden ja nuoruuden perhetausta määrittävät nuorten selviytymismahdollisuuksia taloudellisesti itsenäisessä elämässä (Ranta & Raijas 2020, 37). Nuoret aikuiset ovat usein vielä taloudellisesti riippuvaisia vanhemmistaan. Vaikka nuorten tulot eivät viime vuosina ole kasvaneet, on heidän ostovoimansa lisääntynyt vanhemmilta saatavien tulonsiirtojen kautta. Vanhemmat panostavat nykyään suuriakin summia jälkikasvunsa elämän rahoittamiseksi. Heidän asemaansa ei kuitenkaan

tule supistaa pelkäksi tulonlähteeksi, vaan vanhemmat ovat myös asenteiden ja arvojen välittäjiä ja osallistuvat näin aktiivisesti kuluttajakansalaisten sosiaalistamiseen ja kuluttajakasvatukseen. (Wilska 2017, 320.)

Kuluttajaksi sosiaalistumisen prosessit ja siihen vaikuttavat tekijät ovat yksi kulutustutkimuksen keskeisimpiä tutkimuskohteita. Tutkijat pyrkivät valottamaan sitä, miten nuoret kasvavat ja miten heidät kasvatetaan kuluttajuuteen sekä, mistä ja miten nuoret oppivat erilaisia kuluttamiseen liitettäviä taitoja ja kulutustyytlejä. (Baumrind 1980.) Kuluttajasosialisaatioteoria korostaa kulutukseen liittyvän käytöksen ja asenteiden sosiaalisesti ja kulttuurisesti muotoutuvaa luonnetta. Tutkimalla kuluttajaksi sosialisaatiota ja sen prosesseja on mahdollista edistää toivottua kuluttajakäyttäytymistä ja lisätä ymmärrystä taloudellisesta päätöksenteosta. (Moschis & Churchill 1978.) Kuluttajaksi sosiaalistaminen on nimittäin yhteydessä nuorten taloudelliseen toimijuuteen ja vanhempien tarjoama sosialisaatio lisää lasten taloudellisia kykyjä sekä tukee heidän taloudellista toimijuuttaan ja sen kehittymistä (Kortesalmi ym. 2024). Toisin sanoen kuluttajaksi sosiaalistumisen kautta yksilö omaksuu, mitä tapoja kuluttaa, siis käyttää rahaa, yhteisössä pidetään hyväksyttävinä ja tavoiteltavina.

Vanhempien rooli kuluttajaksi sosiaalistamisessa on merkittävä, mutta myös muilla tekijöillä on kiistatta vaikutusta. Kuluttajaksi sosiaalistumiseen yhdistyvät tekijät voidaan karkeasti jakaa kolmeen ryhmään: ulkoisiin, sisäisiin ja osallistaviin tekijöihin (Te'eni-Harari 2014). Tutkimuskirjallisuudessa puhutaan tekijöiden sijasta joskus sosiaalistamis-agenteista (Moschis & Churchill 1978). Ulkoisia tekijöitä ovat esimerkiksi jo aiemmin mainitut vanhemmat sekä koulu ja muut mahdolliset viiteryhmät (Te'eni-Harari 2014). Yleensä vanhemmat ovatkin lasten ensimmäisiä roolimalleja kulutukseen kiinnittyvien arvojen ja toimintatapojen opettelussa (Moschis & Churchill 1978, 604–605). Sisäiset tekijät puolestaan viittaavat yksilön taustatekijöihin kuten yhteiskuntaluokkaan, ikään ja sukupuoleen. Osallistaviin tekijöihin luetaan esimerkiksi bränditietoisuus ja median vaikutus. (Te'eni-Harari 2014)

Kuluttajaksi sosiaalistumista pyritään tukemaan erilaisten virallisten instituutioiden tarjoaman kuluttajakasvatuksen avulla, ja siihen lukeutuu esimerkiksi koulujen opetus. Virallisten instituutioiden tarjoaman kuluttajakasvatuksen tavoitteena on lisätä kuluttajan kyvykkyyttä toimia kuluttajakansalaisena. Esimerkiksi kulutuksen ongelmien

tiedostaminen ja aktiivinen ratkaisuiden etsiminen ovat Wilskan (2014) mukaan nykyään osa hyvän kuluttajakansalaisen roolia. Valtion kuluttajapoliittisissa ohjelmissa painotetaan erityisesti nuorten kuluttajien taloustaitojen vahvistamista ja niissä pyritään ensisijaisesti ennaltaehkäisemään ja ratkaisemaan vahvasti kulutukseen kytkeytyviä ongelmia kuten ylivelkaantumista. (Wilska 2014.) Talousosaaminen ja talouskasvatus ovat olleet jo pitkään osa opetussuunnitelmaa, mutta niiden opetus on hajautettu useisiin eri oppiaineisiin – matematiikan tunneilla tutustutaan korkolaskuihin ja yhteiskuntaopin tunnilla opitaan taloudellisista ilmiöistä. Kotitalouden oppiaineessa oppilaat tutustuvat puolestaan kuluttajuuden ja oman taloudenhallinnan teemoihin. Koulussa eri oppiaineisiin sidottu taloustaitojen opetus voi tuntua etäiseltä tai irralliselta, mikä heikentää opiskelumotivaatiota. (Kortesalmi ym. 2022.)

Kuluttajakansalaisuus ei ole yhdenvertaista, vaan kuluttajakansalaisia arvotetaan heidän käytössään olevien varojen mukaan. Köyhiä pidetään huonompina ja vastuuttomina kuluttajina, joiden toimintaa tulisi ylempää säännellä ja ohjata. Näin hekin voivat oppia hyviksi kuluttajiksi, minkä myötä he voivat nousta köyhyydestä. Tarkoituksena on lisäksi suojella muita ja taloutta köyhien moraalittomilta kulutustavoilta ja köyhyyden yhtenä syynä pidetäänkin näitä vääränlaisia kulutustapoja. Valta-asemassa olevat määrittelevät, millaista kulutusta pidetään oikeana ja hyväksyttävänä. Kyse ei lopulta ole vain rahan määrästä eli kyvystä kuluttaa, vaan myös kulutuksen ”laadusta”. (Zelizer 2017 119–142.) Varallisuus ja sosioekonominen asema määrittävät myös, millaisia kulutukseen liittyviä asenteita, taitoja ja -tyylejä lapsille opetetaan (Batten 2015, 110–114).

Voimakkaasti digitalisoituva maailma ja sosiaalinen media haastavat kuluttajakansalaisten taitoja (Wilska 2014). Digitalisaation liittyy sekä positiivisia että negatiivisia puolia. Pankkien tarjoamat työkalut helpottavat tulojen ja menojen seurantaa eli budjetointia. Sijoittamisen kynnys laskee, kun digitaaliset alustat tarjoavat sijoittamiselle helpon ja edullisen käyttöliittymän. (Koskelainen 2023.) Toisaalta digitalisaatio on tuonut markkinoille uusia sijoitusinstrumentteja, kuten kryptovaluuttoja. Niiden osalta sääntely on vielä puutteellista ja ne ovat ylipäättään riskialttiita sijoituskohteita. Lisäksi digitalisaation myötä markkinoilta löytyy erilaisia nopeita lainoja, joita voi hakea verkosta muutamassa minuutissa. (Kalmi ym. 2023, 285–286.) Kryptovaluuttojen ja lainojen kohdalla vastuu taloudellisista päätöksistä on pitkälti kuluttajalla ja voidaankin sanoa, että digitalisaation

myötä kuluttajiin kohdistuu nyt uusia riskejä (Lusardi & Messy 2023). Talousosaamista vaaditaan siis myös näiden tuotteiden todellisten riskien ymmärtämiseen. Digitaalista kulutusta tutkitaan Suomessa parhaillaan monitieteisen DigiConsumers -hankkeessa, jonka tarkoituksena on tunnistaa ja etsiä ratkaisuja nuorten talous- ja kulutustaitojen parantamiseksi (DigiConsumers -hanke 2019–2025). Digitaalisen kuluttamisen rooli on nykyisenlaisissa kulutusyhteiskunnissa niin merkittävä, ettei sitä voida rajata pois kuluttamista käsittelevistä tutkimuksista. Toisaalta tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan erikseen käsitellä digitaalista kuluttamista, mutta se joka tapauksessa sisältyy nuorten aikuisten kuluttamiseen ja kuluttamisen tapoihin.

3 NUORTEN TALOUSOSAAMINEN

Taloulosaaminen tai taloudellinen osaaminen voidaan määritellä tieteellisessä tutkimuksessa lukemattomilla eri tavoilla. Taloulosaaminen on yksi tämän tutkielman oleellisimmista käsitteistä, joten sen määrittely on syytä tehdä huolellisesti aiempaan tutkimuskirjallisuuteen nojaten. Seuraavaksi tutustutaan termin määritelmiin ja perustellaan, miksi tutkimuksessa on valittu käyttää juuri taloulosaamisen käsitettä. Lisäksi esitellään tutkimuskirjallisuutta ja viimeaikaisia tutkimustuloksia nuorten taloulosaamisen tasosta ja sen vaikutuksesta elämänkululle. Taloulosaaminen on kulutusyhteiskunnan jäsenille välttämätön kansalaistaito, jonka avulla nuorten on mahdollista elää mielekästä elämää ja menestyä nykypäivän taloudellisessa ympäristössä (Ranta 2022; Lusardi & Messy 2023). Taloudellista osaamista tarvitaan arjessa hyvin laajasti esimerkiksi säästämiseen, sijoittamiseen ja vakuutusten kilpailuttamiseen (Raijas ym. 2020, 4). Tässä kappaleessa esitellään myös orastavan aikuisuuden termi, sen tunnusomaiset piirteet sekä aiempaa tutkimusta orastavien aikuisten taloulosaamisesta.

3.1 Taloulosaamisen moninaiset määritelmät

Englanninkielisessä tutkimuksessa taloulosaamisesta käytetään useita käsitteitä, joita ovat muun muassa taloudellinen lukutaito (financial literacy) sekä taloudellinen kyvykkyys (financial capability). Käsitteiden etuliite financial viittaa kotitalouksien talouteen, mikä tekee termeistä tutkimukselleni oleellisia. Lisäksi on joukko muita käsitteitä, joiden etuliite on economic (taloudellinen), mitä ei voida suomenkielisen käännöksen perusteella erottaa financial (taloudellinen) käsitteestä. Economic -etuliitteiset termit viittaavat kuitenkin enemmän kansantalouteen tai liike-elämässä käytettyyn talouden käsitteeseen. (Raijas ym. 2020.) Tässä tutkimuksessa painopisteenä on nimenomaan kotitalouksien talous, minkä takia tiedonhakuvaiheessa termistöä on rajattu pois economic -etuliitteiset termit.

Lähimpänä taloulosaamisen tai taloudellisen osaamisen termiä on englannin kielen termi financial capability eli taloudellinen kyvykkyys. Taloudellisen kyvykkyuden termiä määriteltäessä tutkijat nojaavat usein Atkinsonin ja kollegoiden (2006) määritelmään. Heidän

mukaansa taloudellinen kyvykkyys on laaja kokonaisuus, joka muodostuu useista osa-alueista kuten yksilön taloudellisesta tietämyksestä, itseluottamuksesta sekä asenteista. Näihin vaikuttavat yksilön aiemmat kokemukset, persoona sekä vallitsevat olosuhteet. (Atkinson ym. 2006.) Leskinen ja Raijas (2006) laajentavat määritelmää käsittämään kaiken edellisen lisäksi myös taloudellisen vastuun. Tutkimuksessa talousosaamista ja taloudellista kyvykkyyttä käytetään usein toistensa synonyymeina. Tämä johtunee siitä, että kyvykkyys on hieman kömpelö ja vähän käytetty suomen kielen sana. (Leskinen & Raijas 2006.)

Englanninkielisessä tutkimuksessa laajalti käytetty termi financial literacy kääntyy suoraan suomeksi taloudelliseksi lukutaidoksi. Vaatii kuitenkin tutkijalta kykyä erottaa, puhutaanko lähteessä todella vain taloudellisesta lukutaidosta vai laajemmin talousosaamisesta. Englanninkielisessä tutkimuksessa termejä ei yleensä eroteta, vaan puhutaan lähes poikkeuksetta taloudellisesta lukutaidosta (financial literacy). Esimerkiksi OECD ja OECD:n talousosaamisverkosto eli INFE käyttävät englannin kielellä julkaistuissa tutkimuksissaan ja raporteissaan termiä ”taloudellinen lukutaito” (financial literacy), mutta suomenkielisellä tutkimuskentällä näiden tahojen tarkoittama ”taloudellinen lukutaito” kääntyy luontevammin talousosaamiseksi tai taloudelliseksi osaamiseksi (Kalmi ym. 2023). Suomenkielisessä tutkimuksessa eronteko onkin selkeämpi ja taloudellisen lukutaidon käsite kattaa vain talouden peruskäsitteiden ymmärtämisen (Raijas ym. 2020). Talousosaaminen puolestaan ymmärretään laajempaan kokonaisuuteen, joka Atkinsonin ja Messyn (2012) yleisesti käytössä olevan määritelmän mukaan pitää sisällään yksilön taloutta koskevat tiedot, taidot ja asenteet sekä kyvyn soveltaa näitä omassa taloudessa eli kyvyn tehdä järkeviä taloudellisia päätöksiä. Toisin sanoen taloudellinen lukutaito on vain yksi talousosaamisen osa-alueista.

Voidaankin siis sanoa, ettei taloudellisen lukutaidon ja talousosaamisen termeille ole kovinkaan vakiintuneita määritelmiä tai käännöksiä. Mikäli tässä tutkielmassa käsitettäisiin talousosaamisen suppeasti pitäen sisällään vain taloudellisen tietotaidon, olisi luonnollista puhua suomeksi taloudellisesta lukutaidosta. Kuitenkaan laajempaa määritelmää käytettäessä ei suomenkielisessä tekstissä ole luontevaa puhua taloudellisesta lukutaidosta, koska lukutaidon käsite itsessään on melko suppea (Leskinen & Raijas 2006). Taloudellisen lukutaidon tai taloudellisen kyvykkyuden sijaan tässä tutkielmassa käytetään

siis termiä talousosaaminen, mikä määrittellään tarkoittavan yksilön talouteen liittyviä tietoja ja taitoja, asennoitumista ja käyttäytymistä. Talousosaamisen osa-alueiksi määritellään siis Atkinsonia ja Messyä (2012) mukailten asennoituminen, tiedot ja taidot sekä taloudellinen käyttäytyminen. Joskus talousosaamisen määritelmistä erotetaan taloudellinen käyttäytyminen, koska se nähdään ainoastaan seurauksena hyvästä taloudellisesta osaamisesta. On kuitenkin haastavaa, ellei mahdotonta, erottaa käytöstä ja päätöksentekoa yksilön tiedoista, taidoista ja asenteista. (Riitsalu & Pöder 2016, 722.) Myöskään tässä tutkimuksessa käyttäytymistä ei ole erotettu muusta talousosaamisesta, vaan se luetaan talousosaamisen yhdeksi osa-alueeksi. Eli taloudellinen käyttäytyminen on osa-alue itsessään, ei pelkästään muiden talousosaamisen osa-alueiden ilmentäjä. Talousosaaminen tehdään näkyväksi arjessa usein rahankäytön kautta. Se mihin ja miten yksilöt käyttävät rahaa, kuvastaa pitkälti heidän taloudellisia asenteitaan, tietoja ja käyttäytymistä eli talousosaamista.

Valinta käyttää nimenomaan talousosaamisen käsitettä perustuu osin myös aiempaan suomenkieliseen tutkimukseen. Suomenkielisessä tutkimuksessa talousosaaminen on nimittäin huomattavasti yleisempi termi kuin taloudellinen lukutaito tai kyvykkyys. Lisäksi esimerkiksi Kalmi on aiemmin puhunut taloudellisen lukutaidon käsitteen puolesta, mutta siirtynyt sittemmin käyttämään talousosaamisen käsitettä omissa tutkimuksissaan (Kalmi 2013, Kalmi ym. 2023). Tässä tutkielmassa käytetään Kalmin sekä kollegoiden (2023) ja muiden suomalaisten tutkijoiden tavoin termiä talousosaaminen, mikä kytkee tutkielman osaksi laajempaa tieteellistä keskustelua talousosaamisesta ja sen kehittämisestä Suomessa.

Talousosaamisen tutkimus on hyvin monitieteistä. Tässä tutkielmassa onkin hyödynnetty aiempaa tutkimusta useilta eri tutkimusaloilta. Lähteet ovat esimerkiksi sosiologian, taloustieteen, psykologian, kasvatustieteiden ja kulutustutkimuksen tutkimusaloilta. Esimerkiksi ensimmäiset taloudellista käyttäytymistä talousosaamisen osa-alueena tarkastelleet tutkimukset keskittyivät lähinnä sosioekonomisiin selittäjiin, mutta tutkimus on sittemmin laajentunut muun muassa psykologisiin ja käyttäytymistieteellisiin tekijöihin (Ingale & Paluri 2020). Kattavan kuvan saamiseksi onkin oleellista tutustua tutkimuskirjallisuuteen useilta eri tieteenaloilta.

3.2 Nuorten talousosaaminen aiemmassa tutkimuksessa

Kulutussyhteiskunnassa kuluttajien taloudellinen osaaminen korostuu, kun taloudellisten päätösten määrä on lisääntynyt, elinikä noussut ja rahoitustuotteiden valikoima lisääntynyt sekä monimutkaistunut. Talousosaamista kattavasti tutkinut Annamaria Lusardi (2019) painottaa artikkelissaan, että talousosaamisen kehittämisen tulee olla päättäjien prioriteetti, jotta erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien, kuten nuorten, talousosaaminen saadaan riittävälle tasolle. (Lusardi 2019.) Alaluvussa esitellään nuorten aikuisten talousosaamisesta ja talousosaamisen vaikutuksista tehtyjä aiempia tutkimuksia sekä näiden tutkimusten tuloksia. Tutkimuksen kohderyhmäksi on valittu Suomessa asuvat nuoret aikuiset, joten myös tässä osiossa on pääasiassa etsitty tutkimusta suomalaisesta kontekstista. Talousosaamisen tutkimusta on tehty kansainvälisesti jo melko pitkään, mutta suomalainen tutkimus tällä saralla on yleistynyt vasta viime vuosina (Raijas ym. 2020, 4). Täydennänkin suomalaisessa tutkimuksessa saatua kuvaa kansainvälisellä tutkimuskirjallisuudella.

Suomalaisen talousosaamisen kansallisen strategian tavoitteena on, että suomalaisten kotitalouksien taloudellinen osaaminen on maailman huippua vuoteen 2030 mennessä. Strategia on luotu yhteistyössä useiden eri toimijoiden kanssa, mikä osaltaan lisää toimijoiden sitoutuneisuutta strategian tavoitteisiin. Strategiassa on tunnistettu tarve ajantasaiselle tutkimukselle ja esimerkiksi kohderyhmien tarkemmalle määrittelylle. Strategiaan liittyvässä selvityksessä todetaan, että toiminnan lopullisia hyötyjiä ovat aina kansalaiset ja heidän taloudellinen hyvinvointinsa. Tavoitteena onkin vähentää eriarvoisuutta ja syrjäytymistä koko Suomessa ja ehkäistä taloudellisia ongelmia kuten ylivelkaantumista. (Suomen Pankki 2021.) Taloudellisen hyvinvoinnin perusta on toimeentulo, mutta samalla se kuvastaa myös yksilön kokemaa tyytyväisyyttä omaan taloudelliseen tilanteeseen ja omaan tapaan käyttää rahaa (Raijas ym. 2020). Riittävä talousosaaminen edistää taloudellista hyvinvointia (Warmath & Zimmerman 2019).

Suomen kansallisen talousosaamisen strategian (Suomen pankki 2021) taustalla vaikuttaa OECD:n talousopetuksen verkoston eli INFE:n kehittämä talousosaamista mittaava kysely. INFE on vuonna 2008 perustettu OECD:n alainen organisaatio, jonka tarkoituksena on edistää talousopetusta ja -osaamista OECD-maissa kokoamalla yhteen niin sanottuja hyviä käytäntöjä talousosaamista koskevista kansainvälisistä, kansallisista sekä

paikallisista ohjelmista ja projekteista. INFE:n malliin pohjautuvilla kansallisilla kyselytutkimuksilla talousosaamista pyritään tarkastelemaan objektiivisesti neljällä eri osa-alueella. Nämä osa-alueet ovat vapaasti suomennettuna budjetointi, aktiivinen säästäminen ja taloudellisiin shokkeihin varautuminen, rahoitustuotteiden ja -palveluiden valinta ja käyttö sekä talouden peruskäsitteiden hallinta. Vaikka osa-alueet on nimetty uudella tavalla, on tarkoituksena kartoittaa kansalaisten taloudellisia asenteita, tietopohjaa ja taloudellista käyttäytymistä. Malliin perustuva kysely on ensisijaisesti kehitetty mittaamaan kansalaisten taloudellista osaamista kansainvälisesti vertailukelpoisella tavalla, mutta sen avulla voidaan arvioida myös taloudellista inklusiota, hyvinvointia sekä resilienssiä. Taloudellisen hyvinvoinnin edistämisen tulisi olla talousosaamisen ensisijainen tavoite. (OECD 2020.)

Talousosaamisen tasoa väestössä on pyritty mittaamaan myös niin sanotulla Big Three -kysymyspatterilla. Big Three -kysymyspatteri sisältää nimensä mukaan kolme kysymystä, joiden tarkoituksena on mitata tietämystä koroista, inflaatiosta sekä taloudellisten riskien välttämisestä. Patterista on tullut talousosaamisen tutkimuksessa eräänlainen standardi. Sitä onkin hyödynnetty laajalti sekä yksinään että osana laajempia kyselyjä. Kysymyspatterin etuna on, että se mahdollistaa talousosaamisen tietopohjan vertailun eri maissa ja kulttuureissa melko luotettavalla tavalla. (Lusardi & Mitchell 2008, Lusardi & Mitchell 2011.) Big Three antaa kuitenkin melko suppean kuvan talousosaamista, koska se mittaa lähinnä taloudellista tietämystä eikä esimerkiksi toivottua taloudellista käyttäytymistä (Hammer & Zureck 2022, 27). Yksinkertaisten kysymysten ongelmana on myös, että erityisesti korkeasti koulutettujen yksilöiden väliset erot jäävät tavoittamatta (Hammer & Zureck 2022, 38). Toisaalta kansainvälisesti vertailtaessa vain 30 % ihmisistä vastaa oikein kaikkiin kolmeen kysymykseen ja vain 50 % vastaa oikein kahteen kolmesta kysymyksestä (Lusardi 2019). Kansainvälisiä tutkimuksia vertailtaessa voidaan yleisesti todeta, että nuorten taloudellinen osaaminen on muita ikäryhmiä heikompaa (Lusardi & Mitchell 2011). Tulokset viittaavat siihen, että väestötasolla nämä kolme kysymystä eivät vaikuta olevan liian helppoja. Tämä ei tokikaan sulje pois sitä, että erittäin hyvät taloustaidot omaavien välisiä eroja ei voida näillä kysymyksillä tutkia kuten Hammer ja Zureck (2022, 27) tuovat esille.

Suomalaisten talousosaamista kartoitettiin INFE:n kyselyä ja Big Three -patteristoa mukaillen Oikeusministeriön teettämässä kyselytutkimuksessa vuonna 2023 koko väestöltä (Kalmi ym. 2023) ja seuraavana vuonna vielä erikseen nuorilta 15–29-vuotiailta (Wilska, Nyrhinen & Ranta 2024). Tarkoituksena oli saada kattava kokonaiskuva suomalaisten talousosaamisesta talousosaamisen strategian tueksi. Kalmi ja kollegat (2023) ovat vertaisarvioidussa artikkelissa koonneet ja analysoineet Suomessa toteutetun koko väestön kattavan kyselytutkimuksen tuloksia. Kyselytutkimuksen perusteella suomalaisten talousosaaminen on keskimäärin kohtuullisella tasolla. Taitotasossa on kuitenkin eroja ikäryhmien ja sukupuolten välillä. Nuorilla, eli tässä tapauksessa 15–29-vuotiailla, on Suomessa todettu olevan keskimäärin muita ikäryhmiä heikompaa talousosaamista ja erityisesti heidän digitaalinen talousosaamisensa on heikkoa. Digitaalinen talousosaaminen oli vahvempaa kaikilla muilla ikäryhmillä – siis myös yli 70-vuotiailla. Kyselytutkimusta ja sen tuloksia ei ole tarkoitettu varsinaisesti akateemisen tutkimuksen aineistoksi, vaan niiden tarkoituksena on helpottaa ja ohjata poliittista päätöksentekoa talousosaamisen teeman ympärillä. (Kalmi ym. 2023.)

Myös nuorten talousosaamista kartoittaneessa tutkimuksessa saatiin saman suuntaisia tuloksia. Vaikka nuorten talousosaaminen onkin muuhun väestöön verrattuna heikompaa, sen todettiin olevan keskimäärin kohtuullisella tasolla. Eroja syntyi tämänkin ikäryhmän sisällä iän ja sukupuolten suhteen. 15–29-vuotiaiden kohdalla ikähaarukan yläpäässä talousosaaminen oli vahvimmillaan eli ikä ja kokemus vaikuttavat parantavan talousosaamista. Miehet olivat naisia taipuvaisempia säästämään, sijoittamaan ja ottamaan riskejä. Lisäksi kotitausta ja sekä nuorten että heidän vanhempiensa koulutus vaikutti ennustavan talousosaamisen tasoa. Tutkimus on ensimmäinen suomalaisten nuorten talousosaamista kartoittava laaja kyselytutkimus ja sen tuloksia on tarkoitus hyödyntää laajasti nuorten talousosaamisen edistämiseksi sekä talousosaamisen strategian tavoitteiden saavuttamiseksi. (Wilska, Nyrhinen & Ranta 2024.) Näiden kyselytutkimusten tulokset antavat viitteitä siitä, että kansallisen talousosaamisen strategiassa määritellyn tavoitteen saavuttaminen vaatii huomattavan paljon resursseja ja oikein kohdennettuja toimia. Tässä tutkimuksessa kartoitetaan nuorten aikuisten omia näkemyksiä ja kokemuksia talousosaamisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä, mikä auttaa määrittelemään, millaisilla tavoilla ja toimilla heidän talousosaamistaan ja sen kehittymistä voidaan tulevaisuudessa tukea.

Pidentynyt elinikä ja rahoitusvälineiden kasvavat markkinat tarkoittavat yksilöiden kannalta sitä, että he tekevät yhä enemmän taloudellisia päätöksiä elämänsä aikana (Lusardi 2019). Tutkimuksissa onkin todettu taloudellisen osaamisen vaikutus sekä taloudelliseen päätöksentekoon että taloudelliseen käyttäytymiseen (Lusardi 2019). Riittävä talousosaaminen on tutkimuksissa yhdistetty ylipäätään korkeampaan varallisuustasoon (Lusardi & Mitchell 2014, 25). Tälle löytyy monia selityksiä esimerkiksi eläkesäästämisen ja tuottoisempien sijoitusten kautta. Korkeampi talousosaamisen taso on vahvasti yhdistetty parempaan kykyyn reagoida yllättäviin menoihin ja taloudessa tapahtuviin muutoksiin. Talousosaamisen korkea taso liittyy tutkimuksen mukaan voimakkaasti pienempiin luottokorttivelkoihin sekä taloudellisesti kannattaviin asuntolainoihin. Heikko talousosaaminen ennustaa puolestaan heikkoa kykyä arvioida lainojen todellisia kustannuksia. Tämä voi johtaa huonoihin taloudellisiin päätöksiin, kun lainanottaja päätyy nostamaan korkeakuluista lainaa, kuten pikavippejä tai muita lyhytlainoja, ymmärtämättä lainan todellisia kustannuksia. (Lusardi 2019.) Riittävät taloustaidot ovat siis nuorille oleellisia ja heikko talousosaaminen vaikuttaa elämään useilla eri tavoin. Riittävä talousosaaminen lisää taloudellista hyvinvointia ja ylipäätään mahdollistaa taloudelliseen elämään osallistumisen. (Lusardi & Messy 2023.) Ranta ja Salmela-Aro (2018) ovat pitkittäistutkimuksessaan tarkastelleet subjektiivista kokemusta taloudellisesta tilanteesta sekä sen yhteyttä taloudelliseen osaamiseen nuorilla aikuisilla Suomessa. Tutkimuksen perusteella aiemmin nuoruudessa koettu taloudellinen itsetunto on yhteydessä myöhemmin ilmenevään toivottuun taloudelliseen käyttäytymiseen sekä positiiviseen kokemukseen omasta taloudellisesta hyvinvoinnista. (Ranta & Salmela-Aro 2018.)

Talousosaaminen on jo vuosia sisältynyt koulujen opetussuunnitelmiin ja koulujen antaman talouskasvatuksen vaikuttavuutta on myös tutkittu. Kortessalmi ja kollegat (2022) tarkastelevat artikkelissaan nuorten aikuisten kokemuksia talousosaamisen opetuksesta koulussa. Nuoret toivat haastatteluissa esille sekä talousosaamista vahvistavia että heikentäviä tekijöitä. Talousosaamista vahvistaa heidän näkemyksensä mukaan koulujen opetuksessaan välittävät arvot sekä sellaiset talousopetuksen sisällöt, joita nuoret voivat arkielämässään hyödyntää. Kouluissa esimerkiksi kehoitetaan välttämään niin sanottuja pikavippejä ja painotetaan säästäväisyyden hyvettä, mitä nuoret pitivät normatiivisesti katsottuna hyväksyttävänä toimintana. Toisaalta talousosaamista rajoittavana nähtiin opetus, jota ei voi soveltaa omaan arkeen tai hyödyntää muuten. Lisäksi rajoittavaksi

koettiin irralliseksi jäävä opetus, jossa tietoa ei pedagogisin keinoin sidota käytäntöön, vaan se jää lähinnä teoreettiselle tasolle. Tämä ei nuorten mukaan tue kumulatiivista oppimista, jossa uusi tieto ikään kuin kasaantuu vanhan päälle. (Kortesalmi ym. 2022.)

Nuorten talousosaamisessa havaittuja eroja selitetään usein sosioekonomisella taustalla (Wilska, Nyrhinen & Ranta 2024). Vanhempien sosioekonomisella asemalla on todettu olevan vaikutusta nuorten talousosaamiseen, taloudelliseen hyvinvointiin ja talouskäyttäytymiseen. Eräässä pitkittäistutkimuksessa tarkasteltiin itäeurooppalaisten orastavien aikuisten taloudellista hyvinvointia ja itsenäisyyttä. Vanhempien korkeampi sosioekonominen asema ennusti korkeampaa tulotasoa ja tyytyväisyyttä taloudelliseen tilanteeseen. Tyytyväisyys nykyiseen taloudelliseen tilanteeseen ennusti lisääntyneitä riippuvuutta vanhempien taloudellisesta tuesta. Vanhemmiltaan taloudellista tukea saavat siis vaikuttavat olevan tyytyväisempiä taloudelliseen tilanteeseensa samoin kuin korkeammasta sosioekonomisesta taustasta tulevat. (Vosylis & Klimstra 2022.) Sosioekonomisella asemalla voidaan olettaa olevan vaikutusta siihen, miten paljon taloudellista tukea vanhemmat voivat antaa itsenäistymisen kynnyksellä olevalle nuorelle. Tutkimuksen perusteella taloudellinen riippuvuus vanhemmista väheni sosioekonomisesta asemasta riippumatta, kun nuoren tulotaso kasvoi (Vosylis & Klimstra 2022). On melko ymmärrettävää, että nuorten taloudellinen riippuvuus vanhemmista vähenee, kun muita tulonlähteitä ilmaantuu.

Lisäksi vanhempien korkeampi sosioekonominen asema ei vaikuttanut positiivisesti toivottuun taloudelliseen käytökseen, vaan itse asiassa vähensi kulutuksen hallintaa. Sosioekonomisella asemalla oli tutkimuksen perusteella vaikutusta myös talouden pitkäjänteiseen suunnitteluun. Korrelaatio sosioekonomisen taustan ja pitkäjänteisen taloudellisen suunnittelun välillä oli negatiivinen eli vanhempien korkeampi sosioekonominen tausta vaikutti negatiivisesti talouden suunnitteluun. Talouden pitkäjänteinen suunnittelu puolestaan ennusti lisääntyneitä säästämistä ja tulojen seurantaa, joka on yhteydessä kulutuksen hallintaan. (Vosylis & Klimstra 2022.) Tutkimus antaa viitteitä siitä, että korkeammasta sosioekonomisesta asemasta tulevien valmiudet hallita kulutusta ja suunnitella talouttaan ovat mahdollisesti muita heikompia. Korkeampi sosioekonominen asema ei siis välttämättä paranna taloudellista osaamista yhtä suoraviivaisesti kuin usein on tapana olettaa.

Muut tutkimukset ovat antaneet viitteitä siitä, että korkeammassa sosioekonomisessa asemassa olevat puhuvat lastensa kanssa vähemmän rahaan liittyvistä teemoista kuten perheen menoista tai laskujen maksamisesta. Korkeassa sosioekonomisessa asemassa olevien ei ole välttämätöntä suunnitella talouttaan yhtä tarkasti kuin heikommassa asemassa olevien. (Batten 2015, 110–114.) Yhtäältä heidän tulotasonsa heijastuu usein mahdollisuuden kerryttää säästöjä ilman tarvetta laskea jokaista käytettyä euroa. Toisaalta korkea koulutus yleensä parantaa asemaa työmarkkinoilla, mikä takaa tulojen jatkuvuuden. Näiden syiden voidaan nähdä vaikuttavan osaltaan siihen, etteivät talouden hallinnan ja talousosaamisen taidot ole heille välttämättä yhtä oleellisia kuin heikomman tulotason ja sosioekonomisen aseman omaaville.

Lehtinen (2012) listaa kuluttamisen yhdeksi nuorten talousosaamisen haasteeksi. Yhä kasvavat kulutusmahdollisuudet ovat haaste talousosaamiselle ja taloudenhallinnalle, ja navigoiminen kulutusyhteiskunnan arjessa vaatiikin nuorilta riittävää talousosaamista. Leskinen ja Rajjas (2006) toteavat, että yksilön talousosaaminen tai taloudellinen kyvykyys tulee näkyväksi juuri yksilön arkisissa kulutuspäätöksissä eli rahankäytössä. Rahalla on kulutusyhteiskunnissa monenlaisia merkityksiä eikä se olekaan ainoastaan vaihdannan väline. Sille annetaan lukemattomia sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä, mitkä vaikuttavat myös tulkintoihin talousosaamisesta. (Zelizer 2017.) Talousosaamisen yhteydessä puhutaan usein toivotusta taloudellisesta käyttäytymisestä eli käytännössä toivotusta rahankäytöstä (Herrerias & Alvarez, 2023.). Yhteiskunnan sosiaaliset ja kulttuuriset normit vaikuttavat siihen, mihin ja miten rahaa on hyväksyttävää hankkia ja käyttää (Zelizer 2017). Toivotun taloudellisen käyttäytymisen tavoitteena on, että yksilö toimii tehokkaasti ja itsenäisesti markkinoilla, mikä edistää taloudellista hyvinvointia. Tähän liittyy esimerkiksi talouden suunnittelu, säästäminen ja velan hallinta. (Herrerias & Alvarez, 2023.) Toivottu taloudellinen käyttäytyminen määrittyy aikamme kulutusyhteiskunnan arvojen kautta. Se ei siiskään ole mikään pysyvä tila, vaan muuttuu jatkuvasti yhteiskunnan muuttuessa. Kulutusyhteiskunnan arvojen omaksumisen myötä esimerkiksi velkaan ja säästämiseen liittyvät asenteet ovat muuttuneet. Säästämislle annetaan vähemmän painoarvoa kuin vielä 1900-luvun puolella, mikä juontaa juurensa kuluttamisen lisääntyneeseen määrään ja merkitykseen. (Rajjas ym. 2010, 210).

3.3 Orastava aikuisuus ja talousosaaminen

Suomessa nuoriksi aikuisiksi luetaan yleensä 18–29-vuotiaat nuoret, ja esimerkiksi Nuorisolaissa nuoriksi luetaan kaikki alle 29-vuotiaat (Nuorisolaki 1:3 §). Tutkimuskirjallisuudessa termi nuori voi viitata hyvin eri ikäisiin ihmisiin aina 13-vuotiaista varhaisteineistä yli 30-vuotiaisiin aikuisiin. Kun tutkitaan nuorten itsenäistä kuluttamista, yläikäraja vedetään yleensä 30-vuotiaisiin tai jopa vanhempiin (Wilska 2019, 315). Nuoria tutkittaessa on tärkeää määritellä tarkemmin, minkä ikäisiä ja missä elämänvaiheessa olevia halutaan tutkia. Ihmisten elämäntulkua tarkasteltaessa puhutaan usein elämänvaiheista, jotka kuvaavat tyypillistä elämäntulkua. Kuitenkin moderneissa yhteiskunnissa elämänvaiheet ovat yhä yksilöllisempiä ja niiden määrä on lisääntynyt. Ennen lapsuudesta siirryttiin nuoruuden kautta aikuisuuteen, jonka tunnuspiirteitä olivat vakituinen työtilanne, avioliitto sekä lasten saaminen (Arnett 2006, 3). Nykyisissä moderneissa yhteiskunnissa nuoruus on elämänvaiheena sekä pidentynyt että monimutkaistunut. Psykologisessa tutkimuksessa onkin tunnistettu kokonaan uusi elämänvaihe, orastava aikuisuus (emerging adulthood), joka sijoittuu noin ikävuosien 18 ja 25 välille (Arnett 2000). Orastavaa aikuisuutta eläviä kutsutaan kirjallisuudessa orastaviksi aikuisiksi (Arnett 2006). Orastava aikuisuus muodostaa kiinnostavan katsontakannan nuorten aikuisten talousosaamisen tarkasteluun, koska se mahdollistaa ilmiön käsittelyn tietyssä elämänvaiheessa olevien nuorten näkökulmasta.

Jeffrey Arnett (2006) pureutuu teoksessaan *Emerging Adulthood: The winding Road from the Late Teens Through the Twenties* psykologisessa tutkimuksessa tunnistettuun orastavan aikuisuuden elämänvaiheeseen ja sen tunnuspiirteisiin. Elämänvaihe on tyypillinen moderneille länsimaisille yhteiskunnille, joissa nuoret aikuiset ikään kuin viivytävät aikuisuuteen siirtymistä. He eivät orastavassa aikuisuudessa vielä täysin identifioitu aikuisiksi, mutta eivät toisaalta myöskään teineiksi. (Arnett 2006, 14.) Syyt aikuisuuden siirtymiselle yhä myöhäisemmälle iälle ovat moninaiset. Arnett (2006, 5–6) mainitsee esimerkiksi vanhemmuuden lykkäytymisen johtuvan ainakin naisten seksuaalisesta vapautumisesta, ehkäisymenetelmien laajemmasta käytöstä sekä korkeakoulutuksen yleistymisestä. Orastavan aikuisuuden termin alkuperäisenä tarkoituksena olikin kiinnittää laajemmin huomiota länsimaissa tapahtuneisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin, erityisesti pidentyneeseen koulutuspolkuun ja vakituisen työaseman, vanhemmuuden sekä avioliiton

lykkääntymiseen. Arnett (2016) painottaa myöhemmässä orastavaa aikuisuutta ja sosio-ekonomista asemaa tarkastelevassa artikkelissaan, että elämänvaiheet eivät ole ainoastaan biologian sanelemia, vaan kaikki elämänvaiheet ovat sosiaalisesti, kulttuurisesti sekä historiallisesti rakentuneita. Tämän perusteella voidaan sanoa, että ylipäätään länsimaisissa yhteiskunnissa tapahtuneet murrokset voivat muuttaa käsityksiämme ihmisten elämänvaiheista sekä normatiivisesti hyväksyttävästä elämäntilasta. Termillä onkin paljon annettavaa psykologisen tutkimuksen lisäksi yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle.

Arnett (2006, 3) kuvailee amerikkalaisen tyypillisen 21-vuotiaan elämää 1970-luvulla ja vertaa sitä samanikäisten tyypilliseen elämään 2000-luvulla. 70-luvulla oli tyypillistä, että reilut 20-vuotiaat nuoret olivat sitoutuneet niin puolisoon, työelämään kuin perheenkin perustamiseen. He olivat tai olivat juuri aikeissa mennä naimisiin, hankkia lapsia, valmistua koulusta sekä siirtyä vakinaiseen työelämään. Reitti nuoruudesta aikuisuuteen oli melko lyhyt ja suoraviivainen. 2000-luvulla nuoren elämä on kuitenkin hyvin erilaista. Arnett kuvaa nykyajan nuorten tietä aikuisuuteen pitkäksi. Nuoret jättävät kyllä lapsuudenkotinsa taakseen vieläkin varsin nuorina, mutta useimpien reitti vakituiseen parisuhteeseen, vanhemmuuteen ja ensimmäiseen pitkäaikaiseen työsuhteeseen on pitkä ja monipolvinen. Nuoret ikään kuin kartoittavat ja kokeilevat erilaisia mahdollisuuksia niin rakkautta kuin työelämänkin saralla. Aikakautta leimaavat suuret toiveet ja odotukset, mutta myös epävarmuus sekä ahdistuneisuus omasta tulevaisuudesta. (Arnett 2006, 3.)

Arnett kuvaa orastavaa aikuisuutta neljän tunnusomaisen piirteen kautta, jotka ovat elämän epävakaus, itsekeskeisyys tai itseensä keskittyminen, eräänlainen tunne välitilasta sekä mahdollisuuksien hahmottaminen rajattomina (Arnett 2006, 7–8). Orastavaa aikuisuutta elävät nuoret ovat itsenäistymisen kynnyksellä, mutta edelleen hyvin riippuvaisia vanhemmistaan sekä taloudellisesti että henkisesti. Heidän elämäntilanteensa muuttuvat yleensä nopeasti, mikä tekee elämästä epävakaa. Esimerkiksi työ- tai opiskelupaikkaan ei sitouduta pitkiksi ajoiksi kerrallaan, mikä viestii sekä elämän epävakaudesta että rajattomina pidetyistä mahdollisuuksista. Nuoret eivät vielä orastavassa aikuisuudessa käsitä itseään täysin aikuisina, vaan elävät ikään kuin nuoruuden ja aikuisuuden välitilassa. (Arnett 2006, 7–17.) Arnettin (2006) kuvaamia piirteitä on tunnistettu nuorilla aikuisilla myös empiirisessä tutkimuksessa (Nice & Joseph 2022).

Orastavan aikuisuuden yksi keskeisimmistä kehitystehtävistä on taloudellisen itsenäisyyden saavuttaminen (Vosylis & Klimstra 2022), mikä vaatii nuorilta riittävää talousosaamista. Taloudellista osaamista ja sen osa-alueita on tutkittu melko paljon orastavan aikuisuuden elämänvaiheessa, koska kyseinen käsite mahdollistaa syventymisen samassa elämänvaiheessa oleviin nuoriin. Orastava aikuisuus on taitekohta, jossa taloudellinen kyvykkyys ja resurssit kasvavat ja samalla vanhempien kontrolli heikentyy (Arnett 2006; Vosylis & Klimstra 2022). Sen aikana nuoret aikuiset kerryttävät talousosaamisen kannalta oleellisia kokemuksia ja esimerkiksi oppivat tekemistään virheistä. Orastavaa aikuisuutta pidetäänkin otollisena aikana oppia talousosaamisen ja talouden hallinnan kannalta oleellisia asenteita, tietoja ja taitoja (Shim ym. 2009). Taloudellinen identiteetti ja sen muodostuminen voi erään pitkäaikaistutkimuksen mukaan tukea orastavien aikuisten taloudellista itsenäisyyttä (Bosch ym. 2016).

Elämänvaiheessa korostuvat myös riskit. Esimerkiksi vähäinen kokemus taloudellisesta päätöksenteosta lisää taloudellisten ongelmien riskiä. (Silinkskas, Ahonen & Wilska 2023.) Taloudellisten riskien realisoitumisella voi olla kauaskantoiset seuraukset, jotka voivat pahimmillaan varjostaa arkea koko loppuelämän ajan. Ranta ja kollegat (2020) ovat kehittäneet niin kutsutun Orastavan aikuisuuden taloudellisen stressin -mallin (Economic Stress Model in Emerging Adulthood, ESM-EA). Mallin tarkoituksena on kuvata, miten orastavien aikuisten taloudelliset vaikeudet voivat heijastua heidän hyvinvointiinsa, mikäli iän kannalta merkittävät resurssit ovat riittämättömät. Näitä resursseja ovat esimerkiksi sosiaaliset suhteet, joista orastavassa aikuisuudessa erityisesti ystävyys- ja parisuhteet korostuvat. Lisäksi oleellista on, että orastavien aikuisten talousosaaminen on riittävällä tasolla. Mallin mukaan taloudelliset vaikeudet (kuten matala tulotaso tai epäsäännölliset tulot) ennustavat korkeaa taloudellista stressiä, mikä puolestaan vaikuttaa yksilön hyvinvointiin. Korkea taloudellinen stressi ennustaa matalaa talousosaamista, mikä näkyy matalana taloudellisena itsevarmuutena ja hyvinvointina sekä ei-toivottuna taloudellisena käytöksenä. Hypoteesin vastaisesti taloudelliset ongelmat tai stressi eivät vaikuttaneet orastavien nuorten sosiaalisiin suhteisiin. Tutkimuksen tulokset korostavat talousosaamisen merkitystä, kun orastavan aikuisuuden elämänvaiheessa oleva nuori kohtaa taloudellisia haasteita. Riittämätön talousosaaminen heikentää orastavien aikuisten hyvinvointia. (Ranta ym. 2020.) Taloudellinen stressi ja vaikeudet eivät ole nuorten aikuisten elämässä lainkaan epätyypillisiä, vaan jopa 58 % korkeakouluopiskelijoista

raportoi jonkin verran tai paljon vaikeuksia tulojen ja menojen yhteensovittamisessa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 12). Pienituloisimpien kotitalouksien joukossa mm. opintotukea nostavat opiskelijat ovat yliedustettuina. Myös yksin asuvat korostuvat näissä tilastoissa. Tämän tutkielman kohderyhmän, alle 29-vuotiaiden aikuisten, riski kuulua pienituloisimpiin kotitalouksiin on siis melko suuri, koska heidän joukossaan on paljon sekä yksin asuvia että opintotukea nostavia. (Pyy-Martikainen & Simanainen 2024, 189–192.)

Orastavan aikuisuuden elämänvaihe on Arnettin (2006) mukaan selvästi erotettavissa muista termeistä, jotka pyrkivät kuvaamaan samaa ikävaihetta. Näitä ovat esimerkiksi termit nuoruus, nuori aikuinen sekä myöhäinen teini-ikä. Nuoren aikuisen termi on Arnettin (2006) mukaan liian epätarkka, sillä termillä voidaan tarkoittaa oikeastaan kaikkea aina teini-ikäisestä jopa keski-ikää lähestyviin. Myöhäinen teini-ikä puolestaan sopii huonosti orastavaa aikuisuutta elävien kuvaamiseen, koska toisin kuin teini-iässä, orastavassa aikuisuudessa vanhempien kontrolli on selvästi rajallisempaa. Tässä elämänvaiheessa nuoret eivät myöskään identifioitu teineiksi, minkä takia kyseisen termin käyttöä tulisi välttää. Joskus 18–25-vuotiaiden elämänvaihetta kutsutaan siirtymäksi aikuisuuteen. Tämä termi ikään kuin ohittaa koko elämänvaiheen ja keskittyy vain siihen, mitä elämänvaiheesta seuraa, aikuisuuteen. (Arnett 2006, 3–4 sekä 17–21.) Orastava aikuisuus on oma erityislaatuinen elämänvaiheensa, jonka tunnistaminen ja tunnustaminen auttaa ymmärtämään nuoria heidän kokemuksistaan käsin. Käytän tässä tutkielmassa kuitenkin orastavaa aikuisuutta elävistä puhuttaessa myös termejä nuori ja nuori aikuinen tutkielman luettavuuden parantamiseksi.

Tämän tutkimuksen kohderyhmäksi on valittu 18–29-vuotiaat orastavaa aikuisuutta elävät nuoret. Vaikka elämänvaihe rajataan useimmiten ikävuosien 18 ja 25 välille, on Arnett joskus käyttänyt ikähaitarina myös 18–29-vuotiaita. Arnett ei näe ikää itsessään minään absoluuttisena mittarina orastavaa aikuisuutta tutkittaessa, vaan painottaa muita elämänvaiheelle tyypillisiä piirteitä. (Arnett 2016.) Arnettin ensimmäiset määritelmät orastavasta aikuisuudesta ovat 2000-luvun alkupuolelta (Arnett 2000, 2006), minkä jälkeen nuoruus on edelleen muuttunut. Koko määritelmä lähtee siitä, että yhteiskunnalliset muutokset muuttavat elämänvaiheita ja niiden määritelmiä. Muutamassa kymmenessä vuodessa länsimainen nuoruus on yhä pidentynyt ja esimerkiksi ensisynnyttäjien keski-ikä

nousee jatkuvasti – vuonna 2023 se oli Suomessa jo yli 30 vuotta (Suomen virallinen tilasto 2024a). Näiden syiden sekä takia tässä tutkimuksessa on valittu käyttää 25 ikävuo-
den sijaan hieman korkeampaa yläikärajaa.

4 TUTKIMUSASETELMA

Tässä laadullisessa pro gradu -tutkielmassa talousosaamista tarkastellaan Suomessa asuvien orastavaa aikuisuutta elävien nuorten näkökulmasta. Tutkielmassa pyritään ymmärtämään talousosaamista ilmiönä sekä selvittämään nuorten aikuisten talousosaamiselle antamia merkityksiä. Tutkimuksen aineistonkeruu toteutetaan teemahaastatteluina, jotka litteroidaan ja analysoidaan teoriaohjaavaa sisällönanalyysia hyödyntäen. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on mahdollistaa aineiston tarkastelu monitahoisesti ja määrällisten kysymysten sijaan aineistosta pyritään nostamaan esiin seikkoja, joita ei ole mahdollista tiivistää yksinkertaiseen määrällisteen muotoon. Tarkoituksena on sekä luoda parempaa kokonaiskuvaa, että tuoda esille moninaisia näkökulmia tutkimuksen kohteesta. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.) Tässä luvussa esitellään tutkimusasetelma, määritellään tutkimuskysymykset ja tarkastellaan teemahaastattelua aineistonkeruumenetelmänä sekä sisällönanalyysia tutkimusmenetelmänä.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi on ensiarvoisen tärkeää määritellä tutkimuksen tutkimuskysymykset. Tutkimuskysymykset ohjaavat aineiston analyysia, mutta myös tutkimuksen viitekehystä sekä aineistonkeruuta. Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on tutkia, millaisia merkityksiä orastavan aikuisuuden elämänvaiheessa olevat nuoret aikuiset antavat talousosaamiselle. Samalla tarkastellaan, mitä haasteita ja vahvuuksia heidän talousosaamiseensa sekä rahankäyttöön liittyy. Vastauksia tutkimusongelmaan etsitään seuraavien kysymysten kautta:

1. Millaisia merkityksiä orastavaa aikuisuutta elävät nuoret aikuiset antavat rahalle ja talousosaamiselle?
2. Millaiset tekijät vaikuttavat orastavaa aikuisuutta elävien talousosaamiseen ja talousosaamisen kehittymiseen sekä rahankäyttöön?

4.2 Aineisto

Aineistonkeruu toteutetaan haastattelemalla 18–29-vuotiaita orastavaa aikuisuutta eläviä Suomessa asuvia nuoria. Koska orastavan aikuisuuden elämänvaihe on paljon ikää laajempi asia, käydään osallistujien kanssa lyhyesti läpi heidän nykyistä elämäntilannettaan. Näin voidaan varmistua siitä, että tutkittavat edustavat tutkittavaa joukkoa. Tutkimus-haastattelut toteutetaan teemahaastatteluina ja ne äänitetään ja litteroidaan analyysia varten. Äänitteet poistetaan litteroinnin jälkeen ja litteraatteja säilytetään viisi vuotta tutkimuksen valmistumisesta. Tässä luvussa käsitellään haastatteluja ja erityisesti teemahaastatteluja aineistonkeruumenetelmänä. Lopussa avataan tarkemmin pro gradu -tutkielman aineistonkeruuta sekä itse aineistoa.

Erilaisia tutkimushaastatteluja ja niiden perinteitä on laadullisen tutkimuksen kentällä useita. Teemahaastattelu on yksi yleisimmin käytössä olevista lähestymistavoista. (Hyvärinen 2017, 21–24.) Teemahaastattelussa tietyt pääkysymykset tai teemat ovat ennalta määrättyjä, mutta kysymyksiä voidaan tarkentaa haastateltavan antamien vastausten perusteella (Tuomi & Sarajärvi 2018, 65.) Tärkeintä on, että kaikki ennalta määritellyt teemat käydään läpi haastateltavan kanssa, mutta tarkemmat kysymykset ja niiden sisältö voivat vaihdella haastattelusta toiseen (Eskola & Suoranta 2014, 87). Haastattelun vapaa-
muotoisuudesta huolimatta jokaiselle haastattelukysymykselle tulee löytyä perustelu tutkimuksen teoriataustasta tai viitekehystä. Se, miten yhdenmukaisia eri haastattelutilanteet ovat, vaihtelee tutkimuksesta sekä tutkimusperinteestä toiseen, mutta yleisesti ottaen teemahaastattelu on kohtuullisen joustava tapa kerätä laadullista aineistoa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 65.) Teemahaastattelua voidaan siis pitää puolistrukturoituna haastatteluna. (Hyvärinen 2017, 20–24.) Tuomi ja Sarajärvi (2018, 65) pitävät puolistrukturoitua haastattelua ja teemahaastattelua jopa toistensa synonyymeina. Ei siis ole syytä kutsua teemahaastattelua *puolistrukturoiduksi teemahaastatteluksi*. Teemahaastattelu antaa tilaa vapaalle kerronnalle ja puheelle ja haastattelutilanne onkin usein keskustelunomainen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Muodostamani haastattelurunko (liite 1) sisältää keskustelua ohjaavia teemoja sekä apukysymyksiä. Haastattelutilanteessa teemojen perusteella on muodostettu lisäksi uusia avoimia kysymyksiä, jotta haastateltavan omat kokemukset ja havainnot saavat

mahdollisimman paljon tilaa aineistossa. Teemahaastattelu valikoitui tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi, koska se mahdollistaa haastattelukysymysten uudelleenmuotoilun sekä lisäkysymysten esittämisen haastattelutilanteen mukaan. Se onkin oiva tapa kerätä laadullista aineistoa, joka halutaan pitää laadulliselle tutkimukselle ominaiseen tapaan mahdollisimman monipuolisena (Alasuutari 2011). Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä antaa tilaa ja arvoa jokaisen vuorovaikutuksellisen haastattelutilanteen yksilöllisyydelle. Siis sille, että jokainen haastattelu on ainutlaatuinen vuorovaikutustilanne haastattelijan ja haastateltavan välillä. Tätä vuorovaikutusta ei voida tai ei ole aiheellista uusintaa eri haastattelujen välillä, minkä takia kysymysten muotoilu voi vaihdella vuorovaikutustilanteesta toiseen eli haastattelusta toiseen. Haastattelukysymysten räätälöinti auttaakin haastattelijaa varmistamaan, että haastateltavien omat kokemukset ja näkemykset ovat jokaisen haastattelun keskiössä. (Hirsjärvi ym. 2022.)

Osallistujia rekrytoitiin käyttäen erilaisia kanavia kuten sähköpostilistoja sekä perinteisiä ilmoitustauluja. Rekrytoinnissa hyödynnettiin myös niin kutsuttua lumipalloeefktiä, jossa nykyiset osallistujat suosittelevat uusia osallistujia tutkimukseen (Hirsjärvi ym. 2022, 59–60). Ilmoitustaulujen ja lumipalloejektin avulla pyrittiin tavoittamaan mahdollisia osallistujia myös korkeakoulutuksen ulkopuolelta, mutta lopulta kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat korkeakouluopiskelijoita. Haastattelut toteutettiin osallistujan toiveiden mukaan joko kasvokkain tai Microsoftin Teams -palvelussa. Verkkovälitteinen osallistuminen mahdollistaa haastateltavien rekrytoimisen laajemmalla maantieteellisellä alueella. Haastateltavat saivat kutsun yhteydessä luettavakseen suostumuslomakkeen sekä tietosuojailmoituksen, joissa kerrottiin lyhyesti kyseisestä tutkimuksesta, sen tavoitteista ja tutkimusmenetelmistä sekä aineiston käsittelystä. Lisäksi suostumuslomakkeella annettiin tietoa suostumukseen ja esimerkiksi tutkimukseen osallistumisen keskeyttämiseen sekä suostumuksen peruuttamiseen liittyen. Jokainen osallistuja allekirjoitti lomakkeen tai antoi suostumuksensa suullisesti ennen haastattelua. Suulliset suostumukset tallennettiin Microsoftin Teams -palvelussa. Pyydettyäessä osallistujille olisi toimitettu keskusteluteemoihin pohjautuva haastattelurunko, mutta kukaan haastateltavista ei pyytänyt kysymyksiä etukäteen nähtäväksi.

Tutkimusaineisto koostuu kymmenestä litteroidusta teemahaastattelusta (n=10), jotka on toteutettu joulukuun 2024 ja helmikuun 2025 välisenä aikana. Litteroinnin yhteydessä

aineistosta on poistettu täytesanoja (esim. ”niinku”), jotka eivät rikasta aineistoa. Litteoitua aineistoa on 94 sivua (fontti Times New Roman; fonttikoko 12; riviväli 1,5). Lisäksi Tulokset-kappaleessa esiintyviä otteita on edelleen selkeytetty poistamalla toistuvia manereja (esim. sit ku) luettavuuden parantamiseksi. Otteita on myös lyhennetty, mistä kertovat muutamissa otteissa esiintyvät [...]merkinnät. Välistä on poistettu takeltelua tai muuta puhetta, joka ei liity otteen tulkintaan. Kolme pistettä (ilman hakasulkeita) viittaa puolestaan lyhyeen taukoon osallistujan puheessa.

Tutkimusjoukko on rajattu 18–29-vuotiaisiin orastavaa aikuisuutta eläviin Suomessa asuviin nuoriin. Tutkimuksen osallistujien taustatietoja on avattu alla olevassa taulukossa 1. Taulukossa 1 tarkastellaan osallistujien ikää, sukupuolta, haastatteluhetkeen mennessä korkeinta suoritettua koulutusta sekä nykyistä koulutusta. Kaikki osallistujat opiskelivat suomalaisessa yliopistossa. Osa haastateltavista teki vähäisissä määrin osa-aikaista työtä korkeakouluopintojen ohella, mutta tätä ei ole nostettu esille taulukossa.

Taulukko 1. Osallistujien taustatiedot.

Nimi- merkki	Syntymä- vuosi	Sukupuoli	Korkein suoritettu koulutus	Nykyinen koulu- tus
H1	2003	Nainen	2. aste / lukio	Yliopisto, kandi- vaihe
H2	1995	Nainen	2. aste / ammattikou- lututkinko	Yliopisto, kandi- vaihe
H3	2001	Nainen	2. aste / lukio	Yliopisto, kandi- vaihe
H4	2003	Nainen	2. aste / lukio	Yliopisto, kandi- vaihe
H5	2001	Nainen	2. aste / lukio	Yliopisto, kandi- vaihe
H6	2001	Nainen	2. aste / lukio	Yliopisto, kandi- vaihe
H7	2001	Nainen	2. aste / lukio	Yliopisto, kandi- vaihe ja ammatti- korkeakoulu

H8	2001	Mies	2. aste / lukio	Yliopisto, kandidivaihe
H9	1999	Mies	alempi korkeakoulututkinto / kandidaatin tutkinto	Yliopisto, maisterivaihe
H10	1999	Mies	alempi korkeakoulututkinto / amk	Yliopisto, maisterivaihe

Tutkimusaineiston keruun yhteydessä on tarkasteltu säännöllisesti aineiston kylläntymistä eli saturaatiota. Koska tutkimusjoukko on ollut hyvinkin homogeeninen, on kylläntymispisteen määrittäminen helpompaa. Kuitenkin tutkijan kokemus ja tutkimustaidot vaikuttavat siihen, miten hyvin aineiston kylläntymisen havaitaan. (Vilka 2025, 181–182.) Kylläntymispiste saavutetaan, kun uusi aineisto ei tuo enää merkittävästi uutta tietoa tutkimusongelman näkökulmasta. Käytännössä aineisto alkaa toistaa itseään ja uudet osallistujat eivät enää nosta esille uusia teemoja tai aiheita. (Vilka 2025, 181–182; Tuomi & Sarajärvi 2018.) Kylläntymiseen liittyy kuitenkin ongelmia, joista keskeisempänä on, että tutkija pyrkii liiaksi havaitsemaan samankaltaisuuksia saturaation osoittamiseksi (Tuomi & Sarajärvi 2018). Kylläntymisen havaitsemiseksi on tärkeää tarkkailla aineistoa koko aineistonkeruuprosessin ajan. Tässä tutkimuksessa haastattelujen tallenteet litteroitiin mahdollisimman pian jokaisen haastattelun jälkeen, minkä yhteydessä aineistoon oli helppo perehtyä jo aineistonkeruuvaiheessa. Havaitsin aineiston kylläntymisen haastateltuani seitsemää ensimmäistä osallistujaa. Koska he kaikki sattuvat olemaan naisia, päätin tässä kohtaa keskittyä tavoittamaan miesosallistujia. Miehet toivat aineistoon muutamia uusia näkökulmia, mutta heidän haastattelunsa olivat keskenään melko samanlaisia, mikä viittaa siihen, että aineisto olisi kylläntynyt. On vaikea sanoa, saavuttiko aineisto todella kylläntymispisteensä, mutta miesosallistujien rekrytointiin liittyvien vaikeuksien sekä rajallisten resurssien takia aineistonkeruu lopetettiin 10 osallistujan jälkeen.

Aineiston sukupuolijakauma on naiseen painottunut ja 70 % osallistujista oli naisia. Valitettavasti miehiä oli huomattavasti hankalampi rekrytoida osallistujiksi tähän tutkimushaastatteluun, mikä vaikutti merkittävästi tutkimuksen otokseen. Haasteisiin rekrytoida miehiä voi olla useita syitä ja melko todennäköisesti myös sattumalla on ollut vaikutusta.

Miehet osallistuvat vähemmän tutkimuksiin, minkä lisäksi tutkijan sukupuolella voi olla vaikutusta siihen, miten todennäköisesti miehiä saadaan rekrytoitua (Koivunen & Ylöstalo 2017, 242). Sukupuolten välisten erojen tavoittaminen ei kuitenkaan ole tutkimuksen tarkoituksena, vaan tutkimuksen keskiössä on tutkittavien omien kokemusten ja näkemysten esiintuominen.

Kaikkien haastateltavien voidaan sanoa elävän orastavan aikuisuuden elämänvaihetta, vaikka osallistujat olivatkin hyvin eri ikäisiä. He olivat syntyneet vuosien 1995 ja 2003 välillä, kuten taulukosta 1 ilmenee. Osallistujien korkein suoritettu koulutus vaihteli 2. asteen ja alemman korkeakoulututkinnon välillä. He olivat haastatteluhetkellä päätoimisia opiskelijoita useista eri yliopistoista. Osallistujien työmarkkina-asema ei ollut vakaa, vaikkakin osa haastateltavista teki osa-aikaisesti töitä opintojen ohella. Suurin osa teki töitä vain kesäisin opintojen ollessa tauolla. Osallistujat asuivat itsenäisesti, mikä on Suomessa hyvin tyypillistä tässä ikäluokassa. Osallistujien elämänteet olivat siis tyypillisiä orastavalle aikuisuudelle (Arnett 2006). Arnett (2006) näkee, että orastavaa aikuisuutta elävät nuoret ovat vielä hyvinkin riippuvaisia vanhemmistaan niin henkisesti kuin taloudellisestikin. Tämä ilmenee myös tutkimusaineistossa. Osallistujat toivat näitä riippuvuuksia eri tavoin esille. Eräs haastateltava kertoi tukeutuvansa vanhempaansa ostopäätöksiä tehdessään:

No jos mua mietityttää vaikka joku, et kuin paljon joku asia maksaa, niin sit mä selvitän sen ja sit mä mietin, että, tai voin vaikka soittaa äidille ja kysyy, et hei et, tää onki nyt kalliimpi kunmä luulin, et mitä mun nyt kannattais tehdä.

- H7

Yllä oleva ote kuvaa hyvin tämän nuoren henkistä riippuvuutta äidistään, mikä osaltaan vahvistaa tulkintaani siitä, että hän on orastavan aikuisuuden elämänvaiheessa. Osallistujat eivät tuoneet esille vanhemmilta saatavia rahallisia avustuksia tai muuta taloudellista riippuvuutta. Haastatteluissa nousi kuitenkin esille, että vanhemmilta tai muilta perheenjäseniltä olisi mahdollista saada taloudellista tukea, kuten rahaa, tarpeen vaatiessa.

4.3 Sisällönanalyysi analyysimenetelmänä

Tässä tutkielmassa analyysimenetelmänä hyödynnetään teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi soveltuu menetelmäksi hyvin monenlaisia tutkimuskysymyksiä ja aiheita tarkasteltaessa, mikä tekee siitä erään laadullisen tutkimuksen käytetyimmistä tutkimusmenetelmistä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Esittelen seuraavaksi sisällönanalyysia tutkimusmenetelmänä sekä kuvaan sisällönanalyysin keskeisimpiä vaiheita. Lopussa esittelen, miten aineiston analyysi on tässä tutkimuksessa toteutettu.

Sisällönanalyysi kuuluu tekstianalyysien perheeseen, jossa tutkimusaineisto muodostuu väljästi ymmärrettynä tekstidokumenteista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117). Sisällönanalyysin avulla voidaan siis analysoida moninaisia aineistoja. Sisällönanalyysi on eräs käytetyimmistä laadullisen tutkimuksen tutkimusmenetelmistä ja se sopii erityisen hyvin analyysimenetelmäksi uusille aineistoille. Alasuutari (2011) pelkistää kaiken laadullisen analyysin koostuvan käytännössä kahdesta vaiheesta eli ”havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta”. Sisällönanalyysia on kriittisesti arvosteltu siitä, että se tyytyy lähinnä kuvailemaan aineistoa menemättä sen syvällisemmin analyysiin, josta voitaisiin tehdä jotain mielekkäitä johtopäätöksiä (Tuomi & Sarajärvi 2018). Siitä siis Alasuutarin (2011) termin puuttuu itse arvoituksen ratkaiseminen.

Sisällönanalyysia voidaan pitää paitsi tutkimusmenetelmänä myös väljänä viitekehyksenä, jossa tarkastellaan aineistoon uppoutuneita inhimillisiä merkityksiä. Sen avulla voidaan tarkastella aineistosta esiin nousevia merkityssuhteita ja laajempia merkityskokonaisuuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103.) Itse sanan merkitys käsitteellistäminen ja määrittely ei kuitenkaan ole kovin helppo tehtävä ja merkitysten rakentumista voidaankin tarkastella eri tieteellisissä perinteissä hyvin eri tavoin. Sosiaalinen todellisuus rakentuu lukemattomien yhtäaikaisten merkitysten ja tulkintojen kautta. Merkitykset ovat välttämättömiä arkipäivässämme ja annammekin jatkuvasti merkityksiä muun muassa toisten puheelle, toiminnalle ja vaikkapa liikennemerkeille. Subjektiiiviset näkemykset ja kokemukset sekä kulttuuri vaikuttavat merkityksenantoon. (Vilkkä 2025, 190–193.) Merkityksillä on kulttuurinen pohja, mutta ne rakentuvat suhteessa aikaan, paikkaan ja aiempiin kokemuksiin, mikä tekee merkityksistä niin kiinnostavan tutkimuskohteen. Esimerkiksi haastattelutilanteessa osallistuja sanallistaa omaa todellisuuttaan, mutta haastattelusta

voidaan merkitysten kulttuurisesti rakentuvan luonteen takia tehdä myös laajempia tulkintoja aiheen laajemmasta yhteiskunnallisesta merkityksestä. (vrt. Vilkkä 2025, 190–193.)

Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä analyysia ohjaa jokin aiemmassa tutkimuksessa tunnistettu teoria tai viitekehys, ja tässä tutkimuksessa sisällönanalyysia ohjaa aiemmassa tutkimuksessa tunnistetut talousosaamisen osa-alueet: asennoituminen, tiedot ja taidot sekä käyttäytyminen (ks. Atkinson & Messy 2012). Teoriaohjaava sisällönanalyysi voidaan karkeasti jakaa kolmeen vaiheeseen: redusointiin, klusterointiin ja abstrahointiin. Analyysi etenee aineiston ehdoilla, mutta etukäteen valittu viitekehys tai teoreettiset käsitteet liitetään empiiriseen analyysiin sen loppupuolella. Redusoinnilla tarkoitetaan aineiston pelkistämistä eli käytännössä tutkimuksen kannalta epäolennaisten kohtien karsimista. Samalla usein pelkistetään aineistosta löytyviä ilmauksia, mikä mahdollistaa seuraavan vaiheen eli klusteroinnin. Klusteroinnissa aineistosta pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään. Ryhmittelyllä pyritään löytämään hierarkkisesti järjestyviä luokkia, jotka nimitetään kuvaavasti. Abstrahointivaiheessa aineistosta poimitun tiedon avulla analyysi kytkeetään etukäteen valittuun teoreettiseen taustaan ja muodostetaan uusia teoreettisia käsitteitä, joiden avulla voidaan tehdä aineistosta mielekkäitä johtopäätöksiä. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä valittu teoreettinen tausta ohjaa aineiston analyysia, mutta kuitenkin väljemmin kuin teorialähtöisessä sisällönanalyysissä, jossa valittua teoriataustaa kuljetetaan mukana koko analyysin ajan. Sisällönanalyysi ei useinkaan ole suoraviivainen prosessi, vaan vaiheiden välillä voidaan liikkua tarpeen mukaan ikään kuin edestakaisin. Tutkijan voi olla esimerkiksi abstrahointivaiheessa vielä tarvetta palata klusteroinnin pariin. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tämän tutkielman aineistona toimii litteroitu haastatteluaineisto. Litteroinnin yhteydessä kirjasin ylös tekemiäni havaintoja sekä joitakin alustavia tulkintoja, mutta varsinainen sisällönanalyysi on toteutettu systemaattisesti, kun koko aineisto on kerätty ja litteroitu. Systemaattisen lopputuloksen saavuttamiseksi hyödynsin aineiston analyysissä NVivo 14 -ohjelmaa. Ohjelma on laajasti käytössä kvalitatiivisen tutkimuksen saralla ja sitä voidaan hyödyntää tutkimuksessa hyvin monin eri tavoin. Tässä tutkimuksessa NVivo 14 -ohjelmaa on hyödynnetty aineiston pelkistämisessä, ryhmittelyssä sekä käsitteellistämässä – siis kaikissa sisällönanalyysin eri vaiheissa.

Aloitin aineiston analyysin tutustumalla huolellisesti aineistoon ja samalla siirsinkin aineiston NVivo 14 -ohjelmaan. Aineisto oli minulle käytännössä jo hyvin tuttu, koska olin itse kerännyt haastattelut ja litteroinut aineiston. Tutustumalla huolellisesti aineistoon NVivo 14 -ohjelmassa pystyin hahmottamaan aineistonkeruun aikana muodostamani kokonaiskuvan lisäksi myös aineistossa toistuvia teemoja. Toisella ja kolmannella lukukerralla pelkistin aineistosta oleellisia ilmauksia. Pelkistäminen on oleellista, jotta suuresta määrästä aineistoa voidaan tunnistaa tutkimuksen kannalta oleelliset kohdat ja ilmaukset. Käytin tässä apuna NVivo 14 -ohjelman koodaustoimintoa. Käytännössä ohjelmassa koodatessa ylivivataan tietyt kohdat aineistosta ja annetaan koodeille kuvaavat nimet. Tässä vaiheessa koodien nimet kuvasivat pelkistettyjä ilmauksia. Pelkistetyt ilmaukset auttavat aineiston ryhmittelyssä, koska niistä on melko nopea hahmottaa, mistä ja miten tietyssä aineisto-otteessa puhutaan. Ryhmittelyssä yhdistin pelkistettyjä ilmauksia hyödyntämällä jälleen NVivon:n koodausominaisuutta. Ryhmittelyn yhteydessä pystyin käsitteellistämään jo osan kategorioista. Toisten kategorioiden käsitteellistäminen puolestaan vei kauemmin aikaa. Jouduin tässä kohtaa palaamaan ryhmittelyyn, jotta sain lopulta koottua kategorioista mielekkäitä kokonaisuuksia. Sisällönanalyysille on tyypillistä, ettei analyysi aina etene täysin johdonmukaisesti, vaan eri vaiheiden välillä voidaan siirtyä myös jouhevasti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127).

Jatkoin ryhmittelyä ja käsitteellistämistä yksityiskohtaisesta kohti yleisempää eli toisin sanoen alakategorioista yläkategorioiden kautta aina pääkategorioihin. Hyödynsin käsitteellistämässä NVivo 14 -ohjelman ohella kynää ja paperia, mikä helpotti laajempien kokonaisuuksien hahmottamista. Koska kyseessä oli teoriaohjaava analyysi, pidin mielessäni valitun viitekehyksen eli talousosaamisen osa-alueet. Analyysin edetessä nämä osa-alueet sijoittuivat luontevasti sisällönanalyysin ylimmälle tasolle eli ne muodostivat tutkimuksen pääkategoriat. Teoria ohjasi kategorisointia vain väljästi eli en ollut esimerkiksi etukäteen päättänyt, miten tulen hyödyntämään valittua viitekehystä. Tämä erottaa kin teoriaohjaavan ja teorialähtöisen sisällönanalyysin toisistaan. Sisällönanalyysin myötä syntyneet kategoriat on nimetty aineistolähtöisesti eli olen käyttänyt kategorioita nimetessäni sellaisia termejä, joita haastateltavat itse toivat esille haastattelujen aikana. Poikkeuksena tästä ovat pääkategoriat, joiden nimet on johdettu analyysia ohjaamaan valitusta teoriataustasta. Osittain kategorioille annettuja nimiä on prosessin edetessä

selkeytetty lukijaystävällisyyden lisäämiseksi. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin perusteella muodostetut kategoriat on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2. Kategoriat.

Pääkategoria	Yläkategoria	Alakategoria
Asennoituminen	Motivaatiotekijät	Kiinnostuneisuus
		Ei-ajankohtaisuus
	Tunteet	Ulkopuolisuuden tunne
		Pelko ja ahdistus
Tiedot ja taidot	Osaaminen ja osaamisen kehittäminen	Perheestä opitut taidot
		Puutteet talouden perusasioiden ymmärtämisessä
		Tiedonhakutaidot
		Kokemus
Käyttäytyminen	Talouden suunnittelu	Säästäminen ja sijoittaminen
		Budjetointi
		Puutteellinen suunnittelu
	Itsesäätely	Sosiaalinen paine
		Impulsiivisuus

Taulukko 2 etenee vasemmalta oikealle, yleisemmästä kohti yksityiskohtaisempaa. Asenteet-pääkategoria jakautui kahteen yläkategoriaan: motivaatiotekijät ja tunteet. Motivaatiotekijät-kategoria jakautui kahteen alakategoriaan, jotka olivat kiinnostuneisuus ja ei-ajankohtaisuus. Tunteet-yläkategoria jakautui myös kahteen alakategoriaan, jotka olivat ulkopuolisuuden tunne sekä pelko ja ahdistus. Tiedot ja taidot pääkategoriasta tunnistettiin vain yksi yläkategoria, osaaminen ja sen kehittäminen, joka jakautui neljään

alakategoriaan. Nämä alakategoriat olivat perheestä opitut taidot, puutteet talouden perusasioiden ymmärtämisessä, tiedonhakutaidot sekä kokemus. Viimeinen pääkategoria, käyttäytyminen, jakautui kahteen yläkategoriaan, jotka olivat talouden suunnittelu ja itsesääätely. Talouden suunnittelu -yläkategorian alakategorioita oli kolme ja ne olivat säästäminen ja sijoittaminen, budjetointi sekä puutteellinen suunnittelu. Itsesääätelyn alle sijoittui kaksi alakategoriaa: sosiaalinen paine ja impulsiivisuus.

4.4 Tutkimuksen eettinen tarkastelu

Tässä tutkielmassa noudatetaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) hyvää tieteellistä käytäntöä (TENK 2023) sekä eettisiä periaatteita (TENK 2019). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettiset periaatteet on luotu sekä suojaamaan tutkimuksen kohteena olevia, että tukemaan tutkijoiden eettistä pohdintaa. Eettiset periaatteet voidaan karkeasti jakaa neljään ryhmään, jotka ovat tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen, kulttuurisen ja aineellisen ympäristön kunnioittaminen sekä yksityisyydensuoja ja tietoturva. (TENK 2019, 7–13.) Turun yliopiston tiedeyhteisö on sitoutunut noudattamaan näitä periaatteita. Tutkimuksen eettiset kysymykset korostuvat, kun tutkija ja tutkittava kohtaavat esimerkiksi haastattelutilanteessa (TENK 2019, 7). Siksi tässä luvussa keskitytään arviomaan tutkimuseettisiä näkökulmia painottaen aineistonkeruun näkökulmaa. Lopussa avataan hieman hyvän tieteellisen käytännön menettelytapoja suhteessa omaan tutkielmaani.

Tutkimukseen osallistujan itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa kaikissa tilanteissa. Osallistujaa on informoitava ymmärrettävästi tutkimuksesta kuten sen sisällöstä, kulusta ja tavoitteista. Osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja osallistumisen keskeyttäminen sekä suostumuksen peruuttaminen on oltava mahdollista ilman mitään kielteisiä seurauksia osallistujalle. Osallistujalla on myös oikeus kieltäytyä vastaamasta osaan esitetyistä kysymyksistä. (TENK 2019, 7–13.) Osallistujille lähetetyssä haastattelukutsussa sekä suostumuslomakkeessa on tuotu selkeästi esille tutkimukseen sekä haastatteluun liittyviä sisällöllisiä, eettisiä sekä käytännöllisiä seikkoja. Osallistajat ovat allekirjoittaneet suostumuslomakkeen tai ilmaisseet suostumuksensa suullisesti. Tutkijana olen dokumentoinut jokaisen suostumuksen asianmukaisesti. Alasta riippumatta tutkijan on myös

kunnioitettava kulttuurista perintöä sekä luonnon monimuotoisuutta (TENK 2019, 7), mikä huomioidaan tutkimuksen suunnittelussa sekä haastattelutilanteessa.

Tutkimus on suunniteltava ja toteutettava niin, ettei osallistumisesta koidu haastateltaville merkittävää vahinkoa (TENK 2019, 7). Tutkimuksen aihe, talousosaaminen, voi herättää eri ihmisissä erilaisia reaktioita. Rahasta tai raha-asioista ei yleensä ole tapana puhua suomalaisessa kulttuurissa kovinkaan avoimesti. Tutkimuksessa ei kuitenkaan olla kiinnostuneita rahaan liittyvistä yleisesti sensitiivisiksi ymmärretyistä seikoista kuten rahan määrästä. Jokainen osallistuja on haastattelukutsuun sekä suostumuslomakkeeseen tutustessaan voinut arvioida osallistumisen aiheuttamaa henkistä tai muuta räsitusta. Oma arvioni on, ettei osallistujille aiheudu merkittävää haittaa tai räsitusta. Halutessaan osallistuja voi mistä tahansa syystä jättää vastaamatta tiettyihin kysymyksiin, keskeyttää osallistumisen tai perua suostumuksensa, mikä voi osaltaan vähentää räsitusta. Tämä tutkimus ei sisällä sellaisia asetelmia, jotka Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019, 16) mukaan vaativat aina ihmistieteiden eettiseltä toimikunnalta eettistä ennakoarviointilausuntoa.

Osallistujalla on aina oikeus saada tietoa henkilötietojensa käsittelystä. Osallistujia on informoitu henkilötietojen käsittelystä haastattelukutsussa sekä suostumuslomakkeella. Tutkijan tulee varmistaa, että henkilötietojen käsittely tehdään suunnitelmallisesti, vastuullisesti ja lainmukaisesti. Henkilötietojen käsittelyä ohjaa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistuksen (TENK 2019) lisäksi Euroopan unionin yleinen tietosuojasetus eli GDPR (Yleinen tietosuojasetus 2016/679) sekä Suomen tietosuojalaki (Tietosuojalaki 1050/2018) (Vilka 2025, 52). Tutkielman laatija toimii tässä tapauksessa rekisterinpitäjänä eli määrittelee tutkimuksen henkilötietoja koskevat seikat ja on täten myös vastuussa henkilötietojen käsittelystä sekä tietosuojasta. Tutkittavilta kerättävät taustatiedot on ennalta määritelty eikä mitään tutkimuksen toteuttamisen kannalta tarpeettomia taustatietoja kerätä. Osallistujilta on kerätty seuraavat henkilö- ja tunnistetiedot: nimi, sähköpostiosoite, syntymävuosi, korkein suoritettu koulutus, nykyinen koulutus/työllisyystilanne sekä sukupuoli. Tietosuojaselosteella on lisäksi mainittu puhelinnumero kerättävänä henkilötietona, mutta puhelinnumerot jätettiin lopulta keräämättä, koska ne olisivat olleet tutkimuksen toteuttamisen kannalta tarpeettomia. Kerättyjä henkilötietoja säilytetään aineistosta erillään. Aineisto on anonymisoitu litteroinnin yhteydessä eli kaikki aineistossa esiintyvät tunnistetiedot on korvattu tai poistettu. Esimerkiksi

haastateltavan kertoessa asuinpaikkakunnastaan, on paikkakunnan nimi korvattu litteraattisilla sanalla ”kaupunki” tai ”maaseutumainen kunta”. Osa aineistossa esiintyvistä tunnistetiedoista on puolestaan poistettu. Näin on toimittu, kun tieto on ollut aineiston luvun kannalta epäoleellista. Aineistossa ei ole henkilö- tai tunnistetietoja, joiden perusteella haastateltavat ovat tunnistettavissa.

Tekoäly ja sen hyödyntäminen osana tutkimusprosessia muodostavat uudenlaisia eettisiä kysymyksiä. Turun yliopistossa tekoälyn käyttö on sallittua, mutta käytöstä tulee aina raportoida asianmukaisesti (Turun yliopisto 2025). Olen tässä työssä hyödyntänyt tekoälyä lähdeluettelon muotoilujen tarkistamisessa. Tähän olen hyödyntänyt Microsoft Copilot GPT-4 tekoälymallia. Olen itse tarkistanut tekoälyn antamat ehdotukset lähdeluettelon muotoilusta ja otan itse täyden vastuun tietojen oikeellisuudesta. Työssä ei ole muilla tavoin hyödynnetty tekoälyä.

Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus sekä vastuunkanto. Tutkimuksen eettisyys on osa hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkijan tulee varmistaa hyvän tieteellisen käytännön toteutuminen koko tutkimuksen elinkaaren ajan. (TENK 2023, 11–12.) Tutkielma on tehty hyvää tieteellistä käytäntöä ja sen menettelytapoja seuraten. Menettelytapoja on seurattu suunnitteluvaiheesta aina tutkielman viimeistelyyn saakka. Lähdeviitteet on merkitty huolellisesti sekä luotettavuuden varmistamiseksi, että arvostuksen osoittamiseksi. Tutkielma on toteutettu ehdottoman rehellisesti ja kannan vastuun sen jokaisesta osa-alueesta koko tutkielman elinkaaren ajan.

5 TULOKSET

Tulokset-luvussa esitellään tutkimuksen keskeiset tutkimustulokset ja peilataan niitä suhteessa aiempaan tutkimukseen. Talousosaamisen kolme osa-aluetta toimivat väljänä runkona sisällönanalyysissa ja lopulta nämä osa-alueet muodostivat analyysin kolme pääkategoriaa: asennoituminen, tiedot ja taidot sekä käyttäytyminen. Haastattelujen perusteella talousosaamisen tekijät vaikuttavat orastavien aikuisten talousosaamiseen joko vahvistaen tai haastaen osaamista. Kaikissa haastatteluissa esiintyi sekä haastavia että vahvistavia tekijöitä. Tässä kohtaa on hyvä huomata, että saman alakategorian sisällä vaikutukset voivat olla monen suuntaisia. Talousosaaminen tehtiin aineistossa näkyväksi erityisesti rahankäytön kautta, johon liittyvistä seikoista haastateltavat puhuvat avoimesti. Yhtäältä osallistujat tunnistivat talousosaamisen itsessään merkitykselliseksi kansalaistaidoksi. Toisaalta sen merkitys nähtiin hyvin välineellisenä – talousosaamisen tehtävänä on mahdollistaa muita asioita. Tällä tarkoitetaan sitä, että talousosaaminen nähtiin aineistossa välineenä, joka mahdollistaa ja edistää omien tavoitteiden toteutumista. Talousosaamisen nähtiin aineistossa edistävän mm. henkilökohtaisen varallisuuden kehittymistä ja muutoinkin yksilöllisemmät merkitykset korostuvat. Eräänlainen yksilökeskeisyys voi olla nuorille tyypillistä juuri orastavan aikuisuuden elämänvaiheessa (Arnett 2006, 7–8). Keskeisimmät tulokset käydään läpi aineisto-otteita ja aiempaa tutkimusta hyödyntäen.

5.1 Asennoituminen

Ranta (2022) tuo artikkelissaan esille, että oikeanlainen asennoituminen on yksi kulmakivistä, joka mahdollistaa nykyisenkaltaisessa monimutkaisessa taloudellisessa ympäristössä menestymisen. Raijas (2025) on puolestaan nostanut esille erityisen huolensa nuorten aikuisten taloudellista asennoitumista kohtaan. Negatiivinen asennoituminen kielii ongelmista talousosaamisessa ja se voi haitata osaamisen kehittymistä ja taloudellisiin muutoksiin varautumista (Atkinson & Messy 2012). Asennoituminen -pääkategoria jakautui kahteen yläkategoriaan: motivaatiotekijät sekä tunteet. Motivaation puute on tutkimuksissa havaittu merkittäväksi esteeksi juuri talousosaamisen kehittymisen kannalta (Mandell & Klein 2007, 112–114). Eräs ruotsalaisella väestöllä toteutettu kvalitatiivinen analyysi antaa viitteitä siitä, että tunnetason tekijöillä on vaikutusta talousosaamiseen ja

toivottuun taloudelliseen käyttäytymiseen (Skagerlund ym. 2018). Tässä alaluvussa tarkastellaan, mitkä haastatteluissa esiin nousseet talousosaamiseen ja sen kehittymiseen vaikuttavat tekijät ovat sidoksissa asennoitumiseen.

Asennoituminen -pääkategoriassa useimmat tunnistetut tekijät olivat talousosaamista haittaavia. Motivaatiotekijöistä löytyi sekä talousosaamiseen positiivisesti että negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä ja sen alakategoriat olivat kiinnostuneisuus ja ei-ajankohtaisuus. Aineiston perusteella orastavaa aikuisuutta elävät osoittivat sekä kiinnostusta että sen puutetta taloutta ja talouden teemoja kohtaan. Ei-ajankohtaisuus-kategoria kuvastaa nuorten näkemystä siitä, että talouden suunnittelu tai säästäminen ei ole tällä hetkellä heidän elämässään ajankohtaista. Aineiston perusteella orastavassa aikuisuudessa talouteen liittyy paljon negatiivisia tunteita kuten ulkopuolisuuden tunnetta, pelkoa ja ahdistusta. Tunteet -yläkategoriassa haastateltavien kertomukset olivat johdonmukaisia eli esimerkiksi negatiivisesti talouteen asennoituvat toivat tätä esille koko haastattelun ajan. Esittelen seuraavaksi yksityiskohtaisemmin näistä tuloksia.

5.1.1 Motivaatiotekijät

Motiivi ja motivaatio ovat yleisesti arkikielessä käytössä olevia termejä, joiden määritelmiä kuitenkin harvemmin pysähdytään pohtimaan. Motivaatiota on psykologisessa tutkimuksessa määritelty useilla eri tavoin, joihin tässä yhteydessä ei kuitenkaan syvennyttä. Motivaatio on yksilön toimintaa ja käyttäytymistä selittävä voima. Yksilöitä motivoivat asiat eli motiivit, jotka voivat johtaa heitä kohti heille tärkeitä päämääriä. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että motivaatiotekijöillä on merkittävä vaikutus nuorten talousosaamiseen ja sen kehittämiseen. Puutteellisen motivaation havaittiin olevan merkittävä este talousosaamisen kehittymiselle. (Mandell & Klein 2007.) Tässä kategoriassa havaittiin sekä talousosaamista vahvistavia että haastavia tekijöitä ja kategoriaan on siis koodattu talousosaamista vahvistavaa (kiinnostus taloutta kohtaan) ja sitä haastavaa (ei kiinnostusta taloutta kohtaan) tekijöitä. Yhdessä haastattelussa esimerkiksi nousi toistuvasti esille, että osallistuja oli erittäin kiinnostunut seuraamaan taloutta ja kehittämään omaa talousosaamistaan:

Asia on silleen aika lähellä itteä, koska tosiaan kauppakorkeassa opiskelen ja sen takia sinne hakenu, koska talousasiat kiinnosti. Ja tota kiinnostanut oikeastaan aina silleen ehkä pikkupojasta asti, et viikkorahoja on laskettu ja näin.

- H9

Otteesta käy ilmi, että talous on kiinnostanut haastateltavaa pienestä pitäen ja hän on jopa hakeutunut tietylle alalle tämän kiinnostuksen ohjaamana. Yllä oleva ote kuvastaa haastateltavan vahvaa motivaatiota talousteemoja kohtaan. Hänellä on näin ollen tällä osa-alueella edellytykset vahvistaa omaa talousosaamistaan, koska puutteellinen motivaatio ei ole estämässä talousosaamisen kehittymistä (Mandell & Klein 2007, 112–114).

Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan pitäneet taloutta kiinnostavana aiheena. Vähäinen tai puutteellinen kiinnostus taloutta ja sen ilmiöitä kohtaan ilmentää ongelmia motivaatiossa. Aineistossa tuli toistuvasti esille, että osa haastateltavista ei pitänyt oman talouden seuraamista kiinnostavana tai taloutta ylipäätään kiinnostavana aiheena. Puutteet kiinnostuksessa vaikuttivat esimerkiksi motivaatioon opetella talouden peruskäsitteitä tai panostaa talouden hallintaan kuten budjetointiin. Toisaalta tässä alakategoriassa oli myös otteita, jossa tuodaan esille jonkin tiettyyn talouden osa-alueeseen liittyvä kiinnostuksen puute. Alla olevista otteista ensimmäisessä käsitellään kiinnostuksen puutetta kaikkea taloutta koskevaa kohtaan ja toisessa otteessa kiinnostuksen puute kohdistuu sijoittamiseen ja siihen perehtymiseen:

Mut et ehkä se ei myöskään ole sitten semmosta alaa, joka itseä niin erityisesti kiinnostaisi, mut sitä suuremmalla syyllä siihen pitäis tutustua sitten itsekin.

- H3

Just sen takii, että mä oon jotenki aatellu, et no ei mua ny kiinnosta perehtyy mihinkää sijoituksiin täl hetkel, ku ei oo suunnitelmisakaan ollu sijottaa.

- H7

Ensimmäisestä otteesta (H3) käy ilmi, ettei haastateltava pidä taloutta kiinnostavana aiheena. Otteen alkupuolella ”se” viittaa juuri talouteen ja talouden ilmiöihin. Tulkitsemalla osallistujan on hankala motivoitua seuraamaan omaa talouttaan ja opettelemaan uusia

taloustaitoja, koska hän ei ole kiinnostunut taloudesta aiheena. Toisessa otteessa (H7) haastateltava kertoo, ettei hän ole kiinnostunut perehtymään sijoittamiseen, koska se ei ole hänellä tällä hetkellä suunnitelmissa. Aiemmassa tutkimuksessa tämän kaltainen motivaation puute on nähty merkittävänä esteenä taloustaitojen kehittymiselle (Mandell & Klein 2007, 112–114). Osallistuja tuo samassa otteessa lisäksi esille, että matalan kiinnostuksen takia talusteemoihin olisi entistä tärkeämpi tutustua. Nuoret hahmottivat siis itsekin, että motivaatiolla ja oikealla asennoitumisella on merkitystä talousosaamisen ja sen kehittymisen kannalta.

Nuoret aikuiset eivät pitäneet henkilökohtaisen talouden seuraamista ja suunnittelua itselleen ajankohtaisena. Tämä ei-ajankohtaisuus-kategoria sijoittuu motivaatiotekijät-ylä-kategorian alle. Tässä kategoriassa ei tunnistettu talousosaamista vahvistavia puolia. Alla on tyypillinen tämän kategorian ote:

Et tietty varmaan olis hyvä taito opetella viel lisää ja perehtyä tämmöisiin asioihin enemmän, mut ei ollu ehkä itellä viel silleen niin ajankohtanen juttu syventyy näihin asioihin sen syvällisemmin.

- H10

Haastateltava tuo esille, että hän ei pidä taloustaitojen opettelua itselleen juuri nyt ajankohtaisena. Samassa otteessa kuvaa ymmärtävänsä, että talousosaamisen vahvistaminen olisi hänelle itselleen hyödyllistä. Tässä kategoriassa ilmeni, että motivaation puute estää talousosaamisen kehittymisen ja nuoret itse tunnistavat sen. Ilman oikeaa asennetta kuten esimerkiksi riittävää motivaatiota ei voida kehittää talousosaamista ja taloudellista käyttäytymistä, vaikka muutoin resurssit sitä varten olisivatkin kunnossa (Atkinson & Messy 2012). Oikea asenne ja esimerkiksi kiinnostus talousasioita kohtaan on itsessään tärkeää, koska se lisää talusteemojen mielekkyyttä.

Haastattelemani nuoret nostivat esille, että taloustaitojen opettelu tulee olemaan ajankohtaista joskus tulevaisuudessa, kun he esimerkiksi saavat opintonsa loppuun ja aloittavat kokoaikaisen palkkatyön. Orastavien aikuisten oma kokemus siis eroaa merkittävästi siitä, mitä nuorten talousosaamista tarkastelevassa tutkimuksessa yleensä painotetaan. Tutkijat painottavat, että riittävät taloustaidot ovat erityisen tärkeitä aikuisuuden kynnyksellä eli juuri esimerkiksi omilleen muuttaessa ja opintojen alkaessa. Tätä perustellaan

usein sillä, että mm. kokemuksen puutteesta johtuvat virheet seuraavat nuoria pitkälle tulevaisuuteen. Lisäksi taloudelliset resurssit ovat yleensä nuorilla vielä melko vähäiset, minkä takia euromääräisesti kohtuullisen pienet virheet voivat horjuttaa koko taloutta. (Silinkskas, Ahonen & Wilska 2023.)

5.1.2 *Tunteet*

Tunteiden sanoittaminen ja sääntely eli niin sanotut tunnetaidot kytkeytyvät voimakkaasti rahaan ja talouteen, joihin liittyy useita negatiivisia tunteita kuten ahdistusta, pelkoa ja häpeää (Tisdell 2014, 89). Taloudelliset ongelmat voivat aiheuttaa negatiivisia vaikutuksia tunnetasolla jo ennen kuin ongelmat edes konkretisoituvat. Tämä näkyi aineistossa siinä mielessä, että nuoret kokivat huolta ja stressiä omasta taloudellisesta tilanteestaan, vaikka se olisikin juuri sillä hetkellä ollut hyvä. Käsittelen tässä kappaleessa tunteet-ylä-kategoriaa ja sen kahta alakategoriaa, jotka ovat ulkopuolisuuden tunne sekä pelko ja ahdistus.

Jo melko varhaisessa vaiheessa analyysia nousi esille, että osa orastavaa aikuisuutta elävistä kokee eräänlaisia ulkopuolisuutta talousteemoihin liittyen. Tähän kategoriaan koodattiin sellaiset aineisto-otteet, joissa nuoret ilmentävät talouden tai sen tiettyjen osa-alueiden olevan joitain muita, erilaisia ihmisiä varten. Osallistujat ikään kuin kokivat olevansa vääränlaisia, minkä takia he ovat jääneet tai jättäytyneet esimerkiksi tiettyjen talouden osa-alueiden ulkopuolelle (mm. sijoittaminen). Kategorialle oli keskeistä, että otteissa verrattiin itseä muihin, esimerkiksi korkeakouluopiskelijoihin tai säännöllistä palkkatuloa saaviin. Seuraava ote on kategorialle tyypillinen:

Ku on taustat niin köyhät, niin kaikki siis tämmöset hankinnat tai isompi säästäminen tai... Yliopistossa on hirveesti tutustunut ihmisiin, jotka on sillee, että hän säästää rahastoon tai osakkeisiin tai tämmösiin. Semmonen maailma on ihan tosi vieras ja ihan joku semmonen perusasia, ku jotkut asuntolainat vaikka, nii mulle on ihan täysin vieraita. Ei meil oo ikinä mitään asuntolainoja ollu.

Edellä esitetystä otteesta haastateltava kuvaa kokemustaan siitä, että taustansa takia hänellä ei ole samanlaisia mahdollisuuksia kuin vertaisillaan opiskelijoilla. Haastateltava tuo ilmi, että sijoittaminen tai asuntolaina eivät ole hänelle vaihtoehtoja. Oteessa puhuja vertaa itseään muihin yliopisto-opiskelijoihin, mikä ilmentää kategorialle tyypillistä vertailua. Oteessa esiintyvät asuntolaina ja ”isompi säästäminen” ovat kiistämättä suuria taloudellisia päätöksiä ja vaativat pitkäjänteistä taloudellista suunnittelua. Kategoriassa esiintyi myös katkelmia, joissa ulkopuolisuuden kokemus näyttäytyi pienemmissä ja arkisemmissä asioissa. Alla oleva ote kuvaa, miten suhteellisen arkiselta vaikuttavat asiat voivat nuoren kokemusmaailmassa olla hänen tavoittamattomissaan:

En mä oo kauheesti ehkä semmosia ”tässä säästövinkit” -juttuja koskaan osannu ottaa tosissaan. Ku tuntuu, et ne on suunnattu niille, joilla on, mistä oikeesti säästää.

- H2

Yllä osallistuja sanoittaa, että mediassa esiintyvät säästövinkit eivät ole suunnattu hänelle tai hänen kaltaisilleen. Tässäkin otteesta tulee esille vertailu, kun puhuja vertaa säästövinkkien olevan ”niille, joilla on, mistä oikeesti säästää”. Tulkitsin puhujan tarkoittavan tässä itseään varakkaampia henkilöitä. Oleellista ei kuitenkaan ole, kehen osallistuja itseään vertaa, vaan kokemus siitä, että on itse vääränlainen.

Alan kirjallisuudessa puhutaan taloudellisesta ulossulkemisesta (financial exclusion), jolla tarkoitetaan prosesseja, joiden seurauksena yksilöt tai ryhmät jäävät syystä tai toisesta taloudellisten instituutioiden, palveluiden ja tuotteiden ulkopuolelle. (Layshon & Thrift 1995, 314 sekä Layshon 2009.). Layshonin ja Thriftin (1995, 314) mukaan taloudellinen ulossulkeminen on väajäämätöntä, koska kapitalistisilla talousjärjestelmillä on sisäänrakennettu taipumus syrjiä köyhiä ja heikommassa sosiaalisessa asemassa olevia. Gloukoviezoffin (2007, 215) mukaan Layshonin ja Thriftin (1995) määritelmää taloudellisesta ulossulkemisesta pidetään ensimmäisenä yrityksenä määritellä ilmiötä tieteellisessä julkaisussa.

Taloudellisessa ulossulkemisessa voidaan viitata esimerkiksi tilanteeseen, jossa tiettyjen alojen yrittäjille ei myönnetä pankkitiliä. Toisaalta nämä ulossulkevat prosessit voivat viitata tilanteeseen, jossa yksilö itse päättää olla hakematta esimerkiksi lainaa, koska

ajattelee, ettei sellaista kuitenkaan myönnetä hänen kaltaiselleen. (Leyshon 2009.) Taloudellinen ulossulkeminen ilmeni ulkopuolisuuden tunne -kategoriassa tämän itsensä ulossulkemisen (self-exclusion) kautta.

Ulkopuolisuuden kokemukset kumpuavat ymmärtääkseni osallistujien omasta luokkataustasta, ja tämä näkemys saa tukea myös aiemmasta tutkimuksesta. Käyhkön työväenluokkaisia korkeakouluopiskelijoita tarkastelleessa tutkimuksessa havaittiin, että mm. ulkopuolisuuden tunne saa tuntemaan itsensä ”vääränlaiseksi” ja kyseenalaistamaan omaa paikkaansa yliopistossa (Käyhkö 2014, 13–15). Suomessa on pyritty erilaisin keinoin mahdollistamaan korkeakoulutus kaikille sosioekonomisesta taustasta riippumatta. Siitä huolimatta koulutus ja sosioekonominen asema laajemminkin ovat voimakkaasti periytyviä eli korkeammin koulutettujen vanhempien lapsista tulee todennäköisimmin korkeakoulutettuja. Opiskelijoista huomattavan suuri osa edustaa tietynlaista sosioekonomista asemaa, mitä ei voida jättää tässä tutkimuksessa huomioimatta. (Heiskala, Erola & Kilpi-Jakonen 2021; Käyhkö 2020.) Työväenluokkaisesta taustasta tulevat opiskelijat ovat yliopistomaailmassa selvässä vähemmistössä ja heille vieraammat asiat kuten sijoittaminen tai asuntosäästäminen nousevat yliopiston sosiaalisissa verkostoissa uudella tavalla esille, minkä myötä opiskelijalle voi syntyä kokemus, että on itse vääränlainen ja väärässä paikassa (Käyhkö 2014).

Taloudellinen ulossulkeminen ja sosioekonominen asema liittyvät voimakkaasti toisiinsa. Kapitalistisessa kulutusyhteiskunnassa taloudellinen ulossulkeminen on enemmän sääntö kuin poikkeus. Se on sosiaalisen ulossulkemisen muoto, jossa ”vääränlaiset” eli köyhät tai muuten heikommassa asemassa olevat jätetään taloudellisten instituutioiden ulkopuolelle. (Leyshon & Thrift 1995, 314.) Tämän avulla taloudellisesti ja sosiaalisesti vankan aseman saavuttaneet varmistavat oman luokka-asemansa myös tulevaisuudessa. Ei pidä ajatella, että itsensä ulossulkeminen olisi yksilön vika, vaan esimerkiksi sosioekonominen asema ja yhteiskunnan rakenteet vaikuttavat vääjäämättä siihen, miten yksilöt näkevät itsensä suhteessa muihin (Young 2025). Koulutuksen mahdollistaman luokkanousun myötä työväenluokkataustainen voi kokea itsensä ulkopuoliseksi niin vanhoissa kuin uusissakin piireissä. Akateemista arkea voi olla vaikea avata työväenluokkaiselle perheelle ja toisaalta oma tausta poikkeaa niin paljon opiskelijoiden enemmistön taustoista, että

ulkopuolisuutta voi kokea ikään kuin molempiin suuntiin – niin perheeseen ja lapsuuden ystäviin kuin uusiinkin kontakteihin. (vrt. Käyhkö 2014.)

Sisällönanalyysin perusteella orastavaa aikuisuutta elävät kokevat talouteen liittyvää pelkoa ja ahdistusta. Tutkimuksissa on todettu, että nämä tunteet liittyvät talouteen ja taloudellisiin ongelmiin (Tisdell 2014). Osallistujat sanoittivat näitä tunteita monilla eri termein pelon ja ahdistuksen lisäksi, ja esimerkiksi sana ”stressi” esiintyi useita kertoja aineistossa. Kategoria sai nimekseen kuitenkin Pelko ja ahdistus, koska kyseiset tunnesanat esiintyivät kategorian otteissa useimmin ja samalla ne kuvasivat kategoriaa onnistuneesti. Tunteita ei myöskään erotettu useammiksi alakategorioiksi, koska yksittäisiä viittauksia kuhunkin tunteeseen (esim. pelko, ahdistus, stressi, syyllisyyden tunne) oli aineistossa vain muutamia. Yhdessä nämä negatiiviset tunteet muodostavat perustellun kategorian. Alla oleva ote on tyypillinen tälle kategorialle:

Kyl mua vähän myös sillee just ahdistaa tommoset talousjutut niinku tietyl tavalla.

- H5

Edeltävässä otteessa haastateltava tuo esille, että talous ja siihen liittyvät aiheet aiheuttavat hänelle ahdistusta. Myöhemmin hän vielä palaa aiheeseen ja kertoo, minkä hän kokee aiheuttavan tätä ahdistusta ja mitä siitä on seurannut:

Tai, että mä ainakin ollu tosi tietonen siitä, että on vaikka tosi vähän rahaa ollu käytössä. [...] Kyllä mulle on siis koko ajan sanottu silloin pienempänä että "no ei voida nyt ostaa tätä, ku ei oo rahaa" tai tolleen. Se ehkä tulee sieltä, et on koko ajan ollu tietoinen siitä heikosta rahatilanteesta, nii sit ehkä se näkyy nyt siinä, et nyt aikuisena ja omassa elämässä nyt jotenki koko aja jännittää sitä, et entä jos tuleeki tosi huono tilanne ja sit jos mulla ei oookkaan kohta rahaa käytössä, nii sit ehkä ei osaa, tai ku koko ajan pelkää vähän sitä pahinta, nii sit sen takii jotenkin on myös tosi tiukka sen taloudellisen tilanteen kanssa.

- H5

Aineisto-otteessa haastateltava kertoo lapsuuden kokemusten vaikutuksesta talouteen liittyviin tunteisiin. Hän puhuu jännityksestä ja kertoo pelkäävänsä, että taloudellinen tilanne

yllättäen huononee, minkä takia hänellä on taipumusta kontrolloida omaa kuluttamistaan voimakkaasti. Otteen perusteella negatiivisesti latautuneet tunteet aiheuttavat osallistujassa inhimillistä kärsimystä.

Vaikka oma näkemykseni negatiivisiin tunteisiin on ongelmalähtöinen, on hyvä muistaa, että näillä tunteilla voi olla myös positiivisia vaikutuksia yksilön taloudelliseen tilanteeseen ja taloudelliseen käyttäytymiseen. Taloudellinen stressi voi esimerkiksi kannustaa yksilöä hakeutumaan parempipalkkaiseen työhön, jolloin taloudellinen tilanne kohenee. (Davis & Mantler 2004.) Esimerkiksi yllä olevassa otteessa koettu pelko ja jännitys on johtanut siihen, että hänestä on tullut erittäin säästeliäs kuluttaja. Tästä huolimatta ei voida sivuuttaa sitä, että taloudellinen stressi ja talouteen liittyvät negatiiviset tunteet aiheuttavat inhimillistä kärsimystä ja mahdollisesti myös muita negatiivisia seurauksia esimerkiksi sosiaalisissa suhteissa.

5.2 Tiedot ja taidot

Sisällönanalyysin perusteella aineistosta oli paikannettavissa useita tietoihin ja taitoihin liittyviä talousosaamisen tekijöitä, joissa ilmeni sekä talousosaamista haastavia että tukevia tekijöitä. Talouteen liittyvät tiedot ja taidot ovat talousosaamisen perusta, jota jokainen tarvitsee ja hyödyntää jokapäiväisessä arjessaan. Tietoja ja taitoja käytetään taloudellisten päätösten tukena niin kaupan leipähyllyllä kuin asuntolainaneuvotteluissakin. Orastavaa aikuisuutta elävät nuoret antoivat konkreettisia esimerkkejä, miten heidän taloudellinen tietämyksensä näkyy arkisissa rahankäytön tilanteissa. Taloudellinen tietämys tehdään tässä aineistossa näkyväksi voimakkaasti taloudellisen käyttäytymisen ja rahankäytön kautta. Haastattelemani nuoret kertoivat omaan taloudelliseen tietämykseensä liittyvistä ongelmista, kuten matalasta taitotasosta. Aineiston perusteella nuoret kokivat oppineensa talousosaamista koulun sijasta vanhemmiltaan. Nuorten aikuisten tiedonhakutaidot olivat erinomaiset. Uuden tiedon hankinta ja vanhan ajankohtaistaminen ovat tärkeitä talousosaamisen taitoja (Kortesalmi & Autio 2019, 592). Kokemukset ja kokemuksen karttuminen vaikuttivat myös merkityksellisiltä taloudellisen tietämyksen kerryttämisen kannalta. Näistä havainnoista muodostui yläkategoria osaaminen ja osaamisen

kehittäminen ja sen alle seuraavat alakategoriat: perheestä opitut taidot, puutteet talouden perusasioiden ymmärtämisessä, tiedonhakutaidot sekä kokemus.

Sisällönanalyysissa korostui voimakkaasti orastavaa aikuisuutta elävien kokemus siitä, että he ovat oppineet talousosaamista nimenomaan lapsuuden perheestä. Vanhemmat ovat opettaneet paitsi konkreettisia tietoja ja taitoja myös välittäneet omia kulutusasenteitaan. Vanhempien välittämä oppi nähtiin vahvuutena ja nuoret tunnistivat sen vahvistaneen heidän talousosaamistaan. Osa mainitsi lisäksi oppineensa talousosaamisesta ja talouteen liittyvistä aiheista koulussa, mutta selvästi vähäisemmissä määrin. Lisäksi yksi haastateltava korosti oppineensa taloudesta, talouden hallinnasta ja sijoittamisesta ystäviltyään. Näistä poikkeuksista huolimatta halusin nostaa esille juuri perheeltä opitut taloustaidot omaksi kategoriakseen, koska nämä kokemukset nousivat esille kaikissa haastatteluissa. Vanhemmat ovat opettaneet haastattelemilleni nuorille hyvin erilaisia asioita, esimerkiksi säästämistä ja budjetointia:

Ja sitten toki myös ihan kotoa vanhemmilta oon oppinu perus, että täytyy budjetoida ja tämmöstä, mitä joutu paljon tekee ja joutu miettimään. Et mitä ostaa ja mitä ei osta ja semmosta. Et se on ihan kotoa.

- H2

Otteessa osallistuja kertoo oppineensa vanhemmiltaan budjetointia. Budjetointi, säästämiseen ohjaaminen ja säästäväinen kulutustyyli tulivat esille useissa muissakin haastatteluissa esimerkkinä vanhempien opettamista taloustaidoista. Oppiminen ja osallistuminen ei kuitenkaan koske pelkästään konkreettisia taloustaitoja, vaan myös asennekasvatusta ja toivottuja käytösmalleja, joita vanhemmat olivat lapsilleen välittäneet. Vanhemmat olivat opettaneet esimerkiksi eräänlaista tulevaisuusorientoituneisuutta osallistujille:

Koska vanhemmat on esimerkiks opettanu sitä, et jos tulee niin kutsuttu paha päivä, niin sitäkin varten olis hyvä olla vähän rahaa olemassa, koska ikinä ei voi kuitenkaan tietää, jos sattuuki joku isompi kulu tulemaan.

- H10

Vanhemmat on opettanu siihen, että jos vaikka saa jotain palkkaa niin sit sinne säästötilille laittaa. Tai, jos saa vaikka jotain lahjarahoja niin ne menee säästöön ja niit voi sitte käyttää myöhemmässä vaihees elämää.

- H1

Ensimmäisessä otteessa osallistuja (H10) nostaa esille, että vanhemmat ovat opettaneet varautumaan tulevaan ja mahdollisiin yllättäviin menoihin. Toisessa otteessa haastateltava (H1) kuvailee, että vanhemmat ovat opettaneet säästämään osan palkasta tai esimerkiksi lahjaksi saaduista rahoista. Otteissa näkökulma on vahvasti tulevaisuudessa, jota varten vanhemmat ovat opettaneet säästämään. Tulevaisuusorientoituminen kytkeytyy taloudellisiin asenteisiin (Kortasalmi & Autio 2019, 592). Haastateltavat ovat paitsi oppineet vanhemmiltaan talousosaamisen ja kuluttajuuden kannalta hyvinkin oleellisia taitoja, myös taloudellisia asenteita. Vanhemmat ovat siis toimineet asenteiden välittäjinä, mitä tukee myös aiempi tutkimus (Ranta 2022). Talousosaaminen ja kulutusyhteiskunnassa pärjääminen kulkevat voimakkaasti rinnakkain. Voidaan sanoa, että vanhemmat ovat opettaneet ja vahvistaneet lastensa kuluttajataitoja ja näin edistäneet heidän kuluttajakansalaiseksi sosiaalistumistaan. Katteoria tukee aiempaa tutkimusta vanhempien merkittävästä roolista lastensa kuluttajaksi sosiaalistumisessa. (Wilska 2017, 320.)

Se, mitä asioita ja minkälaisia asenteita vanhemmat välittävät, voidaan nähdä sekä luokka- että sukupolvikysymyksenä. Tarkasteltaessa vanhempien ja lasten välisiä suhteita ollaan väistämättä sukupolvikysymysten äärellä. Nyt pari- kolmekymppiset orastavan aikuisuuden elämänvaihetta elävät ovat kasvaneet hyvin erilaisessa maailmassa kuin heidän vanhempansa. Esimerkiksi talousosaaminen on nyt nuoruuttaan eläville tärkeämpää kuin heidän vanhemmilleen (Lusardi 2019).

Luokkatausta vaikutti siihen, millaisia merkityksiä haastateltavat antoivat käyttämilleen termeille. Alla olevassa otteessa haastateltava kertoo, millaiseen rahankäyttöön vanhemmat ovat häntä ohjanneet:

Sellaseen vakaaseen, harkittuun ja järkevään rahankäyttöön on aina kannustettu.

- H9

Haastateltava kertoo, että vanhemmat ovat opastaneet häntä tietynlaiseen rahankäyttöön. Aineistossa toistui useiden haastateltavien kohdalla sanapari ”järkevä rahankäyttö”. Termi on hyvin arvolatautunut ja kuvastaa aineistossa sitä, miten eri luokka-asemasta tulevat puhuivat samoilla termeillä hyvin eri asioista. Osa haastateltavista selvästi käsitti järkevästä rahankäytön kulutuksen ja rahankäytön minimoimisena, mikä on heikommasta sosioekonomisesta asemasta tuleville tyypillistä talouskasvatusta. Toisaalta osa, kuten edeltävän otteen haastateltava (H9), käsitti vakaan, harkitun ja järkevästä rahankäytön sijoittamisen ja muun vaurastumiseen tähtäävän toiminnan kautta, minkä he olivat oppineet korkeammasta sosioekonomisesta asemasta tulevilta vanhemmiltaan.

Karkeasti voitaisiin yleistää, että matalammasta sosioekonomisesta asemasta tulevien vanhemmat ovat taipuvaisia opettamaan säästeliääseen elämäntavan eetos. Tärkeintä on, että käyttää mahdollisimman vähän rahaa ja säästää mahdollisimman paljon pahan päivän varalle. Sen sijaan korkeampaa sosioekonomista asemaa edustavat vanhemmat opettavat lapsilleen, miten rahaa tulee käyttää, jotta raha saadaan tuottamaan mahdollisimman paljon lisää rahaa. He välittävät lapsilleen asenteita, taitoja ja käytösmalleja, joiden myötä heidän lapsistaan tulee yhä varakkaampia. Lapsille opetetaan, että rahan ei kuulu vain maata tilillä, vaan se on laitettava poikimaan lisää rahaa. Samalla raha, kuten muukin hyväosaisuus kasautuu korkeasta sosioekonomisesta taustasta tuleville (Saari, Björklund & Eskelinen 2020).

Vaikka nuoret kertovat oppineensa talousosaamisen eri osa-alueista paljon vanhemmiltaan, on osan taitotaso jäänyt myös puutteelliseksi. Aineiston perusteella onkin selvää, että nuorten talousosaamisen eräänä haasteena on talouteen liittyvä matala tietotaso. Tällä viitataan orastavien aikuisten omaavaa tietoa ja ymmärrystä talouteen liittyvistä ilmiöistä ja niiden vaikutuksesta heidän omaan elämäänsä. Katteellisuus sai nimen puutteet talouden perusasioiden ymmärtämisessä.

Yksilön olisi hyvä ymmärtää talouden peruskäsitteitä ja -ilmiöitä, jotta he voivat esimerkiksi tehdä itselleen edullisia valintoja markkinoilla. Talousosaamisen tutkimuskentällä on jo pitkään vallinnut konsensus siitä, että puutteet tietotasossa voivat rajoittaa yksilön mahdollisuuksia tehdä taloudellisesti järkeitä päätöksiä (Chen & Volpe 1998, 122). Eli puutteellinen osaaminen heikentää taloudellista käyttäytymistä, mikä on osa

talousosaamista. Tässä luvussa keskitytään käsittelemään osaamista ja oppimista ilmentäviä tekijöitä ja varsinaisesti taloudelliseen käyttäytymiseen pureudutaan seuraavassa alaluvussa.

Osallistujat kertoivat haastattelujen aikana avoimesti, että heidän on hankala hahmottaa henkilökohtaista taloutta ja siihen liittyviä seikkoja. Näistä katkelmista muodostui puutteet talouden perusasioiden ymmärtämisessä -alakategoria. Haastateltavat sanoittivat, että talouteen liittyvät peruskäsitteet ja ilmiöt ovat heille osittain tai suurilta osin vaikeita ymmärtää. Eräs osallistuja koki, että hänen on hankala hahmottaa taloutensa tuloja ja menoja:

En mä koe mitenkään helpoks hahmottaa paljonko rahaa tulee, paljonko sitä menee...

- H4

Ote kuvaa, että oman henkilökohtaisen talouden hahmottaminen koettiin haastavaksi. Haaste talousosaamisen kannalta on se, ettei haastateltava ylipäättään ole tietoinen omasta taloudellisesta tilanteestaan ja ilman sitä on haastavaa tehdä järkeviä taloudellisia päätöksiä. Lisäksi nuoret aikuiset kokivat hankalaksi talouteen liittyvän terminologian. Esimerkiksi haastattelussa viisi ilmeni, että sijoittamiseen liittyvät termit tuntuivat osallistujasta hankalasti lähestyttäviltä, mikä oli osaltaan syynä siihen, ettei haastateltava ollut halukas sijoittamaan:

Nii must tuntuu et se kieli on aika semmoista, että sitä pitäis osata, että siitä saa mitään sillee irti. [...] Kyl mä luulen, et se on aika paljon sitä, että mä en ymmärrä niitä termejä.

- H5

Katkelma tuo esille puutteita talousosaamisessa erityisesti taloudellisten termien ymmärtämisen suhteen. Hän viittaa otteessa sijoittamiseen ja osakkeisiin liittyvään terminologiaan, mikä käy ilmi asiayhteydestä. Sijoittamiseen liittyvä terminologia voikin olla monimutkaista ja kaukana nuorten arjessaan käyttämästä kielestä. Ymmärrettävä kieli lisää yhteiskunnan yhdenvertaisuutta ja ylipäättään parantaa yhteiskunnan toimivuutta. Kuten

yllä olevassa otteessa, vaikeat termit ja koukeroinen kielenkäyttö voivat osaltaan vaikuttaa siihen, että yksilö jää taloudellisten instituutioiden (esim. pörssi) ulkopuolelle. Vaikeasti ymmärrettävien termien käyttö voidaan nähdä yhtenä taloudellisen ulossulkeamisen keinona (vrt. Leyshon & Thrift 1995, 314).

Tämän aineiston perusteella on mahdotonta vetää johtopäätöksiä siitä, mitkä asiat ovat johtaneet siihen, että tietotaso on osalla haastateltavista jäänyt puutteelliseksi. Haastateltavat itse kokivat juuri vanhempien vaikuttaneen positiivisesti heidän talousosaamiseensa, mutta samalla monet nuoret kokivat, että koulussa on käsitelty talouteen liittyviä teemoja melko vähän.

Riittävät tiedonhakutaidot vaikuttavat aineiston perusteella tukevan orastavien aikuisten mahdollisuuksia kehittää itsenäisesti talousosaamistaan. Aineiston perusteella haastatellamillani nuorilla oli hyvät tiedonhakutaidot. Haastateltavat olivat kaikki yliopisto-opiskelijoita, mikä on osaltaan varmasti vaikuttanut tiedonhakutaitojen korostumiseen. Tiedonhakutaidot ovat opinnoissa menestymisen kannalta oleellisia ja niitä myös pyritään kehittämään opintojen aikana. Useimpiin opintoihin esimerkiksi kuuluu tiedonhakuun liittyvää opastusta tai opetusta vähintäänkin osana opinnäytetyöprosesseja. Tiedonhakutaidot tulivat esille aineistossa useissa kohdissa. Alla oleva ote on tyypillinen tälle alakategorialle:

Nii just varsinki sillon ku muutti omilleen ja kaikki puhu siitä, että pitää alkaa sijoittaa ja sitte mä en tienny mitää sijoittamisesta ja sitten mä mietin, et nyt varmaa pitäis ettii jotai, nii sillon mä selailin. Sitte siitä, et just vaik, et mikä on aspi-tili nii siitä mä oon katsellu videoita TikTokin ja Youtuben puolelta tai sit just, et mitä eroo on vaik eri rahastoilla tai sille, että jos haluis vaikka sijoittaa ja siis ihan myös pankkien nettisivuilta luku, et mitä eroo on rahastoilla ja et miten niit kannattais hyödyntää.

- H6

Otteessa haastateltava kertoo, että hän on hakenut talouteen liittyvää tietoa internetistä useista eri lähteistä. Hän mainitsee esimerkiksi TikTokin ja Youtuben, joka ovat molemmat videoperusteisia sosiaalisen median kanavia. Hän myös kuvailee lukeneensa erilaisista sijoitustuotteita pankkien omilta verkkosivuilta. Otteen perusteella osallistuja

tunnistaa omat talouteen liittyvät tiedontarpeensa ja osaa hakea tietoa paikatakseen aukkoja tietämyksessään.

Elinikäinen oppiminen ja osaamisen jatkuva kehittäminen on keskeinen osa talousosaamisen tietoja ja taitoja (Suomen Pankki 2021, 10). Maailman muuttuessa on tärkeää, että osaamista kehitetään ja päivitetään jatkuvasti. Esimerkiksi finanssituotteiden määrä on digitalisaation myötä moninkertaistunut ja määrä kasvaa edelleen jatkuvasti, minkä takia kuluttajiin kohdistuu jatkuvasti uusia taloudellisia riskejä (Kalmi ym. 2023, 285–286; Lusardi & Messy 2023). Nykyisen tietotason ohella uuden tiedon hankinta on oleellinen talousosaamisen taito (Kortesalmi & Autio 2019, 592). Aineiston perusteella haastattelemani nuorilla oli valmiudet kehittää omaa osaamistaan nyt ja tulevaisuudessa.

Aiemmat kokemukset ja niiden reflektointi vaikuttavat aineiston valossa edistävän taloudellisen osaamisen kehittymistä ja parantavan talouden hallintaa. Tätä tukee aiempi tutkimus, jonka perusteella aiemmat kokemukset talouden ja kuluttamisen parissa parantavat talousosaamista (Silinkskas, Ahonen & Wilska 2023.) Tällä on perusteltu myös sitä, miksi juuri nuorempien talousosaaminen on vanhempia ikäryhmiä heikompaa. Kokemusten kautta on aineiston perusteella mahdollista oppia talousosaamisen taitoja melko lyhyelläkin aikavälillä. Haastattelemani nuoret aikuiset vertasivat nykyistä tilannettaan itseensä esimerkiksi 18–20-vuotiaana. Seuraavassa otteessa haastateltava puhuu itsestään ja omasta kulutuskäyttäytymisestään omien sanojensa mukaan noin 18–21-vuotiaana:

Kyllähän sinne yöelämään meni varmaan siin jonku 3 vuoden sisäl... Mä mä en oo uskaltanu laskea sitä mitenkään enempää, mut joku tämmöinen heitto vois olla, et kyl siinne varmaan kaksitoistatuhatta euroa menin baaritiskille, et hyvät muistot ja ne ystävät, mitä silloin tehtiin on edelleen parhaat ystävät, et se on niinku... En siinä mielessä kadu sitä, mut olihan se aika holtitonta sit kuitenkin ajoittain se rahankäyttö siinä suhteessa.

- H9

Haastateltava kertoo, että on kolmessa vuodessa käyttänyt suuren summan rahaa yökerhoihin. Hän kuvailee sen aikaista rahankäyttöään holtittomaksi, vaikkei kadukaan tapahtunutta. Osallistuja kertoo myöhemmin, että nykyään hän toimii toisin eli juo muutamat oluet viikonloppuna mieluummin kotona kuin yökerhossa, mikä auttaa häntä säästämään

rahaa. Toki hänellä on myös muita kuin taloudellisia syitä siihen, ettei yökerhojen hämyinen tunnelma enää vedä puoleensa joka viikonloppu. Käytöksen muutos kertoo siitä, miten ei-toivottukin taloudellinen käytös (esim. talouden hallinnan menettäminen) voi lopulta vahvistaa taloudellista osaamista, jos nuori pystyy hyödyntämään kokemuksiaan oppimisen vahvistamiseksi.

Kokemuksen tuomalla varmuudella ja talousosaamisen vahvistumisella on lisäksi emotionaalisen tason seurauksia, kuten alla olevasta otteesta käy ilmi:

Mä oon itseasiassa muuttunu paljon rennommaksi sen myötä, että mä oon nuorena ollu tosi huolissaan siitä ja eläny tosi vähällä rahalla ja silleen, et nykyään mä oon vähän rennompi sen asian kanssa.

- H2

Haastateltava kuvailee otteessa, miten hän pystyy nykyään suhtautumaan omaan talouteensa aiempaa rennommin. Aiemmin haastattelussa kertomansa perusteella osallistuja on lapsuudessa ja nuoruudessa kokenut paljon taloudellista stressiä, mikä on vaikuttanut hänen omaan taloudelliseen asennoitumiseensa ja käyttäytymiseensä itsenäistymisen kynnyksellä. Kuitenkin itsenäisessä elämässään kerryttämiensä kokemusten myötä hänen suhtautumisensa talouteen on muuttunut.

Aiemmassa tutkimuksessa on korostettu kokemuksen positiivista vaikutusta talousosaamiseen (Silinkskas, Ahonen & Wilska 2023), mutta tästä aineistosta löytyi myös viitteitä päinvastaisesta. Aiemmat kokemukset voivat aineiston perusteella vaikuttaa taloudelliseen osaamiseen myös negatiivisesti ja olla esteenä sen kehittymiselle. Eräs haastateltava kuvaa alla olevassa otteessa huonoa kokemustaan budjetoitiharjoituksesta:

No ehkä mul tuo jostain yläasteelta mieleen, se oli yhteiskuntaopin tunti, niin meillä oli joku tällainen, missä toi... Meil annettiin kotiin tehtäväks kans jotenkin mieltii tällä lailla, et kui paljon, kuinka paljon kuluttaa ja kuinka paljon sit taas tuottaa. Tai no siinä kohtaa ei nyt oikein tuota paljon mitään, kun olin yläasteella, mutta että kuinka paljon itse kuluttaa, kuinka paljon menee rahaa tällaisiin kaikkiin niin... Nii ehkä siitäkin jäi jotenkin sellainen olo, et se on vaikeata, et en mä ymmärrä, ku mä muistan, et mul meni ne jotenkin ihan... jotenkin mult tuli jotain ihan kummallisia lukui sielt. [...] Et siit ehkä on syntynyt kans sellainen, että en

mä kuitenkin ymmärrä niin turha sitä sitten on sen enempää ajatella. Vaikka sitten just sitä suuremmalla syyllä sitä kannattaisi enemmän ajatella.

- H3

Otteen perusteella haastateltavalla on huonon kokemuksen myötä muodostunut sellainen kuva, että talouden suunnittelu on vaikeaa ja monimutkaista. Otteesta ilmenee, että huono kokemus on esteenä tässä hetkessä talouden suunnittelulle. Huonot kokemukset voivat seurata pitkälle aikuisuuteen, kertoo haastateltava, että hänen kuvailemansa kokemus on yläkoulusta eli useiden vuosien takaa. Kokemus on vaikuttanut hänen talousosaamiseensa oikeastaan kaikilla osa-alueilla, sen myötä osallistujalle on muodostunut negatiivinen asenne (asennoituminen), hän ei ole opetellut talouden hallinnan taitoja (tiedot ja taidot) eikä myöskään suunnittele talouttaan (käyttäytyminen). Ote on kuvaava esimerkki siitä, miten monitahoisia talousosaamiseen liittyvät puheenvuorot aineistossa olivat.

5.3 Käyttäytyminen

Taloudelliseen käyttäytymiseen liittyen talousosaamisen tutkimuksissa puhutaan usein toivotusta ja ei-toivotusta taloudellisesta käyttäytymisestä. Toivotulla taloudellisella käyttäytymisellä tarkoitetaan käytännössä sitä, että yksilö toimii oman etunsa mukaisesti, tehokkaasti ja itsenäisesti markkinoilla (Herrerias & Alvarez, 2023). Termi on laajalti käytössä, joten sitä käytetään myös tässä tutkimuksessa. On tärkeää tunnistaa, että toivottu taloudellinen käyttäytyminen on sidoksissa yhteiskunnan kulttuuriin ja rakenteisiin, joten kulutusyhteiskuntien ulkopuolella ja eri ajassa toivotulla taloudellisella käyttäytymisellä voitaisiin tarkoittaa hyvin eri asioita.

Nuorten kertomuksissa nousivat esille sekä toivottu että ei-toivottu taloudellinen käyttäytyminen. Osallistajat kertoivat avoimesti omista kulutustottumuksistaan ja taloudellisesta käyttäytymisestään. He kuvasivat esimerkiksi tapojaan suunnitella talouttaan, mikä tulkitaan tässä yhteydessä toivotuksi taloudelliseksi käyttäytymiseksi. Toisaalta he toivat esille impulsiivista ostokäyttäytymistä ja sosiaalisen paineen aiheuttamista ongelmista, mitkä viestivät ei-toivotusta taloudellisesta käyttäytymisestä. Tarkoiton

impulsiivisuudella tässä yhteydessä sellaista käyttäytymistä, johon liittyy hyvin vähän tai ei ollenkaan harkintaa, mietintäaikaa tai suunnittelua.

Nämä havainnot aineistosta jakautuivat lopulta kahteen yläkategoriaan, jotka olivat talouden suunnittelu sekä itsesääätely. Talouden suunnittelu -yläkategoriassa korostui toivottu taloudellinen käyttäytyminen, mutta myös ei-toivottua taloudellista käyttäytymistä esiintyi. Sen sisältä oli tunnistettavissa kolme alakategoriaa, jotka olivat säästäminen ja sijoittaminen, budjetointi ja suunnittelemattomuus. Talouden suunnittelu auttaa varautumaan tulevaan ja sitä pidetään toivottuna taloudellisena käyttäytymisenä. Talousosaamisen ja taloudellisen käyttäytymisen haasteet näkyivät voimakkaasti itsesääätely-yläkategoriassa. Se jakautui sisällönanalyysin edetessä vielä kahteen alakategoriaan: sosiaalinen paine ja impulsiivisuus. Seuraavaksi pureudutaan näihin kategorioihin ja niistä tehtyihin havaintoihin.

5.3.1 Talouden suunnittelu

Talouden suunnittelu voi tutkimusten mukaan auttaa kerryttämään varallisuutta. Suunnitelmalliset ihmiset ovat joidenkin tutkimusten mukaan keskimääräisesti varakkaampia ja talouden suunnittelu auttaa varautumaan taloudellisiin shokkeihin (Lusardi & Mitchell 2007). Suunnittelu näyttäytyi aineistossa säästämisenä, sijoittamisena sekä budjetointina. Nämä ilmentävät aineistossa toivottua taloudellista käyttäytymistä, mutta onnistuakseen talouden suunnittelussa yksilön tulee myös omata laaja tieto- ja taitotaso sekä asennoitua talouteen toivotulla tavalla. Talousosaamisen osa-alueet ovat siis tässäkin kohtaa yhteydessä toisiinsa. Talouden suunnittelun tulisi olla riittävän pitkäjänteistä, missä nuorilla on vielä parannettavaa. 18–24-vuotiaiden on havaittu suunnittelevan talouttaan muita useammin erityisen lyhyellä aikavälillä. Talouttaan suunnittelevista 18–24-vuotiaista jopa lähes kolmasosa suunnittelee talouttaan vain maksimissaan kuukauden pituisella aikavälillä. (Finanssiala ry 2021, 11.) Osa haastattelemistani nuorista ei suunnitellut taloutta lainkaan, vaikka he ymmärsivätkin talouden suunnittelun tärkeäksi.

Nuoret aikuiset pitivät omaa kulutuskäyttäytymistään hyvin säästeliäänä ja pyrkivät säästämään menoista. Tämä näkyi kulutustarpeiden ja -halujen minimoimisessa, tarjousten etsinnässä sekä käytettyjen tavaroiden ostamisena. Käytettynä ostettiin vaatteita ja muita

kulutustavaroita myös ekologisista syistä, joten sitä ei voida pitää ainoastaan keinona säästää rahaa. Alla haastateltava kertoo vertailevansa tuotteiden hintoja löytääkseen mahdollisimman edullisen tuotteen:

Tarkkaan mietin esimerkiksi, jos mä haluaisin ostaa jonkun tuotteen, niin mä tarkkaan vertailen esimerkiksi hintoi, jos jostain sais kuitenkin vielä halvemmalla kyseisen tuotteen, et kyl mä aina pyrin säästämään mahdollisimman paljon.

- H10

Otteessa osallistuja korostaa pyrkivänsä säästämään aina mahdollisimman paljon. Hän puhui ylipäättään haastattelun aikana paljon säästeliäästä elämäntavastaan. Pidän tätä vahvuutena siinä mielessä, että hän on löytänyt itselleen toimivat keinot saada melko pienet tulot riittämään. Hän esimerkiksi kertoi ostavansa ruokaa ns. ilta-alesta, jolloin alennettujen tuotteiden alennusprosentti nousee entisestään. Toisaalta osallistuja itse ei pitänyt säästämistä mieleisenä, vaan koki, että se vie liikaa aikaa. Arjen kuluista säästäminen mahdollisti kyseiselle haastateltavalle (H10) myös hänelle tärkeitä asioita kuten matkustamisen:

Olis se toki kiva lähteä sillee ehkä extemporee, mut kyl mä ennakkoon jo pyrin säästämään rahaa. Et mä oon ite semmonen ihminen, et mä matkustan joka vuosi, nii sit mä just pyrin, tai mä tiedän, et mun kannattaa alkaa ajoissa säästää, koska kuitenkin mä aion reissata vielä lisää jossain kohtaa.

- H10

Yllä kuvataan, että matkustaminen ei olisi osallistujalle mahdollista ilman säästämistä. Hän kertoo, että ”extempore” olisi kyllä mukava lähteä matkalle, mutta se ei ole tällä hetkellä mahdollista, vaan matkustaminen vaatii aina etukäteen säästämistä. Matkustaminen ei kuitenkaan ollut ainut asia, jota varten haastateltavat säästivät. Säästämisen avulla nuoret kertoivat varautuvansa esimerkiksi yllättäviin isompiin kuluihin:

Ehkä enemmän vaa se, et jos joskus tarvii yhtäkkii vähä isomman summaa johonki nii sit mä voin käyttää silt säästötililtä niitä rahoja.

- H7

Edeltävässä otteessa haastateltava kuvaa, että hän voisi käyttää säästötilillä olevia rahoja, jos hän joskus tarvitsisi yllättäen rahaa johonkin. Osallistuja ei tarkenna, mikä tällainen tilanne konkreettisesti voisi olla. Muut osallistujat kuitenkin toivat esille, että esimerkiksi yllättävä sairastuminen tai se, ettei saa kesätöitä voisivat olla sellaisia syitä, joiden takia omiin säästöihin olisi kajottava. Taloudellisen ympäristön muutoksiin ja yllättäviin menoihin onkin tärkeää varautua konkreettisesti esimerkiksi säästämällä rahaa erilliselle säästötilille.

Sijoittaminen on yksi säästämisen muodoista, mutta arkipuheessa ne usein erotetaan toisistaan ja esimerkiksi aineistossani osallistujat puhuivat niistä selvästi erillisinä asioina, minkä vuoksi sijoittaminen erotettiin omaksi alakategoriakseen. Säästämisellä viitattiin aineistossa rahan säästämiseen omassa pankissa toiselle tilille, josta rahaa olisi helppo ja nopea siirtää käyttötilille tarvittaessa. Sijoittamisella puolestaan tarkoitettiin pääasiassa rahasto- tai osakesäästämistä. Kynnys realisoida sijoituksia vaikutti olevan hyvin korkealla ja sijoitettuja varoja ei aineistossa useinkaan edes mielletty rahana, jota olisi mahdollista käyttää kulutustarpeisiin. Nämä rahat osallistujat olivat Zelizerin (2017) termejä hyödyntäen ikään kuin korvamerkinneet ne sijoituksiksi, jolloin kynnys käyttää niitä kulutustavaroihin oli korkeammalla.

Osallistujat olivat löytäneet sijoittamisen pariin hyvin erilaisia reittejä pitkin. Kaksi osallistujista oli aloittanut sijoittamisen jo alaikäisenä sijoittamalla isovanhempien jättämää perintöä. Yksi osallistuja puolestaan kertoi avanneensa osakesäästötilin Mimmit Sijoittaa -podcastia kuunneltuaan. Muutoinkin osallistujat selostivat saaneensa tietoa sijoittamisesta erilaisista medialähteistä. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu eroja sukupuolten välillä ja on saatu viitteitä siitä, että miehet käyttävät rahoituspalveluja naisia itsevarmemmin (Silinskas, Ahonen & Wilska 2023). Pienen otannan takia tästä ei voida tehdä yleistyksiä, mutta todettakoon, että aineistossa sijoittaminen oli yleisempää miesten kuin naisten parissa. Tämä on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa (Silinskas, Ahonen & Wilska 2023).

Sijoittamisella tavoiteltiin useita erilaisia asioita. Sijoitukset merkitsivät osallistujille turvaa ja niillä tavoiteltiin mm. oikeudenmukaisempaa maailmaa ja taloudellista riippumattomuutta, kuten alla olevissa otteissa:

Se sillee oman semmosen vaihtoehtosen talousosaamisen karttuminen sai mieltii myös sitä henkilökohtast taloutta, et... Et mä en haluu sijottaa johonki semmosiin asioihin, joihin mä en ehkä ite sit usko. Tai, et jotka ei sillee vastaa sitä omaa arvopohjaa. Et tavallaan mä nään sijottamisen tärkeenä ja mä nään, et se voi olla myös tosi tärkee semmonen keino mahdollistaa vaik yrityksille että... Tai tukee niitä yrityksiä, et niil on rahaa käytössä, mut sit mä en haluu tavallaan tehdä sitä jollekin suuryrityksille, jotka vaan riistää kaikki luonnonvarat ja työn ja tämmösen. Et sit mä oon yrittäny, tai haluisin jatkossakin siis sijottaa, mut ees jollain tavalla kestäviin yrityksiin tai rahastoihin.

- H6

Toki siin on riskinsä, mut se kuitenkin, et jos itekki ehkä sijoittamisessa ajattelee oman elämän näkökulmast sen, et ei välttämättä hirveästi houkuttele jäädä eläkkeel seitkyt vuotiaana, et mielellään vois jäädä vähän aikaisemmin eläkkeel, nii sitä varten on hyvä alkaa sijottaa mahdollisimman ajoissa, et vois mahdollistaa sitten myöhemmässä elämänvaiheessa, et olis sillee taloudellisesti riippumaton.

- H10

Kahdesta otteesta ensimmäisessä osallistuja (H6) selostaa, että talouteen liittyvän tietämyksen lisääntyttyä hän on alkanut tarkemmin mieltiä, millaisiin yrityksiin hän haluaa rahansa sijoittaa. Hän tuo esille, että sijoittaminen on hänelle muutakin kuin keino kerryttää omaa henkilökohtaista varallisuutta. Muut osallistujat eivät nostaneet sijoittamisen yhteiskunnallista puolta esille, vaan korostivat sijoittamisen merkitystä heidän henkilökohtaisessa elämässään.

Toisessa otteessa haastateltava (H10) kuvaa, että hänen tavoitteenaan on jäädä aiemmin eläkkeelle ja tarkoituksena olisi rahoittaa nämä haaveet juuri pitkäjänteisellä sijoittamisella. Osallistuja (H10) kertoi myöhemmin saavansa ja jakavansa sijoitusvinkkejä ystäväpiirisään säännöllisesti. Muut osallistujat eivät sanoittaneet pyrkivänsä sijoittamisen avulla taloudelliseen riippumattomuuteen, mutta he kuitenkin pitivät sijoittamista omalle henkilökohtaiselle taloudelleen tärkeänä. Osallistujat toivat esille, että he ymmärtävät sijoittamiseen liittyvät riskit ja toimivat nämä huomioiden osakemarkkinoilla. Osake- ja

rahastosijoittaminen on tulkintani mukaan vahvuus, jonka avulla nuoret aikuiset voivat sekä varautua tulevaan että kerryttää omaa varallisuuttaan.

Haastatellut nostivat sijoittamisen herkästi puheenaiheeksi riippumatta siitä sijoittavatko he itse. Vaikuttaa siltä, että sijoittaminen on valtavirtaistunut korkeasti koulutettujen ja korkeammassa sosioekonomisessa asemassa olevien parissa. Yliopisto-opiskelijan kokemusmaailmassa sijoittaminen on valtavirtaistunut puheenaihe, ja opiskelijoille olikin syntynyt mielikuva siitä, että kaikki ympärillä sijoittavat. Sen, että sijoittaminen oli aineistossa niin paljon esillä, voidaan ajatella olevan yhteydessä yhteiskunnan finansialisoitumiseen, jolla viitataan taloudellisten motiivien, finanssituotteiden sekä taloudellisten toimijoiden ja instituutioiden lisääntyneeseen määrään yhteiskunnassa (Epstein 2005, 3; Mader, Mertens & Zwan 2020, 1).

Nuoret kertoivat haastatteluissa monenlaisista tavoista budjetoida. Erään opiskelijoita tutkineen artikkelin mukaan budjetointi on positiivisesti yhteydessä taloudelliseen hyvinvointiin (Bai 2023, 9–11). Monet osallistujista eivät kuitenkaan itse pitäneet omaa tapansa suunnitella talouttaan varsinaisesti budjetoitina. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että budjetointia on koulussa opetettu hyvin yksipuolisesti tulojen ja menojen yksityiskohtaisena seuraamisena. Tämä onkin yksi tapa budjetoida, mutta käsitteen alle mahtuu myös paljon muita tapoja suunnitella taloutta, kuten alla oleva ote kuvaa:

Mul on se käyttötili ja se säästötili nii mä oon ajatellu, että periaatteessa kuukaudessa ois kuussataaviiskymppiä käytettävänä eli se opintolainan määrä. Nii mä yleensä siirrän aina sieltä mun säästötililtä viiskyt euroo kerrallaan mun sinne käyttötilille sillain, että mä laitan sinne viestikenttään vaikka 50/650 tai 100/650 niin sit mä pysyn kärryillä siinä, et kuinka paljon mä oon sitä rahaa nostanu kuukaudessa sinne mun käyttötilille. Niin periaatteessa ehkä budjetointia ton kannalta... mutta en, ei mul oo mitään tarkkaa semmosta oo, et joskus voi olla kuukausia, et menee paljon vähemmän ku kuussataaviiskymppii vuokran jälkeen, mutta sitten joskus voi olla niitä kuukausia, ku on kulujakin vähän enemmän.

- H1

Edellä olevassa otteessa haastateltava kuvailee omaa tapansa seurata menojaan. Hän kertoo siirtävänsä säästötililtä käyttötilille 50 € kerrallaan niin, että tilisiirtojen viestikenttään

jää tieto siitä, miten paljon kyseisenä kuukautena on siirretty rahaa tililtä toiselle. Haastateltava sanoo otteen loppupuolella, että tämä on budjetointia, mutta tulee vielä puheenvuoron lopuksi kumonneeksi tämän. Osallistuja on kenties epävarma siitä, miten budjetointi tarkkaan ottaen määritellään.

Talouden suunnitteluun liittyvät haasteet ilmenivät lähinnä suunnitelmallisuuden puutteena. Kaikki osallistujat eivät budjetoi tai muuten suunnittele talouttaan. Ilman talouden suunnittelua taloudellisiin riskeihin varautuminen on erittäin haastavaa. Aiemmissa kirjoituksissa on havaittu, että nuoret suunnittelevat talouttaan hyvin lyhyellä aikavälillä (Finanssiala ry 2021, 11). Tämän kategorian otteissa nousi voimakkaasti esille, että osallistujat pitivät talouden suunnittelua tärkeänä, mutta eivät itse kuitenkaan suunnittele talouttaan mitenkään, edes lyhyellä aikavälillä. Alla oleva ote on tyypillinen esimerkki tämän kategorian aineisto-otteista:

Siis kyllä sitä aika ajoin, et missä ikinä sitten talous tuleeekaa puheeks, ni sitten rupeaa mieltiin, et nii, et joo tarttis ehkä itekkin jotenkin järjestelmällisemmin ajatella tota taloutta ja suunnitella sitä jotenkin enemmän, mutta sitten se aina jotenki jää.

- H3

Yllä olevassa otteessa haastateltava tuo esille, ettei itse suunnittele talouttaan, mutta ajattelee, että niin "tarttis" eli pitäisi tehdä. Otteesta ilmenee, että oman talouden järjestelmällistä suunnittelua pidettiin tärkeänä. Tässä kohtaa kysymykseksi nousee, pitivätkö haastateltavat todella budjetointia tai talouden suunnittelua niin tärkeänä kuin antoivat ymmärtää. On mahdollista, että sen tärkeyttä on korostettu talousopetuksessa niin paljon, että siitä on tullut nuorille ikään kuin korulause, jota on tällaisissa tilanteissa pakko toistella. Tulkintani mukaan tätä voitaisiin selittää eroilla todellisen minän ja ihanneminän välillä. Ihanneminä suunnittelee, budjetoi ja varautuu taloudellisiin kriiseihin, vaikka todellinen minä käyttää rahaa lähinnä halujensa ohjaamana. Bauman (2001, 13.) näkee, että kulutusyhteiskunnissa kulutusta ohjaavat tarpeiden sijaan ensisijaisesti halut. Halujen loputon määrä rajoittaa yksilön toimijuutta tehden rationaalisesta toiminnasta yhä vaikeampaa (Bauman 2001, 13).

5.3.2 *Itsesäätely*

Aineistosta esiin nousseet muut käyttäytymistekijät liittyivät voimakkaasti talousosaimista haastaviin tekijöihin. Haastatteleman nuoret toivat esille sosiaaliseen paineeseen liittyviä rahankäytön ongelmia sekä impulsiivisuuteen taipuvaa ostokäyttäytymistään. Nämä kategoriat liittyvät ongelmiin itsesäätelyssä. Itsesäätelyllä tarkoitetaan yksilön kykyä hallita käytössä olevia resursseja oman käyttöksensä muuttamiseksi tai hallitsemiseksi (Baumeister 2002, 670–671). Taloudelliset resurssit kuten rahan määrä ovat suoraan yhteydessä taloudelliseen käytökseen. Käytännössä siis itsenäistyessään vanhemmistaan nuoret aikuiset joutuvat usein sopeuttamaan kulutuskäyttäytymistään nykyisiin resursseihinsa, mikä voi tarkoittaa merkittävää heikennystä elintasoon. (Raijas 2016.) Impulsiivinen ostokäyttäytyminen tai muut ongelmat talouden hallinnassa ja rahankäytössä ovat omiaan entisestään heikentämään elintasoja ja taloudellista hyvinvointia.

Impulsiiviseen ostokäyttäytymiseen liittyvät käyttäytymisen haasteet nousivat esille useissa haastatteluissa. Osa tämän kategorian otteista oli sellaisia, joissa haastateltavat itse kuvailevat itseään tai omaa ostokäyttäytymistään impulsiiviseksi. Nuoret siis käyttivät omasta kulutuskäyttäytymisestään suoraan termejä ”impulsiivisuus” ja ”impulsiivinen”, mitä hyödynsin kategorian nimessä. Toiset ovat puolestaan sellaisia otteita, jotka tulkitsin muutoin liittyvän impulsiiviseen ostokäyttäytymiseen. Alla olevissa otteissa nuoret kuvailevat omaa käyttäytymistään impulsiiviseksi:

Tiettyä impulsiivisuutta tota noin... Et sit yhtäkkiä saattaakin mennä vähän isompi summa johonkin. [...] Ja tarkotan sillä nyt kuitenkin ehkä alle satasten summia, mut kuitenkin omassa taloudessa suht isoja.

- H4

Ehkä välillä saattaa vähän tehdä jonkinnäköisiä impulssiostoksia...

- H1

Yllä olevista katkelmista selviää, että nuoret mieltävät itsensä impulsiivisina rahankäyttäjinä. Ensimmäisessä otteessa (H4) osallistuja sanoittaa omaa impulsiivisuuttaan ja sen seurauksia. Hän huomauttaa, että impulsiivisuuden myötä rahaa saattaa käyttää enemmän

kuin on ollut tarkoitus. Summat ovat osallistujan kertoman mukaan hänen taloudessaan merkittäviä. Toisessa otteessa (H1) haastateltava pohtii tekevänsä joskus impulsiivisia ostoksia.

Ei-impulsiivinen käyttäytyminen liittyy korkeampaan taloudelliseen hyvinvointiin, mikä viittaa siihen, että impulsiivisen käytöksen vähentyminen voisi lisätä taloudellista hyvinvointia (Tahir, Ahmed, & Richards 2021). Impulsiivinen ostokäyttäytyminen voi johtaa huolimattomaan rahankäyttöön, jolla voi olla kauaskantoiset seuraukset. Esimerkiksi impulsiivisuuden ja ylivelkaantumisen väliltä on löydetty tilastollisesti merkittävä yhteys (Ottaviani & Vandone 2018). Tässä aineistossa velanotto ja impulsiivisuus eivät kuitenkaan tulleet esiin samoissa yhteyksissä. Yleensä impulsiivisia ostoksia paikattiin nopeiden luottojen sijaan säästämällä jostain muualta, kuten valitsemalla halvimpia vaihtoehtoja ruokakaupassa.

Impulsiivisuus ei kuitenkaan ollut jatkuvasti läsnä haastateltavien elämässä, vaan ostokäyttäytyminen ikään kuin aaltoili. Yhtäältä he korostivat ja toivat esille itseään säästeleinä ja hillittyinä kuluttajina. Toisaalta osallistujat nostivat esille omaa impulsiivista ostokäyttäytymistään ja ongelmia itsesäätelystä. Kuluttajuus rakentuu aineistossani Autiota (2006) mukaillen kontrollin ja nautinnolle antautumisen välisenä tasapainotteluna. Aution tutkimuksen perusteella erilaiset kuluttajaidentiteetit voivat rakentua nuorten kertomuksissa ristiriidattomasti, kuten tässäkin aineistossa. (Autio 2006, 135–138.)

Haastatteluissa toistui, että nuoret kokivat epäsäännölliset tulot haasteeksi, minkä tulkitisin liittyvän siihen, että epäsäännölliset tulot lisäävät itsesäätelyn tarvetta. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että epäsäännölliset tulot lisäävät taloudellista stressiä (Ranta ym. 2020.) Haastateltavat olivat päätoimisia opiskelijoita, joiden tulot koostuivat lähinnä Kelan myöntämistä etuuksista, opintolainasta sekä kausiluontoisten tai osa-aikaisten töiden palkoista. Osa haastateltavista teki osa-aikaisesti töitä opintojen ohella kattaakseen elämisen kuluja. Toisilla taas palkkatulot sijoittuivat yksinomaan kesälle ja silloinkin työpaikan saaminen oli useilla epävarmaa. Kelan etuudet, kuten asumistuki ja opintoraha, maksetaan tilille kerran kuussa. Näiden osuus opiskelijoiden tuloista on jatkuvasti pienentynyt, kun opintolainan osuutta on kasvatettu ja esimerkiksi asumistuen enimmäismäärää on laskettu.

Opintolainaan liittyvät rakenteet ohjaavat aikuiselämänsä alkuvaiheessa olevat nuoret nostamaan tililleen suhteellisen suuria summia rahaa kerralla, mikä voi aiheuttaa ongelmia erityisesti, jos itsesäätelystä on puutteita. Opintolainaa on ainakin useimmista pankeista myös mahdollista nostaa pienemmissä erissä, mutta tämä vaihtoehto ei ole pankkien perimien palvelumaksujen takia kovin suosittu. Aineiston perusteella osa nuorista hyötyisi opintolainan nostamisesta pienemmissä erissä siinä mielessä, että se tasaisi epä säännöllisiä tuloja.

Eräissä britannialaisessa tutkimuksessa havaittiin, että korkeakouluopiskelijoiden kyky hallita lainan ottoa on suhteellisen heikko, vaikka he kokisivat itsensä hyväiksi rahankäyttäjiksi (Chudry, Foxall & Pallister 2011, 136–138). Tämä voidaan liittää Baumanin (2007b, 26) näkemyksiin harhauttavasta taloudesta, jossa kuluttaja kokee hallitsevansa omia kulutusvalintojaan, mutta todellisuudessa valinnat ovat kulutusyhteiskunnan ja kapitalismin ohjaamia. Samansuuntaisia tuloksia ilmeni tässä aineistossa, jossa orastavaa aikuisuutta elävät nuoret kertoivat omaavansa riittävän hyvät tiedot ja taidot oman taloutensa hallintaan, mutta samalla paljastui puutteita itsesäätelystä erityisesti suhteessa opintolainaan. Alla olevat otteet kuvaavat opintolainaan liittyviä taloudenhallinnan haasteita:

Tai varsinkin silloin, ku muutti aluks omilleenm nii mä koin tosi voimakasta stressiä siitä, että miten rahat riittää. Erityisesti siihen rahan hallintaan liittye, et osaa jakaa niitä rahoja sillee, et ei käytä vahingossa kaikkee heti. [...] Ku opintolainaa tulee sillee kaks kertaa vuodessa.

- H6

Mut toi opintolainaa, niin se on, kyllähän se aika nopeasti usein sitten tililtä häviää ja välil on myös niin, et jo viime vuoden puolella alkaa mennä vähän miinukselle ja sit tammikuus, ku saa lainan, nii maksetaan ensin miinukset pois ja sit ei enää jääkään niin paljoo jäljelle ja sit ostetaan viel joku ulkomaanmatka siin kohtaan.

- H9

Ylemmästä otteesta (H6) käy ilmi, että kahdesti vuodessa tilille nostettava suhteellisen suuri rahasumma haastaa talouden hallintaa. Osallistuja kertoo, että haasteita lainan hallintaan liittyen on ollut erityisesti opintojen alussa. Otteesta nousee esille, että talouteen

liittyvä kokemus parantaa talousosaamista ja edistää toivottua taloudellista käyttäytymistä (ks. Raijas, Uusitalo & Luukkanen 2012, 9; Silinkskas, Ahonen & Wilska 2023). Eli haastateltava ei enää koe harvoin maksettavaa opintolainaa yhtä haastavaksi talouden hallinnan kannalta kuin opintojen alkuvaiheessa.

Alempi ote (H9) kuvaa myös opintolainaan liittyviä haasteita, mutta hieman eri näkökulmasta. Haastateltava oli opiskellut useita vuosia, mutta silti hän koki kerralla nostettavan suuren summan rahaa haastavana. Hän on opintolainojen välissä joutunut turvautumaan muuhun luottoon pärjätäkseen, mihin hän viittaa sanoessaan ”maksetaan ensin miinukset pois”. Haastattelusta ei ilmennyt, onko kyseessä esimerkiksi jokin luottokortti vai onko hän lainannut rahaa ystäviltä tai sukulaisilta. Joka tapauksessa vaikuttaa siltä, että kerralla tilille nostettava suuri rahasumma aiheuttaa ongelmia talouden hallinnan kannalta.

Haastattelemieni nuorten kohdalla oman henkilökohtaisen talouden kannalta toivottua taloudellista käyttäytymistä oli vaikeuksia ylläpitää sosiaalisissa suhteissa. Useat haastateltavat esimerkiksi toivat esille, että suomalaisen opiskelijaelämään voimakkaasti liittyvät tapahtumat vievät enemmän rahaa, kuin oikeasti olisi varaa käyttää. Sisällönanalyysissa ilmeni, että tämä liittyi voimakkaasti juuri sosiaaliseen paineeseen käydä opiskelijatapahtumissa tai esimerkiksi kahvilla ystävien kanssa. Nuorille aikuisille sosiaaliset suhteet ja erityisesti ystävyysuhteet ovat tärkeitä, joten paine osallistua omasta rahatilanteesta huolimatta voi olla hyvinkin voimakas. Sosiaalisten suhteiden ylläpito koettiin tärkeänä, mikä aiheutti ristiriitaisia tunteita. Tätä kuvataan alla olevassa otteessa:

Mutta tosta tuli mieleen kyllä, tähän opiskelijaelämään liittyen kyllä tavallaan semmoinen haaste on tapahtumat. Ne maksaa usein osallistuu ja sitte varsinkin, jos vaikka juo jotain juomia niin nekin maksaa sit oman osuutensa. [...] No toki siinäkin on ehkä sit se, et mä tavallaan koen tärkeäksi ne tapahtumat, niin sit se ei oo ihan sama juttu. Mut et kyl siinä myös on vähän semmoista, että muutkin menee niin sitten minäkin, vaikka se maksaa.

- H8

Tämän kategorian otteissa toistui alkoholi, kuten yllä olevassa otteessa. Osallistuja sanoo: ”jos vaikka juo jotain juomia”, mikä on tyypillinen tapa viitata alkoholijuomien kulutukseen. Alkoholi on syvälle uppoutunut suomalaiseen kulttuuriin ja sosiaaliseen elämään.

Opiskelijoita on mediassa ajoittain arvosteltu siitä, että heidän vapaa-aikansa on voimakkaasti alkoholikeskeistä. Kuitenkin alkoholin kokonaiskulutus on ollut laskussa jo vuodesta 2007 lähtien (Suomen virallinen tilasto 2024b). Alkoholin käytön vähentymiselle on paikannettavissa useita syitä, mutta keskityn tässä erityisesti taloudellisiin syihin. Taloudellista seikoista alkoholin käyttöä nuorten keskuudessa on voinut vähentää opiskelijoiden tukiin kohdistuneet leikkaukset, jolloin nuorilla on yksinkertaisesti vähemmän rahaa käytettävissä alkoholiin.

Kaikki tämän kategorian havainnot eivät sisällä viittauksia alkoholinkäytön aiheuttamiin taloudellisiin kustannuksiin. Rahaa meni haastateltavien mukaan liikaa ystävien kanssa kahvilassa tai ravintolassa syömiseen:

Just se, että jos haluaa viettää kaverin kaa aikaa nii mennään just kahvilaan tai jonneki ulos syömään nii ruokaan menee välillä enemmän ku toivois.

- H7

Haastateltava tuo yllä olevassa otteessa esille, että ystävien tapaamiseen menee enemmän rahaa kuin toivoisi. Osallistujien sosiaalisissa suhteissa rahankäytöllä vaikutti olevan suuri merkitys. Tässä kategoriassa ylipäätään ilmenee kulutusyhteiskunnan normien hiuttautuminen yhä voimakkaammin osaksi jokaisen arkea varallisuustasosta huolimatta. Osallistujat kertoivat, että rahaa tuntuu kuluvan oikeastaan aina, kun astuu vain ovesta ulos. Kulutusyhteiskunnan arvot ovat niin syvällä arjessamme, ettei maksuttomia tapoja viettää aikaa ystävien kanssa joko ole tai niitä ei tunnisteta. Maksuttomia ajanviettotapoja voidaan kulutusyhteiskunnassa pitää myös toissijaisina ja vähemmän arvokkaina kuin kulutuskeskeisiä tapoja. Esimerkiksi Bauman (2007a, 58) näkee kuluttamisen olevan yksilön tekemä investointi, jonka avulla hän voi kohottaa omaa arvoaan ja itsetuntoaan. Voi olla, että kahvilassa ja ravintolassa käyminen nähdään arvokkaampana tapana viettää aikaa kuin vaikkapa luonnossa ystävien tapaaminen. Ehkä jälkimmäistä ei edes tunnisteta vaihtoehdoksi kulutuskeskeisyyden aikakaudella.

6 POHDINTA

Tässä tutkielmassa on syvennytty tarkastelemaan yliopistossa opiskelevien nuorten aikuisten talousosaamiselle ja rahankäytölle antamia merkityksiä. Tutkielman avulla on lisätty tieteellistä ymmärrystä siitä, millaisena orastavaa aikuisuutta elävien talousosaamiselle antamat merkitykset piirtyvät suhteessa aiemmin tutkimuksessa määriteltyihin talousosaamisen osa-alueisiin eli asenteseen, tietopohjaan ja käyttäytymiseen. Työssä on myös kartoitettu nuorten taloudellisessa osaamisessa esiintyviä ongelmakohtia, mikä lisää ymmärrystä siitä, mihin talousosaamista parantavia toimia tulisi jatkossa kohdentaa. Haastateltavien puhe talousosaamisesta, taloudesta ja rahankäytöstä ilmentää heitä kuluttajakansalaisina. Pro gradu -tutkielman viitekehyyksiksi valittiin kulutusyhteiskunta, kultuskulttuuri ja kuluttajakansaisuus, joiden nähdään olevan voimakkaasti yhteydessä talousosaamiseen ja rahankäyttöön. Talousosaamista tarkasteltiin sekä käsitteeseen ja sen määritelmiin, että aiempaan tutkimuskirjallisuuteen peilaten. Käsitteenä talousosaaminen on monitahoinen ja se voidaan määritellä useilla eri tavoilla. Tässä tutkielmassa talousosaaminen ymmärrettiin laajana kokonaisuutena, joka pitää sisällään yksilön tiedot, taidot, asenteet sekä taloudellisen käyttäytymisen (Atkinson & Messy 2012). Riittävä talousosaaminen on kulutusyhteiskunnan jäsenille välttämätön kansalaistaito, joka lisää taloudellista hyvinvointia ja ylipäättään mahdollistaa mielekkään elämän. (Lusardi & Messy 2023).

Orastavaa aikuisuutta eläviltä nuorilta kerätyt haastattelut toimivat tutkielman aineistona. Empiirisessä osassa esiteltiin tutkimustulokset, jotka oli johdettu aineistosta teoriaohjaavaa sisällönanalyysia hyödyntäen. Analyysin perusteella yliopistossa opiskelevat nuoret aikuiset suhtautuvat melko kielteisesti rahaan ja talouteen ja teemat nostavat heissä pintaan useita negatiivisia tunteita. Toisaalta kaikkien asennoituminen ei ollut negatiivista, vaan osa oli myös erittäin kiinnostuneita talouden teemoista. Osallistujat kertoivat, että he ovat oppineet talouteen liittyviä tietoja ja taitoja ensisijaisesti omasta lapsuudenperheestään kuten vanhemmiltaan. Heillä oli lisäksi erinomaiset valmiudet hakea tarvittaessa lisää tietoa raha-asioista ja taloudesta, mikä oli yliopistossa opiskelevien kohdalla myös odotettavissa. Haastatelluilla oli vaikeuksia itsesäätelyssä, mikä osaltaan vaikeutti heidän taloudenhallintaansa. Samalla he kuitenkin pitivät itseään säästäväisinä kuluttajina, minkä ihanteita nuoret olivat oppineet vanhemmiltaan.

Nuoret aikuiset pitivät talousosaamista merkityksellisenä ja tärkeänä ilmiönä ja ymmärsivät myös sen monitahoisuuden. Talousosaamisen merkitys rakentuu yhtäältä talousosaamisen itseisarvon ja toisaalta talousosaamisen välineellisen arvon ympärille. Yhtäältä haastateltavat näkevät talousosaamisen itsessään tärkeänä ja merkityksellisenä, jonka eri osa-alueiden hallitseminen on kaikille oleellista. Toisaalta talousosaamisen arvo on välineellinen – se mahdollistaa monia hyviä asioita elämässä. Se esimerkiksi mahdollistaa taloudellisen hyvinvoinnin, mikä ylipäättään lisää hyvinvointia muillakin elämän osa-alueilla. Kokonaisuudessaan aineiston perusteella syntyy monitahoinen kuva talousosaamisen merkityksestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Ennen haastatteluja ennakkokäsitykseni oli, että nuorten aikuisten puhe omaan talousosaamiseen tai talouden hallintaan liittyen olisi pääosin vahvuuksia ja onnistumisia korostavaa. Perustin ajatukseni sille, että aiemman tutkimuksen perusteella nuoret rakentavat kuluttajaidentiteettiään voimakkaasi hyveellisen kuluttajuuden eetoksen ympärille. Tässä eetoksessa yksilön kuva itsestään kuluttajana on hyveellinen, hillitty ja järkevä (Autio 2006, 135–138). Tässä tutkimuksessa nousi esille, että nuorten kertomukset itsestään eivät ole yksipuolisia, vaan he toivat ennako-oletuksistani huolimatta hyvin rohkeasti esille erilaisia puolia itsestään, omasta talousosaamisestaan ja kuluttajuudestaan. Avoimen kerronnan myötä aineistosta nousi esille epäsuhta osaamisen ja käyttäytymisen välillä, kun useat haastateltavat toivat esille eräänlaista ”pitäisi” -ajattelua. He siis kertoivat, että *pitäisi* säästää ja *pitäisi* sijoittaa ja *pitäisi* toimia taloudellisesti järkevästi, mutta eivät erinäisistä syistä kuitenkaan toimi näin. Tämä ristiriita jäi mietityttämään minua tutkijana. Nuoret ymmärtävät taloutta laajasti ja osaavat tehdä budjetteja sekä suunnitella taloutta pitkäjänteisesti, mutta kysymys onkin, mikseivät he arjessaan toimi niin?

Raijas (2025) on esittänyt huolensa nuorten aikuisten taloudellisista asenteista, missä voi piillä yksi mahdollinen vastaus tähän kysymykseen. Tässä tutkimuksessa havaittiin, että nuorten taloudelliset asenteet olivat melko negatiivisesti latautuneita eivätkä he pitäneet talouteen liittyviä teemoja itselleen ajankohtaisina. Vanhempien ja ystävien rooli asenteiden välittäjänä vaikuttaa korostuvan ja näihin asenteisiin on lisäksi melko hankala vaikuttaa koulujen talousopetuksella (Raijas 2025). Toisaalta ilmiö ei ehkä liity niinkään tiettyyn elämänvaiheeseen, vaan on kenties havaittavissa laajemminkin yhteiskunnassa. Kulutusyhteiskunnassa kuluttajien toiminta on usein kaukana rationaalisesta eli

Trentmanin (2008, 12–13.) termein vapaasta kuluttajasta. Kuluttajien toimintaa eivät ohjaa vain rationaalinen osaamiseen perustuva päätöksenteko (Autio 2019), vaan esimerkiksi tunteilla, impulsiivisuudella ja sosiaalisilla suhteilla on roolinsa.

Näiden seikkojen valossa onkin ehkä myönnettävä, että pelkästään lisäämällä talousosaamisen opetusta eri kouluasteilla ei voida taata riittävää talousosaamista kaikille. Lisäksi koulussa annettava talousopetus ja sen kehittäminen auttaa joka tapauksessa vasta tulevia sukupolvia. Koska tavoitteena on olla talousosaamisen mallimaa jo vuoteen 2030 mennessä (Suomen Pankki 2021), ei voida unohtaa jo oppivelvollisuutensa suorittaneita ikäryhmiä. On löydettävä lisäksi muita keinoja ja kanavia, joiden kautta asenteita ja tietoa voidaan välittää. Ja onhan näitä myös esitetty – esimerkiksi armeijaan ja neuvolaan on ehdotettu sisällytettävän talousopetusta. Tällä hetkellä vastuu on yksilöillä, mikä on omiaan lisäämään taloudellisen osaamisen eriytymistä. Taloudesta kiinnostunut voi etsiä tietoa ja tukea omaan taloudelliseen päätöksentekoonsa esimerkiksi pankkien sivuilta tai sosiaalisesta mediasta. Motivaation ja kiinnostuksen puuttuessa on kuitenkin melko selvää, ettei talousaiheisen sisällön äärelle hakeuduta.

Taloudellinen ympäristö on jatkuvassa murroksessa. Sen takia onkin tärkeää tarkastella säännöllisin väliajoin, mitkä ovat juuri tässä ajassa eläville ihmisille tärkeimpiä talousosaamisen osa-alueita. Koko ihmiskuntaa uhkaava ilmastonmuutos ja ekologinen kriisi asettavat talousosaamiselle uusia vaatimuksia. Talousopetuksen ytimessä pitäisi Kalmin (2018) mukaan olla oman toiminnan eli taloudellisen käyttäytyminen seurausten ymmärtäminen. Tähän voidaan liittää sekä toiminnan välittömät henkilökohtaiset seuraukset että laajemmat yhteiskunnalliset ja pidemmällä aikavälillä syntyvät seuraukset.

Matkustaminen on selvästi opiskelijoiden joukossa valtavirtaistunut ja monet haastateltavat kertoivat matkustelewansa vuosittain. Sosiaalisen median luomat illuusiot ja ylipäättäen lentomatkustamisen suhteellisen edullinen hinta ovat varmasti osaltaan vaikuttaneet matkailun valtavirtaistumiseen opiskelijoiden keskuudessa. Matkustaminen ei ole enää rikkaan eliitin etuoikeus, vaan haastateltavat rinnastivat sitä lähes välttämättömään kuluutukseen, jota varten ollaan valmiita säästämään arjen kuluista. Orastavaa aikuisuutta elävillä on aikuisia vähemmän vastuita, kun esimerkiksi lapsia ei vielä ole ja nykypäivänä opintoja voi edistää maantieteellisestä sijainnista riippumatta. Tämä myös mahdollistaa matkustamisen sesongin ulkopuolella, jolloin matkustaminen ja majoittuminen on

edullisempaa. Matkustamisella ja erityisesti lentomatkustamisella on tunnetusti paljon negatiivisia vaikutuksia paikallisella sekä globaalilla tasolla. Kalmi (2018) korostaakin, että talouskasvatuksessa tulisi enemmän painottaa oman toiminnan seurausten ymmärtämistä. Epäilen kuitenkin, että nuoret eivät ymmärtäisi matkustamisen olevan yhteydessä ilmastonmuutokseen. Voi kuitenkin olla, että yksilöllisyyttä korostavassa kulttuurissa oma etu ajaa yhteisen hyvän ja tulevien sukupolvien edun edelle. Ilmastonmuutos muuttaa maailmaa pitkällä aikavälillä ja välittömien näkyvien vaikutusten puuttuessa oman toiminnan seuraukset on helpompi sivuuttaa.

Suomen Pankin aloitteesta käynnistetty kansallisen talousosaamisen strategia tähtää siihen, että Suomessa kansalaisten talousosaaminen olisi maailman huippua seuraavan vuosikymmenen alkuun mennessä (Suomen Pankki 2021). Tällaiset strategiat eivät ole irrallaan yhteiskunnasta, vaan ne ovat osaltaan muovaamassa sitä, minkälaista yhteiskuntaa ja kulttuuria rakennamme nyt ja tulevaisuudessa. Ylipäätään se, että Suomeen on luotu Kansallinen talousosaamisen strategia, tekee näkyväksi, miten tärkeänä talousosaamista ajassamme pidetään. Strategian tavoitteita tarkastelemalla voidaan myös tavoittaa, minkälaista maailmankuvaa ja yhteiskuntaa niiden kautta pyritään rakentamaan. Tarkoituksena on lisätä suomalaisten varallisuutta ja taloudellista hyvinvointia sekä vähentää taloudellisia ongelmia ja eriarvoisuutta (Suomen Pankki 2021). Taustalla olevien pyrkimysten voidaan ajatella lisäävän kulutusta ja edistävän yhteiskunnan talouskasvua. Tukemalla kansalaisten talousosaamista ja kuluttajataitoja saadaan kuluttajayhteiskunnan arvojen mukaan toimivia kuluttajakansalaisia, joilla on vielä kaiken lisäksi myös varaa kuluttaa. Näin yhä vahvistetaan kapitalistisen kulutusyhteiskunnan roolia ja merkitystä. Toisaalta voidaan myös nähdä, että Suomen Pankin (2021) tavoitteena ja tarkoituksena on todella auttaa yksilöitä pärjäämään paremmin kulutusyhteiskunnassa, jonka rakenteet ovat luoneet tilanteen, jossa ilman talouskasvua ei ole myöskään hyvinvointia. Niinpä on myös yksilön hyvinvoinnin kannalta edullista, että talous kasvaa.

Suomessa toimivien talousosaamisen sidosryhmien tulisi erityisen tarkkaan harkita, miten resursseja kohdennetaan kansallisen talousosaamisen strategian tavoitteisiin pääsemiseksi (Suomen Pankki 2021; Kalmi ym. 2023) ja talousosaamisen eriytymisen välttämiseksi. Myös lisää suomalaista tutkimusta kaivataan, jotta voidaan kartoittaa suomalaisten talousosaamisen ongelmakohtia ja erityispiirteitä. Orastavien aikuisten

talousosaamisesta tarvitaan vielä lisää tutkimusta. Olisi esimerkiksi kiinnostavaa tehdä aiheesta jatkotutkimusta samoilla nuorilla vaikkapa viiden tai kymmenen vuoden kuluttua, kun heistä suuri osa on jo saavuttanut orastavan aikuisuuden kehitystehtävät ja kiinnittynyt selvemmin työmarkkinoille. Tällaisen jatkotutkimuksen avulla voitaisiin selvittää erityisesti sitä, millainen vaikutus kerrytyllä kokemuksella ja tutkimuksessa havaituilla hyvillä tiedonhakutaidoilla on talousosaamiseen. Samalla olisi mahdollista tarkastella, miten talousosaamiselle ja rahankäytölle annetut merkitykset muuttuvat iän ja kokemuksen karttuessa. Myös nyt kerätty haastatteluaineisto tarjoaa useita mahdollisuuksia jatkotutkimukselle kuten syvemmän tarkastelun orastavien aikuisten kuluttajaksi sosiaalistumisesta ja vanhempien vaikutuksesta kuluttajaksi sosiaalistumiseen. Lisäksi tutkimusta olisi mielekästä laajentaa suhteessa tutkittavaan joukkoon. Esimerkiksi NEET-nuoret (Not in Education, Employment or Training) jäävät usein tutkimuksen ulkopuolelle, mikä on jo itsessään ongelmallista. Mielestäni olisi myös arvokasta tehdä tarkempaa tutkimusta talousosaamisen osa-alueiden syy-seuraussuhteista. Monien osa-alueiden tiedetään olevan yhteydessä toisiinsa, mutta syy-seuraussuhteiden tarkastelu on ollut vähäisempää.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut tuottaa laadullista tietoa talousosaamisesta ja siihen liittyvistä tekijöistä orastavan aikuisuuden elämänvaiheessa. Lopuksi on tärkeää pohtia tutkimuksen luotettavuutta sekä puutteita. Todellisuudessa luotettavuuden arviointia on tehty koko tutkimusprosessin ajan, mikä näkyy lopullisessa tutkielmassa tehtyjen ratkaisujen asianmukaisena perusteluna. Muutoinkin tutkimusprosessia on tutkielmassa kuvailtu kattavasti. (Vilkkä 2025, 227–230.) Vaikka monesti puhutaan tutkimuksen toistettavuudesta yhtenä luotettavuuden kriteerinä, laadulliseen tutkimukseen kuuluu, ettei tutkimus ole koskaan täysin toistettavissa. Tätä ei kuitenkaan voida pitää laadullisen tutkimuksen puutteena tai rajoitteena, vaan enemmänkin ominaisuutena. (Vilkkä 2025, 227–230.) Tutkimuksen selkeimpänä rajoituksena voidaan sen sijaan nähdä aineistoon liittyvät rajoitukset. Tutkimusjoukoksi on valittu Suomessa asuvat 18–29-vuotiaat orastavaa aikuisuutta elävät nuoret aikuiset, mutta haastateltaviksi saatiin vain yliopisto-opiskelijoita. Ylipäätään melko pieni otanta oli lisäksi sukupuoli- ja ikäjakaumaltaan vinoutunut, mikä on osaltaan voinut vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin.

7 LÄHTEET

- Ahokas, J., & Holappa, L. (2014). *Rahatalous haltuun: irti kurjistavasta talouspolitiikasta*. Helsinki: Like.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. uud. p.). Tampere: Vastapaino.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Arnett, J. J. (2006). *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens through the Twenties*. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195309379.001.0001>
- Arnett, J. J. (2016). Does Emerging Adulthood Theory Apply Across Social Classes? National Data on a Persistent Question. *Emerging Adulthood*, 4(4), 227–235. <https://doi.org/10.1177/2167696815613000>
- Arnould, E. J., & Thompson, C. J. (2005). Consumer Culture Theory (CCT): Twenty Years of Research. *The Journal of Consumer Research*, 31(4), 868–882. <https://doi.org/10.1086/426626>
- Atkinson, A., McKay, S., Hempson, H. E., & Collard, S. (2006). *Levels of Financial Capability in the UK: Results of a baseline survey*. Financial Services Authority. London.
- Atkinson, A., & F. Messy (2012). *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study*. *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, 15, Pariisi: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>.
- Autio, M. (2006). *Kuluttajuuden rakentuminen nuorten kertomuksissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Autio, M., Heinonen, V., & Huttunen, K. (2008). Tasa-arvo, liberalismi ja kestävä kehitys Suomen kuluttajapoliittisissa ohjelmissa. Teoksessa: Lammi, M., Mäkelä, J. & Varjonen, J. (toim.). *Kulutuksen politiikat arjen muovaajana*. Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja 2008. Kuluttajatutkimuskeskus. Vuosikirjoja 4. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 46–65.

- Autio, M. (2019). Muuttuva kulutusyhteiskunta ja sen symbolit. Teoksessa J. Laine, S. Fellman, M. Hannikainen, & J. Ojala (toim.). Vaurastumisen vuodet: Suomen taloushistoria teollistumisen jälkeen (s. 207–226). Helsinki: Gaudeamus.
- Bai, R. (2023). Impact of financial literacy, mental budgeting and self control on financial wellbeing: Mediating impact of investment decision making. *PLOS ONE* 18(11), 1–18. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0294466>
- Batten, G.P. (2015). Consumer Socialization in Families: How Parents Teach Children about Spending, Saving, and the Importance of Money.
- Bauman, Z. (2001). Consuming Life. *Journal of Consumer Culture*, 1(1), 9–29. <https://doi.org/10.1177/146954050100100102>
- Bauman, Z. (2007a). Consuming life. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. (2007b). Work, Consumerism and the New Poor. (2. painos). Maidenhead: McGraw-Hill Education.
- Baumrind, D. (1980). New directions in socialization research. *The American Psychologist*, 35(7), 639–652. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.35.7.639>
- Belk, R. (2017) Consumer culture theory. Teoksessa Keller, M., Halkier, B., Wilska, T.-A., & Truninger, M. (toim.), *Routledge Handbook on Consumption* (1. painos). Florence: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315675015>
- Bosch, L. A., Serido, J., Card, N. A., Shim, S., & Barber, B. (2016). Predictors of Financial Identity Development in Emerging Adulthood. *Emerging Adulthood*, 4(6), 417-426. <https://doi.org/10.1177/2167696816631845>
- Chen, H., & Volpe, R. P. (1998). An analysis of personal financial literacy among college students. *Financial Services Review*, 7(2), 107–128. [https://doi.org/10.1016/S1057-0810\(99\)80006-7](https://doi.org/10.1016/S1057-0810(99)80006-7)
- Chudry, F., Foxall, G., & Pallister, J. (2011). Exploring Attitudes and Predicting Intentions: Profiling Student Debtors Using an Extended Theory of Planned Behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 41(1) 119–149. <https://doi.org.ezproxy.utu.fi/10.1111/j.1559-1816.2010.00705.x>
- Davis, C., & Mantler, J. (2004). The Consequences of Financial Stress Individuals, Families and Society. Ottawa: Centre for Research on Stress, Coping, and Wellbeing Department of Psychology, Carleton University.
- DigiConsumers-tutkimushanke. (2019–2025). Viitattu 24.1.2025, <https://digiconsumers.fi/mika-on-digiconsumers/>

- Dulsrud, A. (2017). Citizen-consumers: Consumer protection and empowerment. Teoksessa Keller, M., Halkier, B., Wilska, T.-A., & Truninger, M. (toim.), Routledge Handbook on Consumption (1. painos). Florence: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315675015>
- Epstein G. A. (2005). Financialization and the World Economy. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Eskola, J., & Suoranta, J. (2014). Johdatus laadulliseen tutkimukseen (10. painos). Tampere: Vastapaino.
- Euroopan Keskuspankki (2024). Mitä on raha?. Viitattu 22.4.2025, https://www.ecb.europa.eu/ecb-and-you/explainers/tell-me-more/html/what_is_money.fi.html
- Featherstone, M. (2007). Consumer Culture and Postmodernism (2. painos.). SAGE Publications.
- Finanssiala ry. (2021). Säästäminen, luotonkäyttö ja maksutavat. Viitattu 11.4.2025, https://www.finanssiala.fi/wp-content/uploads/2021/07/FA_SLM_2021_raportti.pdf
- Gloukoviezoff, G. (2007). From financial exclusion to overindebtedness: the paradox of difficulties for people on low incomes? Teoksessa Anderloni, L., Braga, M.D., & Carluccio, E.M. (toim.). New Frontiers in Banking Services: Emerging Needs and Tailored Products for Untapped Markets. Springer-Verlag: Berlin & Heidelberg.
- Hammer, T., & Zureck, A. (2022). Analysis of Financial Literacy among High school students, graduates, and young professionals in German. *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 10(2), 23-42. [https://doi.org/10.9770/jesi.2022.10.2\(2\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2022.10.2(2))
- Heiskala, L., Erola, J., & Kilpi-Jakonen, E. (2021). Compensatory and Multiplicative Advantages: Social Origin, School Performance, and Stratified Higher Education Enrolment in Finland. *European Sociological Review*, 37(2), 171–185. <https://doi.org/10.1093/est/jcaa046>
- Helsingin Sanomat. (2023). Nuorten talousosaaminen heikompaa kuin vanhemmilla ikäryhmillä. Helsingin Sanomat. Osasto: Taloustaidot. Viitattu 3.4.2025, <https://www.hs.fi/talous/art-2000009587004.html>
- Herrerias, R., & Alvarez, C. (2023). Financial Behavior and Degrees of Financial Inclusion. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3717100>

- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., & Sinivuori, E. (2009). Tutki ja kirjoita (15. uud. p.). Helsinki: Tammi.
- Hyvärinen, M. (2017). Haastattelun maailma. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P., & Ruusuvaori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
- Ingale, K. K., & Paluri, R. A. (2020). Financial literacy and financial behaviour: a bibliometric analysis. *Review of Behavioral Finance*, 14:1, 130–154. <https://doi.org/10.1108/RBF-06-2020-0141>
- Kalmi, P. (2013). Taloudellinen lukutaito ja sen kritiikki. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 109(2), 245–262.
- Kalmi, P. (2018). Puolustuspuhe talouskasvatukselle. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 114, 421–424.
- Kalmi, P., Vaahtoniemi, S., Rajjas, A., Ranta, M., Ruuskanen, O-P., & Burrak, G. (2023). Suomalaisten talousosaaminen tarkastelussa. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 119(3), 245–262.
- Koivunen, T., & Ylöstalo, H. (2017). Tutkimushaastattelu ruumiillisena kohtaamisena. *Janus* 25(3), 240–247.
- Kortessalmi, M., Autio, M., Ranta, M., & Sekki, S. (2024). Stepping Up—Leaning Back: Young Adults Constructing Financial Agency in the Verge of Financial Independence. *YOUNG* 33(2), 113-131. <https://doi.org/10.1177/11033088241271429>
- Kortessalmi, M., Autio, M., Ranta, M., & Hulku L. (2022). Osaamista omaan elämään ja kiinnostymistä yhteiskuntaan – Nuorten kokemuksia koulun talousopetuksesta. *Nuorisotutkimus* 40(2), 24–40.
- Kortessalmi, M., & Autio, M. (2019). Talous- ja kuluttajakasvatus talousosaamisen mahdollistajana. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 115(4), 558–603.
- Koskelainen, T., Kalmi, P., Scornavacca, E., & Vartiainen, T. (2023). Financial literacy in the digital age—A research agenda. *The Journal of Consumer Affairs*, 57(1), 507–528. <https://doi.org/10.1111/joca.12510>
- Käyhkö, M. (2014). Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sosiologia*, 51(1), 4–20.
- Käyhkö, M. (2020). ”Osaanko mä nyt olla tarpeeks yliopistollinen?”: työläistaustaiset yliopisto-opettajanaiset ja luokan kokemukset. *Sosiologia*, 57(1), 7–25, 118.
- Lammi, M., Mäkelä, J., & Timonen, P. (2008). Henkilökohtaisesti – siis ihmiskunnan kannalta: Kulutuksen ristiriidat kuluttajanelistien puheessa. Teoksessa Lammi,

- M., Mäkelä, J., & Timonen, P. (toim.) Kulutuksen politiikat arjen muovaajana. Kulutustutkimuskeskuksen vuosikirja 2008. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Lehtinen, A-R. (2012). Nuorten talousosaamisen testin kehittäminen. Työselosteita ja esitelmää 142, Kuluttajatutkimuskeskus.
- Leskinen, J. and Rajjas, A. (2006). Consumer financial capability - a life cycle approach. Teoksessa European Credit Research Institute (toim.) Consumer Financial Capability: Empowering European Consumers. Brysseli, 8–23.
- Leyshon, A., & Thrift, N. (1995). Geographies of financial exclusion: financial abandonment in Britain and the United States. *Transaction of the Institute of British Geographers, New Series*, 20(3), 312–341.
- Leyshon, A. (2009). Financial exclusion. Teoksessa: Kitchin, R., & Thrift, N. (toim), International Encyclopedia of Human Geography. Amsterdam: Elsevier.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2007). Financial Literacy and Retirement Preparedness: Evidence and Implications for Financial Education. *Business Economics*, 42(1), 35–44. <https://doi.org/10.2145/20070104>
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2008). Planning and Financial Literacy: How Do Women Fare? *American Economic Review*, 98(2), 413–17.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2011). Financial literacy around the world: an overview. *Journal of Pension Economics and Finance*, 10(4), 497–508. <https://doi.org/10.1017/S1474747211000448>
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: theory and evidence: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5–44. <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>
- Lusardi, A. (2019). Financial literacy and the need for financial education: evidence and implications. *Swiss Journal Economics Statistics (155)*1. <https://doi.org/10.1186/s41937-019-0027-5>.
- Lusardi, A., & Messy, F.-A. (2023). The importance of financial literacy and its impact on financial wellbeing. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, 1(1), 1–11. <https://doi.org/10.1017/flw.2023.8>
- Mader, P., Mertens, D., & Zwan, N. A. J. van der (toim.). (2020). The Routledge international handbook of financialization. Routledge.
- Mandell, L., & Klein, L. S. (2007). Motivation and financial literacy. *Financial Services Review*, 16(2), 105–116.

- Moschis, G. P., & Churchill, G. A. (1978). Consumer Socialization: A Theoretical and Empirical Analysis. *Journal of Marketing Research*, 15(4), 599-609. <https://www.jstor.org/stable/3150629>
- Mäkelä, P. (2013). *Johdatus eheyttävään kulutukseen*. Jyväskylä: Atena.
- Nice, M. L., & Joseph, M. (2022). The Features of Emerging Adulthood and Individuation: Relations and Differences by College-Going Status, Age, and Living Situation. *Emerging Adulthood*, 11(2), 271–287. <https://doi.org/10.1177/21676968221116545>
- Nuorisolaki 1285/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>
- OECD. (2020). Recommendation of the Council on Financial Literacy. OECD/LEGAL/0461. <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0461> [Google Scholar](#)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2014). Opiskelijatutkimus 2014: Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu. Viitattu 7.2.2025, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-285-2>.
- Ottaviani, C., & Vandone, D. (2018). Financial literacy, debt burden and impulsivity: a mediation analysis. *Economic Notes*, 47(2–3), 439–454. <https://doi.org/10.1111/ecno.12115>
- Peura-Kapanen, L. (2012). Nuorten talousosaamisen edistäminen. Opas toimijoille. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus. <http://hdl.handle.net/10138/152342>
- Pyy-Martikainen M., & Simanainen, M. (2024). Nuorten toimeentulo ja vuoden 2024 politiikkamuutosten vaikutukset. Teoksessa: Mikkola, H., Sihvonen, E., & Korpela, T. (toim.) Sosiaaliturvan toimivuus nuorten erilaisissa ja muuttuvissa elämäntilanteissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2024:40.
- Raijas A., Lehtinen A-R. & Leskinen J. (2010). Over-Indebtedness in the Finnish Consumer Society. *Journal of Consumer Policy*, 33(3), 209–223. <https://doi.org/10.1007/s10603-010-9131-8>
- Raijas, A., Uusitalo, O., & Luukkanen, L. (2012) Tutkimushankkeen tausta ja merkitys, tavoitteet sekä teoreettiset lähestymistavat. Teoksessa: Raijas, A., & Uusitalo, O. (toim.) Nuoret ja talousosaaminen: toimijat, kanavat ja tavat nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseksi (TOKATA) -hankkeen loppuraportti. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

- Raijas, A. (2016) Mistä nuorten taloudellinen hyvinvointi muodostuu? Teoksessa Myllyniemi S (toim.) Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Nuorisoasiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 135–150.
- Raijas, A., Kalmi, P., Ranta, M., & Ruuskanen, O.-P. (2020). Suomalaisten talousosaaminen – Analyysi 2000-luvulla tehtyjen tutkimusten ja selvitysten perusteella. Suomen Pankin yleistajuiset selvitykset A:119.
- Raijas, A. (2025). Myös nuorten talousosaaminen on polarisoitunut, ja se on syytä huomata. Teoksessa: Heinonen, U. (toim.) Perustaitojen osaamistakuu kaikille nuorille. Elinkeinoelämän keskusliitto.
- Ranta, M., & Salmela-Aro, K. (2018). Subjective financial situation and financial capability of young adults in Finland. *International Journal of Behavioral Development*, 42(6), 525-534. <https://doi.org/10.1177/0165025417745382>
- Ranta, M., Punamäki, R.-L., Chow, A., & Salmela-Aro, K. (2020). The Economic Stress Model in Emerging Adulthood: The Role of Social Relationships and Financial Capability. *Emerging Adulthood*, 8(6), 496–508. <https://doi.org/10.1177/2167696819893574>
- Ranta, M., & Raijas, A. (2020). Perhe- ja yksilötekijöiden yhteys itsenäisesti asuvien nuorten taloudelliseen eriarvoisuuteen. *Nuorisotutkimus*, 38(4), 37–51.
- Ranta M. (2022). *Young people's financial capability - Taking care of your finances is taking care of yourself*. Perspectives on Youth, Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of Youth.
- Rassuli, K. M., & Hollander, S. C. (1986). Desire-Induced, Innate, Insatiable? *Journal of Macromarketing*, 6(2), 4–24. <https://doi.org/10.1177/027614678600600205>
- Riitsalu, L., & Pöder, K. (2016). A glimpse of the complexity of factors that influence financial literacy. *International Journal of Consumer Studies*, 40(1), 722–731. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1111/ijcs.12291>
- Saaranen-Kauppinen, A., & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto: Teemahaastattelu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 07.11.2024, <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>
- Saari, J., Björklund, L., & Eskelinen, N. (2020). *Raskas perintö: ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Sassatelli, R. (2007). *Consumer Culture: History, Theory and Politics*. SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446212684>

- Shim S., Xiao J. J., Barber B., Lyons A. (2009). Pathways to life success: A conceptual model of financial well-being for young adults. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(1), 708–723. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2009.02.003>
- Silinskas G., Ahonen A. K., & Wilska T-A. (2023). School and family environments promote adolescents' financial confidence: Indirect paths to financial literacy skills in Finnish PISA 2018. *The Journal of Consumer Affairs*, 57(1), 593–618. <https://doi.org/10.1111/joca.12513>
- Skagerlund, K., Lind, T., Strömbäck, K., Tinghög, G., & Västfjäll, D. (2018). Financial literacy and the role of numeracy: How individuals' attitude and affinity with numbers influence financial literacy. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 74, 18-25. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2018.03.004>
- Sorgente, A., & Lanz, M. (2017). Emerging Adults' Financial Well-being: A Scoping Review. *Adolescent Research Review*, 2, 255–292. <https://doi.org/10.1007/s40894-016-0052-x>
- Suomen Pankki. (2021). Ehdotus Suomen talousosaamisen edistämisen kansalliseksi strategiaksi. Suomen Pankin yleistajuiset selvitykset A:124.
- Suomen virallinen tilasto. (2024a). Syntyneet [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 29.11.2024, <https://stat.fi/tilasto/synt>
- Suomen virallinen tilasto. (2024b). Alkoholijuomien kulutus [verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Viitattu 11.4.2025, <https://stat.fi/til/ajkul/>
- Tahir, M. S., Ahmed, A. D., & Richards, D. W. (2021). Financial literacy and financial well-being of Australian consumers: a moderated mediation model of impulsivity and financial capability. *International Journal of Bank Marketing*, 39(7), 1377–1394.
- Te'eni-Harari, T. (2014). Clarifying the relationship between involvement variables and advertising effectiveness among young people. *Journal of Consumer Policy*, 37(2), 183–203. <https://doi.org/10.1007/s10603-013-9226-0>
- Tietosuojalaki 1050/2018. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2018/1050>
- Tisdell, E.J. (2014). The Role of Emotions and Assumptions in Culturally Responsive Financial Education Practice in a Capitalist Economy. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 2014(141), 89–98. <https://doi.org.ezproxy.utu.fi/10.1002/ace.20088>

- Trentmann, F. (2008). Kuluttajan kehitys: merkitykset, identiteetit ja poliittiset kytkökset ennen vaurauden aikakautta. Teoksessa: Lammi, Mäkelä & Varjonen (toim.) Kulutuksen politiikat arjen muovaajana. Kulutustutkimuskeskuksen vuosikirja 2008. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 12–43.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (uud. laitos). Helsinki: Tammi.
- Turun yliopisto (2025). Tekoäly yliopistolla. Viitattu 5.5.2025. <https://intranet.utu.fi/fi/sivustot/ai>
- TENK, Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Viitattu 18.11.2024. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- TENK, Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Viitattu 18.11.2024. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Uusitalo, K., & Fagerström, (2019). Nuorten talousosaaminen huolettaa, mutta mitä sanovat nuoret itse? 18-vuotiaat Ella Okko ja Anna Ihamuotila kaipaisivat talousopetukseen konkretiaa. Yle. Osasto: Talous. Viitattu 3.4.2025, <https://yle.fi/a/3-10883373>
- Vilka, H. (2025). Tutki ja kehitä (6. uud. laitos). Jyväskylä: Santalahti-kustannus.
- Vosylis, R., & Klimstra, T. (2022). How Does Financial Life Shape Emerging Adulthood? Short-Term Longitudinal Associations Between Perceived Features of Emerging Adulthood, Financial Behaviors, and Financial Well-Being. *Emerging Adulthood*, 10(1), 90-108. <https://doi.org/10.1177/2167696820908970>
- Warmath, D., & Zimmerman, D. (2019). Financial Literacy as More than Knowledge: The Development of a Formative Scale through the Lens of Bloom's Domains of Knowledge. *The Journal of Consumer Affairs*, 53(4), 1602–1629. <https://doi.org/10.1111/joca.12286>
- Wilska, T.-A. (2014). Kuluttajaksi sosiaalistumisen haasteet ja kuluttajakasvatus jälki-modernissa kulutusyhteiskunnassa. *Aikuiskasvatus*, 34(1), 43–49. <https://doi.org/10.33336/aik.94073>

- Wilska, T.-A. (2017). Youth and generations in consumption. Teoksessa Keller, M., Halkier, B., Wilska, T.-A., & Truninger, M. (toim.), *Routledge Handbook on Consumption* (1. painos). Florence: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315675015>
- Wilska, T.-A., Nyrhinen, J., & Ranta, M. (2024). Selvitys nuorten talousosaamisesta. Oikeusministeriön julkaisuja. *Selvityksiä ja ohjeita* 2024:29.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-089-5>
- Yleinen tietosuoja-asetus, GDPR. 679/2016. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32016R0679>
- Young, J. H. (2025). Dynamics of Income and Voluntary Financial Self-Exclusion. *The Review of Black Political Economy*, 0(0).
<https://doi.org/10.1177/00346446251331611>
- Zelizer, V. A. R. (2017). *The social meaning of money* (New Princeton paperback edition). Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
<https://doi.org/10.1515/9780691237008>

8 LIITTEET

8.1 Liite 1: Haastattelurunko

Osallistujien kanssa käsiteltävät teemat

- Elämäntilanne
- Mitä ajatuksia talousosaaminen herättää?
- Talousosaamisen lähteet / oppiminen
- Talousosaamisen merkitys
- Oman talousosaamisen arviointi / taloudellinen itsetunto
- Talouden peruskäsitteiden ymmärrys
- Kuluttajaidentiteetti

Käytännönasiat

Kertoisitko ensin vapaasti omasta elämäntilanteestasi.

Talousosaaminen voidaan määritellä todella monella tavalla, mutta käytännössä se pitää sisällään talouteen liittyviä uskomuksia, tietoja sekä taitoja. Mitä ajatuksia talousosaaminen herättää sinussa?

Talousosaamisen lähteet/oppiminen

- Mistä olet oppinut oman taloutesi hallinnan kannalta oleellisia tietoja ja taitoja?
  - Esim. koulu, koti, media, sosiaalinen media, ystävät, henkilökohtaiset kokemukset
  - Kysy lisää mainituista
- Miten koulussa on käsitelty talouden teemoja?
  - Voisitko kertoa esimerkin koulumaailmasta?
- Miten teillä on kotona puhuttu/käsitelty/ohjattu rahasta tai taloudesta?

- Vanhempien tai huoltajien / sisarusten kanssa?
- Tuleeko mieleesi jotain esimerkkiä tai tilannetta?
- Millaisia lähteitä pidät luotettavina (taloustiedon lähteinä)?

Talouden peruskäsitteiden ymmärrys

- Mitä talouden peruskäsitteitä sinulle tulee mieleen?
  - Esim. korko, verot, laina, pikavippi, budjetti, nettopalkka
  - Mitä nämä mainitsemasi käsitteet sinun mielestäsi tarkoittavat?

Taloulosaamisen merkitys

- Pidätkö taloulosaamista tärkeänä?
  - Jos pidät taloulosaamista tärkeänä, miksi se on mielestäsi tärkeää? Miksei?
  - Millaisissa tilanteissa riittävän taloulosaamisen merkitys korostuu?

Oman taloulosaamisen arviointi / taloudellinen itsetunto

- Koetko, että sinulla on riittävät tiedot ja taidot oman talouden hallintaan?
  - Minkälaisia haasteita koet taloutesi hallinnassa?
  - Käytätkö jotain talouden hallinnan apuvälineitä esimerkiksi budjetointia? Miten?
- Mitä oman talouden hallinta tarkoittaa sinulle?
- Miten itse arvioisit taloulosaamistasi? Pidätkö sitä riittävänä?
- Missä (arkisissa) tilanteissa taloulosaaminen nousee esille? Voitko kertoa jonkin esimerkin?

Lopuksi

- Olisiko sinulla vielä mielessäsi jotain, mitä haluaisit lisätä tai tarkentaa?
- Olisitko halunnut vielä kertoa minulle jotain uutta?
- Onko jotakin oleellista jäänyt sinun mielestäsi käsittelemättä?

- Jos mieleesi tulee myöhemmin vielä jotain tärkeää, mitä haluaisit kertoa, voit olla minuun yhteydessä.
- Mikäli mieleesi tulee joku tuttu tai ystävä, joka olisi kiinnostunut osallistumaan, pyytäisin välittämään yhteystietoni hänelle.

Haastateltava: En tiedä, en osaa, en ymmärrä

- Olen kiinnostunut juuri sinun näkemyksistäsi ja kokemuksistasi
- Ei ole mitään oikeita tai väärä vastauksia
- Voit miettiä rauhassa, minulla ei ole kiire mihinkään
- Haluaisitko että toistan tai tarkennan kysymystä?
- Jos et halua vastata tähän kysymykseen, voimme myös siirtyä eteenpäin. Voimme palata aiheeseen, jos mieleesi tulee jotain siihen liittyvää.
- Poimi jokin teema/aihe, josta hän on jo puhunut → esim. “Kerroit, että koulussa on puhuttu inflaatiosta. Kertoisitko hieman lisää koulussa oppimastasi?”